BU SAYIDA

DGM Sorununa Sınıfsal Yaklaşım
Ali ÖNGEN
Eğitim Kavramına Giriş
Niyazi ALTUNYA
İlköğretimde Teftiş ve Müfettişlik
Nadir SELVİ
Bir Gerçek Bir Belge
Kemal ÜSTÜN
Şili Eğitiminin Şimdiki Durumu
M. ANABALON
ŞİLİ VE OZANLARI
Faşizm ve Sanat Üzerine
Tektaş AĞAOĞLU
1976 Roman Ödülünü alırken Türk Dil Kurumunda yaptığı konuşma
Dursun AKÇAM
Filistin Namluları (Şiir)
Özgür GÜNEŞ
(Şiirler)
Aziz SİVASLIOĞLU
Yankı (Şiir)
Dönüş Yörük BABACAN
Umut Konusundaki Yanılgıya (Şiir)
Özgen SEÇKİN
Radyo (Öykü)
A. Refik YOKSULABAKAN
Düdük Sesleri (Öykü)
Mehmet GÜLER
Dergilerin Ölüm Çığlıkları
Hilmi ÜSTÜN
Dergi ve Gazetelerde
Mehmet BAYRAK

YENİ TOPLUM

TÖB-DER'in AYLIK EĞİTİM BİLİM ve SANAT DERGİSİ

EKİM 1976 ★ YIL : 1 ★ SAYI : 11

TÖB-DER adına sahibi : **Gültekin GAZİOĞLU** ★ Sorumlu Müdürü : **Mustafa DÜZGÜN** ★ Genel Yayın Yönetmeni : **Ömer ARSLAN** ★ Fiyatı : 5 lira ★ Abone : Yıllık 50, altı aylık 25 Lira ★ Adres : Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 14/1 — Demirtepe - Ankara
Tel : 17 49 27 - 25 14 52

DGM Sorununa Sınıfsal Yaklaşım

Ali ÖNGEN

Devlet Güvenlik Mahkemeleri, şu anda Türkiye'nin demokratik ve anti-demokratik güçleri arasındaki en önemli güncel mücadele konusunu meydana getiriyor.

Özellikle son haftalarda bu konuda yoğunlaşan demokratik ve anti-demokratik çabalar, MC partilerinin parlamentoyu toplaması ve birinci oturumda usulsüz uygulamalara, anti-demokratik tutumlara başlaması ile büsbütün önem kazandı.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda son yıllarda çok şey yazıldı. Özellikle son bir yıldır bu konu, demokratik güçler tarafından enine boyuna işlendi. TÖB-DER'in yüz yirmi bini aşan geniş ve aydın üye topluluğu ile yüzbinleri bulan demokratik öğretmen kitlesi Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işlevi, sınıfsal karakteri, amaçları, anti-demokratikliği ve meşruiyetsizliği konusunda etraflı bilgi sahibi oldular.

DGM 12 Mart kalıntısıdır :

Konunun temelindeki sorun, elbette ki sınıfsaldır. Türkiye'de devrimci hareketten, toplumsal gelişim ve uyanıştan rahatsız olan egemen gerici güçler bizzat kapitalist demokrasinin ilkelerini

de pervasızca çiğneyerek bu baskı kurumlarını getirmişlerdir. Bu kurumların Türkiye'de oluşturulduğu tarihin 12 Mart faşist dönemi olduğunu hatırlarsak konunun özü ilk bakışta bile anlaşılır. 12 Mart döneminde yabancı ve yerli tekelci sermaye ile büyük toprak sahipleri parlamento dışında ve içinde el ele vererek, yoğun bir baskı ve terörü ülkemizde halkımız üzerinde estirirken, geleceğe dönük tedbirleri de almaktan geri durmadılar ve Anayasa'nın ellibeş maddesini geriye doğru, anti-demokratik yönde değiştirdiler.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin varlığı tümüyle emperyalist burjuvazinin Türkiye'deki çıkarlarını ve yerli tekelci sermaye, toprak ağaları, tefeciler vb. sömürücü sınıfların iktidarını pekiştirmeyi ve halk üzerindeki, halkın uyanışı ve devrimci - demokratik hareketi üzerindeki baskıları yoğunlaştırmayı amaçlayan araçlardır. Gerçekten de bu mahkemelerin son iki buçuk yıllık faaliyeti, tartışmaya yer bırakmayacak biçimde bu bilimsel yargıyı defalarca kanıtlamıştır.

Söz konusu kurumları getiren ve onu yaşatmağa çalışan sınıfsal dayanağın ne olduğunu biliyoruz. Fakat birçok batı ülkesinde de tekelci sermaye iktidardadır, ama bu gibi anti-demokratik kurumlar oralarda yoktur. Bunun nedenini nasıl izah etmek gerekir?

Bu olgunun temel nedeni şudur : Batılı kapitalist ülkelerde işçi sınıfı ve tüm emekçiler yüzelli yıldan fazla süren bir demokratik mücadele vermişler, ve egemen çıkar çevrelerinin gerici özlemlerini, uygulamalarını gerileterek, demokratik hak ve özgürlüklerini kendi özgüçleri ve öz uğraşları sayesinde elde etmişlerdir.

Ülkemizde ise işçi sınıfımızın, emekçi halkımızın ve tüm ilerici - demokratik güçlerimizin önemli bir mücadele geleneği olmasına rağmen bu mücadele hiçbir zaman batı ülkelerindeki emekçi halkların demokratik hareketleri kadar güçlü olmamış, onların eriştikleri demokratik kazançların düzeyine ulaşamamıştır.

Elbette bu geçici bir olgudur, ama bir gerçekliktir de. Bu yazımızın kapsamına girmeyen, başlı başına bir inceleme konusu olan nedenlerden, çeşitli tarihsel, nesnel ve öznel koşullardan ötürü toplumumuzun demokratikleşme süreci gecikmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ulusal kurtuluş savaşından sonra egemen burjuvazinin, palazlanması ve yeniden emperyalizmin etkisi altına girerek Türkiye'nin bağımlı bir ülke haline dönüştürülmesi, yani ülkemizde emperyalizmin ekonomik, politik, askerî ve kültürel nüfuzunun güçlü olması,

son elli yıllık tarihimizde demokratik güçlerin mücadelesini ve demokrasi gelişimini engelleyen, güçleştiren ve geciktiren faktörlerden birisi olmuştur.

Buna rağmen, özellikle 1960'dan sonra Türkiye'deki devrimci gelişim hızla yükselmiş, buna bağlı olarak demokratikleşme süreci de hızlanmıştır.

Bu gelişim, egemen sınıfları telâşa sevketmiş, yabancı ve yerli egemen gerici güçlerin en gerici, en şoven, en zorba kesimleri bir dizi mizansen düzenleyerek, 12 Mart komplosunu gerçekleştirmişler, yani kapitalist iktidarın, tekelci burjuvazinin, **açık terörist diktatörlüğü** olan faşizmi halkımızın üzerine kurmuşlardır.

12 Mart döneminde zaten kısıtlı olan hak ve özgürlükler büsbütün yokedilmiş zindanlar, işkencehaneler, emniyet nezarethaneleri binlerce devrimci, ilerici, yurtseverle dolup taşmıştır. Fakat 12 Mart faşist yönetiminin iç ve dış dayanakları iyice zayıf olduğundan, faşist güçler öylesine açık bir faşizmi uzun süre sürdüremeyeceklerini anladıklarından 1973 seçimlerini yapmak zorunda kalmışlardır.

Tekelci sermayenin en gerici, en şoven, en despot kesimleri 1973 seçimlerinden sonra sivil bir yönetime geçmeğe mecbur kaldıkları için, böylesi bir yönetim altında açık askerî diktatörlük görünümü taşımıyan bir burjuva diktatörlüğünü sürdürebilmenin tedbirlerini 12 Mart döneminde almaktan geri durmamışlardır. Bunun için hem 1971 hem de 1972 yıllarında anayasanın ellibeş maddesini, bu gerici, anti-demokratik amaca hizmet edecek şekilde geriye doğru değiştirmişlerdir. Böylece 1961'de referandumla (halk oylamasıyla) kesinleşen 1961 Anayasası, toplumsal gelişim gereği ileri doğru, demokratik yönde değiştirilmek zorundayken, tersine doğru gerici yönde değiştirilmiştir.

DGM'lerin Sınıfsal Dayanağı :

Tekelci sermayenin en gerici güçleri ile büyük toprak sahipleri vb.'den oluşan egemen sınıfların en zorba kesimleri, 1973 genel seçimlerinden sonra ülkenin ve toplumun yeniden demokratikleşmesinin, demokratik halk hareketinin güçlenmesinin önünü bu yoldan kesmek istemişlerdir. 1973 Ekiminden sonra Sıkıyönetimi sürdüremeyeceklerini bilen bu gerici, zorba egemen güçler sözkonusu 55 anayasa değişikliğine bağlı olarak çok sayıda anti-demokratik

yasalar çıkarmışlar ve yeni anti-demokratik kurumlar getirmişlerdir.

İşte bu yeni gerici kurumların başında, Devlet Güvenlik Mahkemeleri gelmektedir.

Fakat son yılların devrimci - demokratik gelişimi, egemen güçlerin tahmin edemeyeceği ölçüde hızlı bir yükseliş göstermiş, bu gelişime bağlı olarak, anayasaya aykırı olan DGM yasası iptal edilmiştir. Emekçi halkın devrimci ve demokratik hareketinin ileri boyutlara varması, egemen gerici güçlerin en gerici, en kanlı kesimlerini harekete geçirmiş ve bu kesimlerin politik arenadaki sözcüleri olan MC partileri iktidara gelmiştir. Bugün ise, MC partileri ile diğer bir gerici parti olan Demokratik Parti, yabancı ve yerli egemen güçlerin sömürüsünü baskısını sürdürebilmek amacıyla Devlet Güvenlik Mahkemelerini yaşatmağa çalışmaktadırlar.

Böylece Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusu Türkiye'deki demokratik hareketin güncel plândâ en önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün üzerinde başlıca engel olan ve Mussolini İtalya'sının faşist ceza kanunlarından aktarılmış bulunan 141 ve 142 nci maddelerin kaldırılması için demokratik mücadelenin gündemde olduğu bir sırada, bu ve benzeri anti-demokratik yasalar siyasî iktidarın kontrolündeki olağanüstü yargı kurumları olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile birleşince, gerçekten de devrimci-ilerici güçlerin üzerindeki anti-demokratik ve faşist uygulamalar katmerlenmektedir.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri hakkındaki genel sınıfsal değerlendirmemizi yaparken, belli yanılmalara da, kısa da olsa cevap getirmemiz yararlı olacak. Yukarda, DGM benzeri yargı kurumlarının batı demokrasilerinde olmadığını söyledik. Bu olguya ek olarak şu noktayı da belirtmeliyiz : Türkiye'de egemen sınıfların tümünün, bütün kesimlerinin Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda ısrarlı olduklarını söylemek yanıltıcı olur. Bugün liberal burjuvazinin belli reform tavizlerini vermeği seçmiş ve şimdilik çeşitli iç - dış koşullardan ötürü sağ sosyal demokrasi alternatifine yönelmiş belirli kesimleri ile bir kısım orta burjuva (anti-monopolist burjuva) kesimleri Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda ısrarlı değillerdir. Şu halde, Devlet Güvenlik Mahkemelerini ne pahasına olursa olsun yaşatmak isteyen sınıfsal güçler, yabancı ve yerli egemen sınıfların **en gerici** kesimleri, bir başka deyimle en gerici siyasal formül-

lere ve çözümlere yönelmiş bölümleridirler. Bu bölümler siyasal partiler platformunda AP, MSP, CGP, MHP ve DP partileri şeklinde somutlanmaktadır.

DGM Karşısındaki Güçler :

Buna karşılık sınıfsal planda demokrasinin ve özgürlüklerin gerçek sahipleri kimlerdir? Yani hangi sınıfsal güçler Devlet Güvenlik Mahkemelerinin sömürü ve baskı aracı olan varlığına karşı gerçek ve aslî, kalıcı mücadeleyi sürdürmektedirler.

Bu güçlerin başında hiç kuşkusuz işçi sınıfımız gelmektedir. İşçi sınıfı, demokrasinin ve özgürlüklerin, devrimci gelişimin ve enerjinin aslî gücü, en büyük güvencesidir. İşçi sınıfımızın siyasal ve sendikal ileri müfrezeleri Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yaşatılması yolundaki anti-demokratik ve gayrımeşru çabaların karşısında en etkin demokrasi uğraşını vermişlerdir, vermektedirler. İşçi sınıfının yanısıra geniş demokratik - yurtsever aydın kitlesi, öğretmenler, öğrenciler, hukukçular, teknik elemanlar ve ilerici memur kesimleri bu demokratik mücadelede saf tutmuşlardır. Kent küçük burjuvazisinin bu ileri kesimlerinin yanısıra, kır küçük burjuvazisinin, yoksul köylülüğünün milyonları oluşturan demokratik yığınları da Devlet Güvenlik Mahkemelerine karşıdırlar. Bu önemli halk güçleri toplamının devrimci dinamiği bir kısım reformcu burjuvaziyi de DGM'ye karşı çıkmağa, hiç değilse tarafsız bir konuma itmiştir. Ama tekrar tekrar vurgulayalım ki, DGM konusundaki demokrasi güçlerinin temel unsurları, asli unsurları, işçi, aydın ve köylü yığınları olmuştur. Bu yığınların başını işçi sınıfı çekmektedir. İşçi sınıfımız, kendi öncü siyasal kolları aracılığıyla ve ileri sendikal örgütlenmesiyle DGM'lerin tümüyle kaldırılması yolundaki demokratik uğraşın kalesi durumundadır. İşçi sınıfının yandaşı aydın kitleler de halkımızın demokratik özlemlerini dile getirmek konusunda işçi sınıfımızın yanındadırlar. Köylü yığınları henüz büyük bir demokratik hareketlenme göstermemekle birlikte, büyük bir uyanış içindedirler ve özellikle yoksul ve küçük köylü yığınları demokratik özlemleri bakımından DGM'lere karşıdırlar.

DGM'lere Karşı Güncel Görev :

Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin var olup olmaması konusunda son aylarda ve özelikle son haftalarda kızışan politik mücadelede saf tutan kanatlar özetle bunlardır. Bir yanda sayıları bin-

ler düzeyini aşmayan bir avuç sömürücü ve sayıları yüzbinler düzeyini aşmayan egemen sınıf baskı güçleri; öte yanda onmilyonlarca halk yığını... Bir yanda toplumu ileri doğru götürecek işçi sınıfı, aydınlar, köylüler ve tüm ilerici güçler, öte yanda toplumu geriye doğru götürmek isteyen, ya da bugünkü statülerini korumak içni çırpınan çok küçük bir azınlık ve onun emrindeki çeşitli personel ve gene onun çeşitli gerici-dinsel motiflerle kandırdığı, henüz uyanmamış, seçmen kitlesi...

Bu güçler dengesinde halkın çıkarları, tarihsel sürecin doğrultusu ve devrimci demokratik gelişimin geleceği hiç şüphesiz ilerici güçlerde ifadesini bulmaktadır. Gerici güçler ise tarihin tekerini geriye doğru çevirmek isteyen, halk ve toplum çıkarlarına taban tabana ters düşen girişimlerin uygulamaların elebaşlarıdırlar.

Tarih halktan, kitlelerden yanadır. İşçi sınıfından yanadır. Bilimden ve demokrasiden yanadır. Halk güçlerinin devrimci - demokratik enerjisi giderek yükselmektedir. Bunun karşısında gerici ve karşı - devrimci güçler ise boyuna gerilediği için zora, şiddete, zulüme, baskıya, faşizme veya faşist uygulamalara, anti - demokratizme başvurmaktadırlar.

Zafer ergeç halk güçlerinin, demokrasi ve özgürlük güçlerinin, ulusal ve sosyal kurtuluş güçlerinin olacaktır.

Ülkemizde faşist tırmanışa karşı verilen anti-faşist anti-emperyalist ve anti-şovenist mücadelenin en sıcak, en güncel görevlerinden birisi Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusundaki demokratik ve özgürlükçü çabalardır. Bu çabaları daha etkince, daha özgürce, güçlendirmek, ülkemizdeki demokrasi ve özgürlüklere karşı yöneltilmiş bulunan bu ağır saldırıyı göğüsleyip geriletmek ve karşı-devrimci atağı bertaraf etmek tüm ilerici güçlerin bilinçli, örgütlü kollektif demokratik çabalarıyla, gerçekten somut demokratik güçbirlikleri ile mümkün olacaktır. Bu konuda tüm ilerici güçler, eksiklerini tamamlayarak, yanlışlarını gidererek, eski hatalarını tekrarlamayarak elbirliğiyle, güçbirliğiyle üstlerine düşen anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-şovenist görevi başarıyla yerine getireceklerdir. Bu konuda hiçbir gerçek demokratik güç, elinden geleni esirgemeyecektir.

Eğitim Kavramına Giriş

Niyazi ALTUNYA

«Eğitim denilen şeyin amacı insanları özgür kılmaktır...» / **Can YÜCEL (1).**

GİRİŞ:

Eğitim tanımlarına baktığımızda, eğitimin değişmeyen bir yanını görüyoruz: İnsanları etkileme!.. Etkileme, ama nasıl? Kimine göre, yerinde saydırmak için etkileme. Kimine göre, geriye doğru götürmek için etkileme. Kimine göre, «yeni durumlara uydurmak için» etkileme. Kimine göre, ileriye ve tarihin akışına uygun olarak etkileme...

«Eğitim» sözcüğünün yapısında bir ileriye yöneliklik var. Örneğin, bir motorlu aracı, kötülüğünden söz etmek amacıyle de ele alsanız, onun insan üzerinde yaratacağı iyi izlenimler vardır. Bir yazarın «milliyetçi» ya da «solcu» olduğunu tartıştığınızda da insanları düşündürmüş oluyorsunuz. Düşündürmek ise insanları değiştirmenin en temel öğesi ama, böyle mi olmalı? Hayır! Tüm olanaklardan yararlanarak, insanları hızla ve ileriye doğru değiştirmek çağımızın gereği.

Eğitim tanımlarını incelediğimizde, eğitimde iki temel yaklaşımı seçmek zor değil. Bunlar; «Gelenekçi eğitim» yaklaşımı; «devrimci

eğitim» yaklaşımı... Gelenekçiler, insanları değiştirmede oldukça ölçülü davranıyorlar. Bu bakımdan, eğitimin amaçlarını saptamada kendi kuşaklarının değer yargılarını ve hayran oldukları yabancıların önerilerini ölçü almaktadırlar. Öğrencilerin her şeyi bilmesine, açık-kapalı karşı çıkıyorlar. Çoğu kez okullarımızda uygulanan disiplin yönetmelikleri; programlardan ve şûra kararlarından daha baskın çıkmaktadır. Türk Ceza Yasası'nın bazı hükümleri, kendisinden çeyrek yüzyıl sonra yürürlüğe giren Anayasa'nın «düşünme özgürlüğü», «bilimi, sanatı yayma özgürlüğü» ve bunlara bağlı olarak «kişi dokunulmazlığı» ilkesini işlemez duruma getirebilmektedir.

Devrimci eğitim görüşünden yana olanlar, düşünce özgürlüğünden, Anayasa'nın buna ilişkin ilkelerinin uygulanmasından, daha eski ve hukuken daha güçsüz olan Ceza Yasası'nın kısıtlılık getiren hükümlerinin değiştirilmesinden yanadırlar. Düşünceye ve genç kuşağın eğitilmesine katı sınırlamalar konmasına karşıdırlar. Bilim verilerini ve özgür ortamda toplanan şûra kararlarını, bürokrasinin hazırladığı dar kafa ürünü disiplin yönetmeliklerine yeğlemektedirler.

Ortada kalan, kendilerini kesin bir yere koyamayan iyi niyetliler öbeğinin de hakkını yememek gerekir. Onlar, «disiplin hadisesi» ne yol açmamak kaydıyle düşünme, araştırma, eleştirme özgürlüğü vb. konularda anlayışlıdırlar. Bunlar, çocuklar için «anlayışlı babacanlar» veya «ana» tiplerdir. Eğitimde «çocuksuluk» olabileceğini bilirler. Ufak tefek şımarıklıkları hoş görebilirler. Ama, ne zaman ki disiplin hükümleri kendilerini de etkiler, o zaman «yasaklar» dönemine giriverirler.

Bu yazımızda, eğitim üstüne düşünülenleri somutlayan bazı tanımları ele alarak eğitimin gerçek işlevini bulmaya çalışacağız.

I. BAZI EĞİTİM TANIMLARI

Buraya kişilerin ve ortak görüşlerin tanımlarını almayı yararlı bulduk. Okuyucuya bazı hatırlatmalar yaptıktan sonra kümeleşen görüşleri kısa kısa eleştirmemiz olânağı doğacaktır.

Bazı tanımlar oldukça kısa ve dağınık. Ancak birkaçı birleşince bir görüşü yansıtacak özellikte. Aslında her biri kendi dünya görüşlerini yansıtabilmektedir.

«... Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri öğrenimin sınırı ne olursa olsun, en önce ve her şeyden önce, Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine ve ulusal geleneklerine düşman

olan bütün unsurlarla savaşmak gereği öğretilmelidir. Uluslararası dünya durumuna göre, böyle bir savaşın gerekli kıldığı tinsel güçlerle donatılmamış olan insanlara ve bu nitelikteki insanlardan oluşmayan toplumlara hayat ve bağımsızlık yoktur.» (1922) (2)

«(...) terbiye (eğitim) henüz içtimaî hayata alışmamış olan acemi fertlerin içtimaî fertler tarafından ve usulü dairesinde bu hayata alıştırılmasıdır. (...) terbiyenin gayesi evvela umumiyetle bir vatandaş, sonra bir demirci, bir asker, bir marangoz, bir betonarme mütehassısı, bir diplomat... yetiştirmek oluyor.» (1942) (3)

«Resmi kanunlar ne derlerse desinler, vatandaşlara ne haklar tanınırsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa haklar ve vazifeler canlanmaz, gönüllere yüreklere sinip yerleşmez. Bilmeyen, siyasi ve ekonomik kudret sahiplerinin elinde, ortaçağda olduğu gibi, köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da, kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır.» (1945) (4)

«Köy insanı, öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiç bir kuvvet yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar edemesin. Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapamasın. Köylüler şuursuz ve bedava birer iş hayvanı haline gelmesinler. Onlar da her vatandaş gibi, haklarına kavuşabilsinler...» (1947) (5)

«Kadın veya erkek her ferdin yaradılışındaki kabiliyetler ancak iyi bir eğitimle gelişebilir. Eğitim sayesindedir ki, en iyi örf ve adetlerimizi koruyabilir, bugünkü cemiyetimizi ayakta tutabilir, her insanın iyi yaşamasını sağlayabilir ve çocuklarımız için zengin ve kuvvetli bir gelecek hazırlayabiliriz.» (1960) (6)

«Eğitim, — en geniş anlamıyla — bir milletin ve cemiyetin kültürel ve medenî değerlerini gelecek nesle aşılamaktır.» (1963) (7)

«Modern anlayışa göre eğitim, ferdin bedensel, heyecansal, zihinsel ve sosyal yeteneklerinin kendisi ve bulunduğu toplum için en uygun şekilde gelişmesi oluşumudur.» (1967) (8)

«Temel eğitimin unsurları : Düşünmek, düşündüğünü ifade etmek / Meslekî hünerler kazanmak / Ev idaresi öğretimi / Şahsî ifadeye imkân veren hünerler / Sağlık eğitimi / Fizikî ve tabiî çevreyi tanımak / Beşerî münasebetler / Dünyanın değişen kısımları ve orada oturanlar / Özel yetenekleri geliştirmek / Manevî ve ahlâkî gelişme, ahlâkî ideallerin geliştirilmesi...» (1960) (9)

«Eğitim kişinin bedenî, zihnî, duygusal ve sosyal gelişimine yardımda günlük hayatı etkileyen dinamik bir kuvvettir. Eğitimi, öğrenme sürecinin sonucu olarak da tanımlamak mümkündür.» (1966) (10)

«Eğitim, oluşma halindeki insana bir dehef, hareket yönü bakımından bir gerçek ve uğrunda çaba gösterilecek bir eylem kazandırır. Bütün canlı varlıklar sonsuz oluşum içinde bir hedefe yönelmişlerdir. Bu hedef daha iyiye ve daha güzele doğrudur. Bu hedefe ulaşma yolundaki çabalarda insanı etkileyen, eğitim olayını gerçekleştiren, insanlar arasında ve toplum içinde daha adaleti ve daha mutlu bir düzen kurulması için beslenen bir bilinçtir. (...)» (1966) (11)

«Ferdin kabiliyetlerini son sınırına kadar geliştirmeye eğitim diyebiliriz.» (1967) (12)

«Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirmek sürecidir.» (1972) (13)

«Genel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitimin amacı, tüm vatandaşlara ortak temel eğitim sağlamak ve uzun dönemli kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek nitelik ve nicelikteki insangücünü yetiştirmektir.» (1972) (14)

«Millî eğitim, toplumun ve ferdin sosyal gelişmesini ve ekonomik kalkınmasını destekleyen, hızlandıran millî kültür ve değerlerini geliştiren ve millî birlik ve bütünlüğü sağlayan en etkili araçtır. (...)» (1974) (15)

«Eğitim kavramı, temelde insanın doğa ile mücadelesinin ürünüdür. Yaşamak için doğayı değiştirmek zorunda kalan insanoğlu, maddeyi değişime uğratırken kendisi de hem maddî olarak hem de düşünsel olarak gelişmiştir. (...) Özel konular bir yana eğitim genelde, insanlara daha rahat yaşayabilmeleri için, üretimi artırmak üzere kullanacakları bilgileri sistemli biçimde veren hayatla sıkı sıkıya bağlantılı bir kurumdur. (...) / Eğitimi, 'okul içi eğitim' ve çalışırken eğitim diye iki ana bölüme ayırabiliriz.» 1974) (16)

«Eğitimin amacı, kim için ve ne için üretim yaptığını bilerek üretim yapan insanlar yetiştirmek olmalıdır. / ... Yaşamak için için üretim, üretim için bilgi ve bilgi için eğitim...» (1968) (17)

«Eğitim (éducation - education - terbiye) : 1 — Yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliş-

tirmelerine yardım etme etkinliği. 2 — Önceden saptanmış amaçlara göre insanların daşranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesi. 3 — Belli bir konuda, bilgi ya da bilim dalında yetiştirme ve geliştirme. 4 — Her kuşağa, geçmişin bilgi ve deneylerini düzenli bir biçimde aktarma ya da kazandırma işi. 5 — Eğitim ruhbilimi, eğitim felsefesi, eğitim tarihi, eğitim programları, özel ve genel öğretim yöntemleri, öğretim teknikleri yönetim denetim vb. eğitim ve öğretim alanlarını kapsamak üzere öğretmen, yönetici ve eğitim uzmanı yetiştirmek amacıyla ilgililer için düzenlenen bütün kurslara ve bu kurslarla ilgili bilimsel çalışmalara verilen genel ad. 6 — Eğitbilim.» (1975) (18)

«Eğitim, kişiye kazandırılan bilgi, beceri ve alışkanlıklarla, gene kişide, bir davranış değişikliği yaratmaktan başka bir şey değildir. Kişinin kazandığı davranış değişikliği, onun doğal ve toplumsal çevresini değiştirme amacına yöneliktir.» (1976) (19)

II. EĞİTİM TANIMLARININ ELEŞTİRİSİ

Yukardaki tanımlarda eğitimin bazı yönlerini görmek mümkün. Çoğu tanımlar «eğitim kavramı»nı ortaya tam koyamamaktadır. Hatta, bazıları kavramı hiç verememektedir. Ancak her tanımın arkasında belirli bir dünya görüşünün yattığı bellidir. Tanımların büyük çoğunluğu dışardan alınıp benimsenmiştir, bazıları yabancılar eliyle dikte edilmiştir. Yapılan tanımları tarih sırasına koyduğumuzda, tanımların arkasında yatan niyeti açıkça görmek mümkün. Bir başka söyleyişle bu tanımlar; Türkiye'nin tam bağımsız, dışa açık, yarı bağımlı, tam bağımlı dönemlerini yansıtmaktadır.

1924'ler, Türkiye'nin Ulusal Kurtuluş Savaşını geçirdiği yıllardır. Bu yıllarda Atatürk eğitimde iki temel öge saptıyor : 1. Öğrenim süresi ne olursa olsun, eğitim ulusal bilinç verecek; 2. Eğitim - öğretim, bilgiyi süs için değil, günlük hayatta uygulanabilecek nitelikte verecek. (20)

1950'ler, dünyamızın yeni sahiplerinin eline geçtiği ve Türkiye'nin de dışa bağlılık sürecine tam girdiği yıllardır. Aynı yıllarda yabancı eğitim uzmanlarının ardarda Türkiye'ye geldiğini görüyoruz. O yıllarda yapılan tanımlar «bağımsızlık»tan da, «beceri veya faydacılık»tan da söz etmemektedirler. Soyut bir «birey» kavramı vardır; eğitim onu, değişen dünyaya «uyumlu» kılacaktır.

Konuya daha çok açıklık getirmek için değişik tanımların özünü alarak tartışalım :

1. Eğitimin «değiştirme» işlevi :

Eğitim, ne için ve hangi yönde değiştirecektir? Eğitimin değiştirme işlevi, onun kendi özüdür. Yani, eğitim ne yönde uygulanırsa uygulansın değiştirme ödevi yüklenmiştir. Asıl olan değiştirmenin yönü ve temelinde yatan niyettir.

Eğitim, dinsel duyguları kullanarak çağ dışı bir değişimi bir süre için başarabilir ve toplumu en azından oyalar, külfete sokar. Eğitim; kapitalizmi, NATO'yu, faşizmi, üretim artığı süttozlarını sevdirebilir. Burada eğitim şartlandırma görevi yapmıştır. Oysa eğitimin çağdaş işlevi, insanları özgür kılmak, daha ileri dünyaya kavuşturmak; bunun için üretim ve yönetim aracına nasıl sahip çıkılacağını öğretmek ve gerekli olan becerileri de kazandırmak olmalıdır. Birinci durumdaki değiştirmenin yöntemi **telkin** sonucu **koşullandırma**; ikinci durumdaki değiştirmenin yöntemi, **düşündürmek ve eyleme geçirmek** sonucu **bilinçli ve devrimci tavırlı** insan yetiştirmektir. Ama, bu son durum da tastamam bir eğitim değildir.

2. «Kültür aktarmak» amacıyla eğitim :

Kültür denince bir birikim akla gelmektedir. Bu birikim kuşkusuz önceki kuşağın malıdır. Başka bir deyişle eskinin birikimidir. Eskilerin birikimini yeni kuşağa aktarmak ne sonuç verebilir? Önce bu mümkün müdür? Çağımızda değil! Uzun süren ortaçağ döneminde bile eskiye başkaldırmak yüzünden pek çok kişinin kellesi gitmiştir. Osmanlı'nın medrese kültürüyle, Batı'nın yoz kültürünü bol bol aktaran eğitim, bir İttihatçı kuşağının yetişmesini, Kurtuluş Savaşının aydın öncülerinin yetişmesini önleyememiştir. Üstelik medrese kültürünü büyük ölçüde yıkan da bu son Osmanlı kuşağı olmuştur.

Bir ülkenin eğitimine yön vermek isteyen yabancılar da gelenekçi ve yerel kültürü işletmeye çalışırlar. Bizim Millî Eğitim Temel Kanununda, Üniversiteler Kanunuda ve programlarımızda amaç ve ilke olarak, konu olarak «törelere, âdet ve geleneklere» bağlılığın eğitimi önerilmektedir. Önerilince ne olmuştur? Okulları, programları yapılan eğitim - öğretimi ciddiye almayan ve kendini okul dışında eğitmeye çalışan bir genç kuşak doğmuştur. Amerikan uzmanlarının çabaları da en sonunda ters bir sonuç vermiştir. Eski kültür ders malzemesi olabilir, gözlem aracı olabilir; fakat yeni kuşağı yetiştirmede eğitimin içeriği olamaz.

3. «Uyum sağlamak» amacıyle eğitim :

Eğitim diye düzenli bir girişim olmasa yeni kuşak belli bir uyumu sağlayamaz mı? Eski köy yapısına uyum bir sorun değildir. Yapılan araştırmalar ilkel kabilelerde uyumun ve kişilik oluşumunun daha sağlıklı olduğunu ortaya koyuyor. Ancak sanayi devrimini tamamlayan, hızlı teknolojinin etkisine giren insanların «uyum»u bir sorun olabilir. Gerçekten de 19. yüzyıl sonundan beri eğitimcilerin en önemli sorunları bu. Yeni kuşağı sanayiye ve kapitalizme uyumlu insanlar olarak nasıl yetiştirmeli? Sanayi insanında beliren tepkiler diyalektik bir sonuç. Bu sonuç iktidardaki sınıfı düşündürmüştür. Bu yüzden eğitimin yeni amacı «değişen dünyaya yeni kuşağın uyumunu sağlamak» olarak benimsenmiştir.

Bu uyum aynı zamanda becerikli olmayı üretim ve tüketim yetenekleriyle kapitalizme katkıda bulunmayı da içeriyor.

Bizim eğitimcilerin de, dışa bağımlılık sürecine girdiğimiz 1950 yıllarında eğitimin «bireyin uyumunu sağlama» amacına yaradığı düşüncesini çoğunlukla benimsediklerini görüyoruz. O kadar ki, o yıllardaki çoğu tanımlar birbirine sözcüğü sözcüğüne uymaktadır.

Bu görüşe göre, önce dünya koşulları değişecek, sonra bu değişik duruma insanlar uyacaklar. Acaba koşulları kim değiştirecek? Örneği yakın tarihimizden alalım: Osmanlı toplum düzenini değiştiren Cumhuriyet kuşağı, Osmanlı düzenine uyum yapamayan bir kuşaktı. Aslında bu kuşağın uyumunu sağlama çabası boşunaydı. Hatta ters bir çabaydı.

Eğitimin geri bıraktırılmış ülkeler için işlevi, «uyumlu» değil, yürürlükteki düzene uyumsuz kuşak yetiştirmektir. Aslında koşulların kendi kendine değişmesini beklemek insanın yapısına terstir. Çünkü, koşulların hızla değişmesini sağlayanlar da insanlardır. İnsanlığın tarihinde bunun sayısız örnekleri vardır.

4. Eğitimin «yetenek geliştirme» işlevi :

insanın çeşitli yönlerini ve yeteneklerini eğitim yoluyla en üst düzeye çıkarmak mümkün. Örneğin, Amerika'da ağır sporların yıldızları zencilerdir. İki zencinin ringte birbirlerini öldüresiye nasıl dövdüklerini ve bedensel yeteneklerinin ne denli gelişmiş olduğunu sık sık görmekteyiz. Fakat iplerin ucu başkalarının elinde. İşin temelinde Amerikan emperyalizminin ve tekellerinin çıkarları yat-

maktadır. Hem zavallı zencilerin sırtından kumar oynayıp para kazanıyorlar, hem de gençliğin ve kitlelerin duygu ve düşüncelerini çarpıtıyorlar.

Aynı Amerika (21) 1957-60 yılları arasında zihinsel yetenekleri iyice gelişmiş olan Asyalı 2000 mühendis ve bilgini, Güney Amerikalı 1500 bilgin ve teknisyeni; 1970'lere kadar Türkiye'li 2000 doktoru alıp götürmüştür. Aynı Amerika'nın doktorlarının % 25'i, bilginlerinin % 20'si yabancı kökenlidir.

Bir araştırmaya göre (22) Amerika'da ve Batı ülkelerinde, «kendi iradeleriyle» Türkiye'den ayrılan tıp doktorları hariç 217 doktoralı kişi vardır. Bunların % 38'i bilim adamı olup Türkiye'de 6,4 yılda yetişebilmekte; % 38,7'si mühendis olup Türkiye'de 7 yılda yetişebilmektedir. Bunların Türkiye'ye maliyeti ise yarım milyar lirayı aşmaktadır.

Amerikan silâh sanayiinde çalışan, Türkiyeli yetenekli fakir çocuklardan yetiştirilmiş ünlü kişiler vardır. Bunlar Vietnam'lı, Kamboçya'lı fakir çocukların katline, bilimsel yetenekleriyle katkıda bulunmuşlardır. Amerika, Fen Lisesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi yoluyle Türkiye'ye çengel atmak istemiş, ancak **okul dışı eğitimle** daha bilinçli yetişen kuşak bu umudu çürütmüştür.

Bilim adamlarımızın çalışacağı maddî ortamın olmayışı yeterli bir «göç» gerekçesi değildir. Bir bilim adamımız «Araştırma, bilim ve teknik için bugün bütçeden harcamakta olduğumuz paralar bizde pek çok araştırmanın yapılmasını sağlayabilecek durumdadır. Sade kuramsal alanda değil, aletleriyle bile. (...) Bazen bir üniversitede Avrupa'nın pek az yerinde bulunan bir atom makinesi yapılmıştır, tam bitmiştir. Bunu yapmış olan adam meselâ yerinden uzaklaştırılmıştır. O makine orada çürür. (...) Yani biz bugünki problemlerimizi maddî meseleler üzerine yıkamayız...» (23) demektedir.

Sorun yalnızca iyi eğitilmemiş kişi meselesi değildir. Sorun, eğitimin felsefesi, planı ve politikasıyle ilgilidir. Eğitime verilen anlam da; felsefesi, planı ve politikası da temelinde yatan dünya görüşüne bağlıdır. Yetenekli insanın yalnızca bir bilgi dalında yetişmesi yeterli değil. Hem bilgili, hem bilinçli insan yetiştirmek gerekmektedir. Temeldeki çelişkileri bilen bilinçli eğtim kadrosu eğitimin bütününe sahip çıkmadıkça olmuyor.

5. «Beceri ve bilgi kazandırmak» amacıyle eğitim :

Eğitimin önemli hedeflerinden biri kuşkusuz insanın üretim yeteneğini geliştirmektir. Daha bol ve daha iyi ürün çıkarmak insanın mutluluğu için gerekli. Ancak, bol üreten kişi «kimin için» ürettiğini düşünmeden üretiyorsa ve sırtından işverene daha çok artı ürün aktarıyorsa, eğitim en önemli ödevini yapamamıştır. Örneğin bir tütün işçisi daha çok tütün kırıyor, hali işçisi daha çok düğüm atıyor, sigara ambalajcısı daha çok paketliyor, ama ücretinde değişiklik istemiyor veya bunun için örgütlenip mücadele etmeyi düşünemiyorsa eğitimden değil, belki de bir öğretimden söz edilebilir. O zaman eğitim, «... burjuva elinde, sınıf yönetiminin bu aracıdır; amacı kapitalistlere gönüllü köleler ve yetenekli işçiler yetiştirmektir.» (24)

Burjuvazinin istediği beceri iki türlü : Birincisi, işçilerin üretim yeteneklerinin gelişmesi ve hizmetçi eğitimdir. İkincisi, kendi çocukları için sınıf çıkarlarının gereği olan eğitimdir.

Bilgi kazandırma işlevine de aynı açıdan bakabiliriz. Örneğin temel eğitimde falan ülkedeki dağın yüksekliği, nehrin uzunluğu birer bilgi sayılabilir. Ancak, bunlar o eğitim düzeyinde ne işe yarar? Yarasını temizleyip saramayan bir insanın kurbağanın vücut yapısını iyi bilmesi neye yarar? Kaldı ki, bizde bu kadarı da olmamaktadır. Kurbağanın yapısını iyice incelemek belki bazı öğrencilerde ilerisi için uyarımlar yapabilir, geçişim (transfer) yoluyla başka şeyleri düşündürebilir, girişime yöneltebilir. Oysa, ağacın kesiti ağaç üzerinde inceleneceğine kitaptaki resimden incelenir. Derslerin içeriği ve yöntemi belleğe yük olacak, ezberlenecek niteliktedir. Montaigne, yüzyıllarca önce, «Ezber bilmek, bilmek değildir.» (25) diyor. Bizde Köy Enstitülerinin kurucusu, büyük eğitimci İ. Hakkı Tonguç ise, «Uygulanmayan bilgi, boş ve lüzumsuz bilgidir.» diyor... (26) Eğitilmiş olmak, geniş anlam içerir ve «eyleme girişme»yi de anlatır.

6. Eğitim «üretim için» midir?

Harun Karadeniz'in ölümünden sonra yayımlanabilen «Eğitim Üretim İçindir» (27) adlı, tüm aydınlarca okunması gereken yapıtının adı ilginç. Karadeniz, kitabın içeriğinde önemli çözümlemeler yapmaktadır. Bu çözümlemelerini şöyle formülleştirmiştir : «Eğitimin amacı, kim için ve ne için üretim yaptığını bilerek üretim yapan insanlar yetiştirmek olmalıdır...» (28)

Eğitimde yararlı şeyler yaptırma düşüncesinin geçmişi epey eskilere gider. Bu görüşü 19. yüzyıl sonlarında Avrupa'da «iş okulu» olarak Kerşenştayner, Amerika'da «Pragmatist (faydacı) eğitim görüşü» olarak J. Dewey sistemleştirmişlerdir. Bizde ise 20. yüzyılın başlarında ve daha ileri bir düzeyde. İ. Hakkı Baltacıoğlu «İçtimaî Mektep Nazariyesi» olarak ortaya atmıştır. Dikkatle incelendiğinde görülüyor ki, Avrupa ve Amerika eğitimcilerinin 18. yüzyıl başlarında başlayan sorunu, sanayileşen toplum yapılarına «uyumlu» ve becerikli insan yetiştirmekti. Sanayileşen karmaşık dünyaya uyum gerçekten bir sorundu. Bizde ise 19. yüzyıl ortalarında eğitim kurumlarının bazılarında «iş becerisi» vermek isteği belirmiştir. Yüz yılı aşkın geçmişi olan Sanat Enstitüleri (şimdi Endüstri Meslek Lisesi) bu amaçla kurulmuştu. Ancak Batı'daki yöntemlerin bizde uygulanması olumlu sonuç vermiyordu. Veremezdi, çünkü onlar eğitimini temel yapıya dayandırmışlardı. Bizde ise iş ilkesi kendi yapımıza uymayan, tepeden indirilen bir çabaydı. Bu yüzden sanat okulları da memur yetiştirmekten kurtulamayan «Osmanlı Mektebi» olarak kaldılar.

İşte Baltacıoğlu bunları dikkate alarak yeni girişimlerde bulundu. Baltacıoğlu'nun düşüncesi, kendi yapımıza uygun, kendi koşullarımızın adamını yetiştirmekti.

Ancak, bir yerde Baltacıoğlu'nun tipleri de bizim geri toplum yapımıza «uyumlu» insanlar yetiştirmekten ileri gidemezdi. Örneğin Baltacıoğlu'nun yetiştirdiği tavukçu, kümeste eğitimini tamamlayacak ,iyi cins tavuk ve yumurta yetiştirecek ve yumurtayı satınca işi bitecekti. Ama, yumurtanın paraları kimin cebine inecekti, bu belli değil! Bu yüzden, «üretim için eğitim» de yeterli değil. Yeterli olmadığının kanıtı bizde Sanat Okulları ve Köy Enstitüleri gerçekleridir. Birisi yüzyılda önemli bir yankı uyandırmamış, öteki altı yıllık ömrüyle toplum yapımızı sarsmıştı.

Harun Karadeniz'in kitabının yalnız adına bakınca bizde bir eksiklik duygusu yaratıyor. Ancak, «eğitimin amacı, kim için ve ne için üretim yaptığını bilerek üretim yapan insanlar yetiştirmektir» açıklaması eğitimin en önemli boyutunu ortaya koyuyor. Hemen belirtelim, bu tanım da eğitim olgusunu tam olarak ortaya koymuş değil.

7. Eğitimin «planlanmış insangücü yetiştirme» işlevi :

Burada hemen bir önceki maddeyle ilişki kurmak zorundayız : Plan kimin planı? Planın felsefesini ve yönünü belirleyen güc ki-

min elindedir? Yani, plan hangi sınıfın yararına? Aslında «köleleştirilmiş becerikli insangücü» de çok iyi bir planlama ürünüdür. Ama toplumun mutluluğunu artırıcı, üretim yeteneği olan ve «kimin için ürettiğini bilen» insanlar da planlanmış bir insangücünü oluşturur. Türkiye'de «iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmanın planlı yürütüleceği» Anayasa (m. 129) hükmüdür. Geçirdiğimiz 15 yıllık yeni Anayasa dönemi hangi tercih ürünü olursa olsun «planlanmış insangücü»nü eğitememiştir. Planlama, temelde siyasî ve iktisadî bir tercih meselesidir. Ne tür bir iktisadî kurtuluş planı yapmışsak, ona bağlı olarak yapacağımız eğitim planlaması da uygulama alanı bulabilir. Eğer planları yabancılar yapıyorsa, plansızlık planlanacaktır; Türkiye'de olduğu gibi. Örneğin, İlkokul Programının deneme devresi tam 18 yıl sürmüş, sonuç Amerikan uzmanlarınca da olumsuz bulunmuş ve Millî Eğitim Şurasında bile görüşülmeden zamanın Bakanının emriyle yürürlüğe girmiştir. Çok zamanlı, çok pahalı, çok denemeli, çok uzmanlı ve çok kılavuzlu olan bu program, yabancıların planlamasının ürünüdür.

8 — Eğitimin «öğrenme sonucu» olarak düşünülmesi :

Öğrenme, ama neyi ve niçin öğrenme?... Burada, öğrenme sonucu beklenen davranış değişikliklerinin yönünü bilmek zorundayız. O zaman neyi öğreneceğimiz, yani program içeriğinin nelerden oluşacağı da ortaya çıkar. Eğer kurbağanın vücut yapısını öğrenen kimse sonunda bir cerrah olacaksa, bilimsel bir etkinlikte bulunabilecekse kurbağayı bilmek, öğrenmek gereklidir. Kurbağayı öğrenen, kendi vücudunu koruyamıyorsa, toplumun sağlığını koruyamıyorsa, bilim yapmaya geçemiyorsa yapılan iş zaman öldürmektir.

Daha somuta gelelim: 9. Millî Eğitim Şurası, okul programları için ölü, üretmeyen, salt lâfa dayalı konuları gerekli görmektedir. (29) Önerilen 45 seçmeli dersten yalnızca 5 tanesi doğrudan üretimle ilgilidir. Trafik, ev yönetimi, mankenlik, inşaat meslek resmî gibi sanayiden kopuk, iş alanı bulamayacak konular, unutulmaya mahkûm. Aslında hayatla bağları olmadığı için öğrenilmesi olasılığı da çok zayıftır. O halde öğrenmenin, eğitimi gerçekleştirmesi için temel koşullar; 1. hayatı değiştirici geçerli içeriğe sahip olması, 2. devrimci yöntemle yürütülmesi.

9. Eğitimin «ulusal bilinç kazandırma» işlevi :

Bizde, eğitime «ulusal bilinç kazandırma» işlevini ilk yükleyenler ulusal kurtuluşçulardır. M. Kemal 1920'lerde bu konudaki

düşüncesini belirlemiştir. Daha geriye gidersek, Ziya Gökalp'te de «Millî Terbiye» (30) kavramını açıkça görürüz. Ancak, ulusal bilinç soyut ve salt bir kavram olarak alınınca fazla bir önemi yoktur. Bizde ilk Cumhuriyet kuşağı bu bilinci edindikleri halde eğitimi etkili bir araç kılmanın yol ve yöntemini bilmedikleri için «millî» bir eğitimin oluşması gecikmiştir. Ulusal bilincin önemini belirten M. Kemal kuşağı, İzmir İktisat Kongresi'nden başlayarak, temel yapıyı emekçi kitlelerin çıkarları doğrultusunda etkileyemedikleri için, pek çok sorun gibi ulusal eğitim de kendi başına oluşamayacaktı. Ulusal eğitimin, -temelde bazı fırsatlar kaçırılsa bile- ayakları ancak 1935'lerde yere basmaya başlamıştır. Daha önce de kuşkusuz dürüst, iyi niyetli girişimler olmuştur.

Görülüyor ki, ulusal eğitimin oluşması için; 1. içinde bulunduğumuz dünyanın tüm koşullarının bir bütün olarak değerlendirilmesi, 2. eğitimin, toplumun temel sosyo-ekonomik-politik yapısından ayrı düşünülmemesi gerekmektedir.

10. Eğitim, «Sınıfsal bilinç kazandırma» amacı :

Ülkelerdeki hâkim sınıflar, yabancı dostlarının da yardımıyle sınıfsal bilinçlerini taşırlar. Bu bilinçleri sayesinde de emekçi sınıfı baskı altında tutmayı sağlarlar, onun bilinçlenme yollarını tıkamaya çalışırlar. Bugün bunun en etkili yollarından biri «sarı sendikalar» aracılığıyle yapılan eğitimdir. Emekçi sınıfın bilinç eğitimi, kuşkusuz kendi sınıflarına özgü örgütleriyle olur. Bu arada demokratik kuruluşlara, ülkemizde TÖB-DER'e çok önemli görevler düşmektedir. Eğitim, bir yönüyle de teknik konudur. Eğitim tekniklerinin, yöntemlerinin geliştirilmesi teknik bir çaba ister. İşi davranışlar, beceriler açısından aldığımızda önemli sorunlarla karşılaşırız. Örneğin, bilinçli bir kadroya bir sanayi işletmesini devrettik. Kadro, en çok ürün alacak şekilde işletemedi, işletmenin işleyişini düzene koyamadı. Varsayım olarak düşündüğümüz bu sonuç eğitimin eksikliğini ortaya koyacaktır. Aynı örneği öğretmenlere uygulayalım: Çok bilinçli bir öğretmen kitlesi, örneğin anadilini, dört işlemi, deneyleri tartışma yöntemlerini, araştırma tekniklerini en etkili ve verimli biçimde öğretemiyorlar, beceri ve davranışa dönüştüremiyorlarsa eğitimleri eksiktir. «Devrimci tavır» insanın tüm davranışlarını kapsamalıdır.

11. Eğitimin «meslek adamı yetiştirme» amacı :

Bazıları eğitimi, «iyi insan, iyi vatandaş, iyi meslek adamı» yetiştirmek olarak tanımlarlar. Bizim M.E. Temel Kanunumuzun 2.

maddesindeki «Genel amaçlar» aşağı yukarı bu tanımla formülleşebilir. İlk anda doğru bir tanımlamadır. Ancak, uygulamada böylesine «mükemmel» eğitilmiş insanları bulmak çok zor. Eğitim yoluyle «bireyleri» iyi kılmanın olası olmadığını yukarda yer yer tartıştık. İyi insanın yetişmesini, tüm toplumsal koşullar içinde «demokratik ve devrimci tavırlı kılma» yönünde mümkün görüyoruz.

«Meslek adamı yetiştirme» aslında «üretici insan» ya da «becerili insan» yetiştirmekten ayrı bir kavram değildir. Başka deyişle, iyi meslek adamının üretiminden kim daha çok yararlanacaktır? Kendisi ve içinde bulunduğu emekçi sınıf ve tabakalar yararlanıyorsa, eğitimin bu işlevi de gerçek anlamını kazanır. Yoksa, gene «yetenekli köle» yetiştirme işini «eğitim» saymamız gerekir.

12. Eğitim yoluyle «kasıtlı - istendik değişiklik» kime göre olacaktır?

Bu tanımı yapanın bir başka açıklamasını buraya alalım : «... Karar verme bakımından **otorite,** netice itibariyle, planlamada ve okul sisteminde **resmen** görevli kimseler de bulunması gerekir...» (31)

Türkiye'de Millî Eğitim plan ve programlarını yapan, uygun bulan ve yürürlüğe koyan kişi ve organların bir kısmı doğrudan politik kişilerdir; bir kısmı, bu politik kişilerin rahatça ve istediği gibi atayabileceği kişiler ve organlardır. Bu konuda çok söz söylemeye gerek yok. «İstendik ve kasıtlı» davranışlar, Türkiye'de iktidarda bulunan sınıfın «istediği» ve değiştirmeyi «kasdettiği» davranışlardır. Hem öylesine «otorite» ki bunlar, burjuva demokratik kuralları bile hiçe sayarlar. Örneğin, bakanın isteğiyle şûraya katılanlar, toplam katılanların yüzde doksanını oluştururken, yüz bin üyeli öğretmen örgütüne hiç söz hakkı verilmez ya da bir kişiye göstermelik söz hakkı verilir.

Demek ki, Türkiye'de eğitim plan ve politikasıyla ilgili kararlar emekçi halkın ve öğretmenlerin katkısından yoksundur. Çoğu kez bu kararlarda yabancı otoriteler ağır basar. Buna ilişkin elimizde pek çok belge var. Örneğin, Florida'lı Prof. Wofford'u dinleyelim : «... Bu büyük problemlerin ele alınmasının en tesirli yolu belki de dikkatle seçilen ... bir grubu ... Amerika Birleşik Devletlerine göndermektir.» (32) Gerçekten «dikkatle seçilen» bir grup Amerika'ya gitmiş ve dönüşlerinde 18 yılda bugünkü yüzkarası İlkokul Programını hazırlamışlardır.

III. EĞİTİMİN İŞLEVİ VE HEDEFLERİ :

Eğitimin konusu insandir. İnsan; toplum olarak insan, birey olarak insan olmak üzere eğitimin konusu olmaktadır. Bilimsel veriler tek başına bir insanın yetişmesini mümkün görmemektedir. Özellikle toplumsal psikoloji, insan davranışının kaynağını insanın yaşadığı toplumsal yapıda aramaktadır.

O halde, eğitimin işlevini de «toplum - kişi» açısından ele almak gerekir. Eğitimin amacının insanda «değişme tavrı» geliştirmek olduğunu biliyoruz. Öyleyse eğitim, toplumun devinme yönünü ve gereksinimini dikkate almak ve ona katılmak zorundadır. Böylesi bir eğitim «devrimci» eğitimdir. Devrimci eğitim kişiyi yoksayamaz. Kişinin varlığı, kişiliği toplum içinde anlamlı olmakla birlikte, kişi olarak da eğitimin konusu olacaktır. Eğitim, eğittiği kişilerin doğal özel yeteneklerini dikkate almak ve onu olabileceği kadar oldurmak ödevini de yüklenmiştir. Daha okul öncesi ve temel eğitim dönemlerinde kişinin bazı gizli güçlerini tanımak olanağı vardır. Az masrafla çok verim almak amacıyle, eğitim konusu kişilerin, önce tanınması ve yetenekli olduğu alanda geliştirilmesi gerekmektedir.

Bazıları eğitimi, «çocukları yetiştirme» işi olarak ele almaktadır. Oysa eğitim, tüm toplumu, giderek tüm insanlığı kapsar. İnsanların, «doğa üzerinde egemenlik kurma» becerisi kazanmaları yetmez; birbirleri üzerinde egemenlik kurmalarına engel olacak bilince de ermeleri gerekir.

Eğitim, insanı ve toplumu değiştirme işlevini yürütürken hangi hedeflere göre yürütecektir? Eğitimin başlıca dört hedefine burada kısaca değinelim :

1. Kişiye ilişkin hedef :

Eğitim, toplum içinde kişinin olabileceği kadar olmasına yardım etmelidir. Doğuştan getirdiği yeteneklerinin geliştirilmesi, yaratıcı kişilik geliştirmesine yardım edilmesi ve en geniş anlamda bilinçli «üretici ve tüketici» olmasının sağlanması eğitimin ödevidir. Bu eğitim duvarlar arasında oluşamaz. Yineleyelim, kişi kendi başına anlamsızdır.

2. Bilime ilişkin hedef :

Eğitim, insanın yeteneğini geliştirmekle; onu sadece günlük hayata uyumlu, üretici kılmakla yetinmemeli. Bilim alanında gelişe-

bileceklere bu olanağı sağlamalıdır. Bugün bizim okullarımızda çocuklarımızın ders kitabı dışına çıkmaları hoş karşılanmaz. Kendi kendine bilime, deneylere yönelen çocuk çoğu kez sınıfta bile kalır. Oysa, öğretmeni öğretmene yansıtan çocuk, çoğu kez en yüksek notlarla ödüllendirilir. Tarihte, pek çok bilim adamının öğretmenleri tarafından cezalandırıldığı bilinir. Bilimsel yol bilim ortamından geçer. En basit deney olanağı bulamayan okullarımızda en «modern» dersler de okutulsa bilim adına sonuç alınamaz. Daha okul sıralarında çocukların gösterdiği etkinliklerin işe yarar olması bilimsel yolda ilk adımdır.

3. Ulusal bağımsızlık hedefi :

Çağımız, ulusal kurtuluşlar çağıdır diyebiliriz. Buna karşılık emperyalizmin tüm çabaları halkları kendi ulusuna yabancılaştırma doğrultusunda. Özellikle bizim ülkemize 1945'lerde çengeli atan ABD, eğitimimizi tam bir çıkmaza sokmayı başarmıştır. «Amerikasız, NATO'suz olamayız!» gibi bir aşağılık duygusunun ortamını okullarda hazırlamaya çalışmış ve büyük başarılar elde etmiştir. Kendi damgasını vuramadığı zaman toplumumuzu Osmanlı kültürüyle bezemeye çalışmıştır. 1959 tarihli «Eğitim Millî Komisyonu Raporu» bu ikiliği açıkça ortaya koymuştur. Bu rapor 27 Mayıs 1960 sonrasında yayımlanmış ve etkisini sürdürmüştür. Eğitimde yabancılaştırma çabasının en yoğun olduğu, İmam Hatip Okulları ve Kuran Kurslarının en çok açıldığı dönem 1960 sonrasıdır.

O halde eğitimin, yaşadığımız dönemde ulusal bağımsızlık bilincini gerçekleştirmeye çalışması en önemli hedeflerinden birisidir. Türkiye'de öğretmenler, Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu'yla başlayan ve TÖS'le gerçek yönünü kazanan çabaları ile eğitimin ulusal bağımsızlık hedefine önem vermişlerdir. TÖB-DER'de eğitimin bu hedefine önem vermekte ve yeni durumları değerlendirmede uyanık davranmaktadır.

4. Evrensel hedef :

Devrimci eğitimin felsefesinde tüm insanların eşitliği, kardeşliği yatmaktadır. Bir ulusun ötekinden, bir halkın öteki halklardan üstünlüğü görüşü en çok emperyalizmin işine yaramaktadır. Bir sınır içinde yaşayan halkların birbirleriyle nasıl çarpıştırıldıklarına günümüzde tanık oluyoruz. Toplumsal mücadelede hedef halklar değil, zümre çıkarlarıdır, emperyalizmdir.

Öyleyse eğitimin kişiyi doğası içinde geliştirmesi, bilim üretmesi, ulusal nitelik taşıması ve tüm insanlığın mutluluğuna götürücü bir etkinlik olması gerekmektedir.

5. Güncel hedef - Demokrasi için eğitim :

Bu hedef, eğitimin yapısına ve ortamına yöneliktir. Asgarî düşünme, tartışma, etkileşme ortamının olmadığı yerde eğitimden söz edilemez. Daha iyi yaşama yollarını öğrenmede eğitim önemli bir etkendir. Eğitim kendi yapısını demokratlaştırmadan demokrasi ve daha iyi yaşama yollarını kazandıramaz. Türkiye, demokrasisi gibi eğitimi de bunalım içinde olan bir ülkedir. Anayasasına koyduğu özgürlük ortamını yaratamayan bir yönetimin baskısı altındadır. Eğitimin Türkiye'de güncel konusu «demokrasi» dir.

IV. DEVRİMCİ EĞİTİM YAKLAŞIMI :

Buraya kadar yapılan tartışmalarda gelenekçi eğitimin açmazlarına değinildi. Bu tartışmalar bizi doğal olarak yeni bir eğitime götürüyor. Görülüyor ki eğitim, genellikle hâkim sınıfların elinde toplumu idare etme araçlarından birisi olmuş. Eğitim, önce kendisini tutsaklıktan kurtaramamış. Eğitim gelenekçilerin elinde bağlı olduğu felsefeyi, dünya görüşünü, planları açıkça ortaya koyamamış. Bizim ülkemizde olduğu gibi, geri bıraktırılmış ülkelerde eğitim kurumları hâkim sınıfların elinde ne yapacağını şaşırmış. Bir «kurum» deme olanağı bile kalmamış. Gençleri uzun süre oyalayan, sonunda bir meslek kazandırmayan, meslek kazandırsa bile o mesleği yürütecek bilgi ve beceriyi kazandıramayan; kitlelere ulusal ve sınıfsal bilinç kazandırmayan, kitap - öğretmen - öğrenci arasında dönüp duran bir etkinlik olarak kalmış. Öte yandan eğitimden doyum sağlayamayan gençler ve veliler!.. Bu açmazın sıkıntısını çeken, bildiğini ve hatta programın yazdığını öğretemeyen, deneyemeyen, eleştiremeyen, baskı altında ezilen öğretmenler!..

Bu durum elbette insanlığın gelişimini bilen, uygar ülkelerde olup biteni az çok izleyebilen eğitimcileri, öğretmenleri bir eyleme itecekti. Bu eylem «neler yapılabileceğini, nasıl yapılacağını» görüşmek üzere birleşme ve örgütlenme eylemidir. Türkiye'de de öğretmenler 1960 sonrasında kımıldamışlar ve 1965'lerde elde ettikleri eksik yasal haklarla örgütlenmeye başlamışlardır. Bu birleşme ve dünyada olup bitenler, öğretmenleri olaylar - nedenler üstüne

düşünmeye ve tartışmaya, bunları yayın yoluyla birbirlerine iletmeye götürmüştür :

Ne için ve ne nitelikte bir eğitim?

Önceleri eğitimde «devrim» tartışması yapılmış. Sonra böylesi bir eylemin «reform» bile olamayacağı, devrimin temelde olabileceği ve bunun çok yönlü, çok ciddî çalışma gerektirdiği anlaşılmıştır. O zaman iki kavram görüyoruz : «Devrim için eğitim» ve «devrimci eğitim».

«Devrim için eğitim», daha çok bir süreçten ötekine geçiş için gerekli çabayı içermekte; ikincisi de, devrimin özündeki sürekliliği benimseyerek «devrimci eğitim»i içermektedir. Şunu ekleyelim : Bu konudaki tartışmalar sonuçlanmış değildir. Hatta 12 Mart 1971 sonrasında, bu kavramların fazla iyimserlik belirttiğini benimseyip «demokrasi için eğitim» yada «demokratik eğitim» kavramının gerekli olduğu kanısında olanlar da çoğalmıştır. «Devrimci Eğitim» uygulanan programların iç yapısını da niteleyen bir kavramdır ve her aşamada geçerli olmaktadır.

Biz bu yazımızda olagelene bağlı, gelenekçi tutuma karşı geniş anlamda «devrimci eğitim» deyimini yeğledik.

Bu konuda TÖS'ün geliştirdiği tanım şöyle (34) : «Devrimci eğitim, toplumdaki düzensizliğin, ekonomik bağımlılığın, kültürel yozlaşmanın sorumluluğunu duyacak, kişilerin mutluluğunu sağlayıcı çağdaş uygarlık düzeyi ile bağdaşan, akılcı bir düzen geliştirmede eyleme geçecek öncü kuşakların yetiştirilmesine yönelik eğitim düzenidir.»

Devrimci eğitim Türkiye'nin bu ortamında örgün, kurumlaşmış bir eğitim değildir. O halde ne yapabiliriz? Yasaların bize sağladığı olanakları kullanarak, programların bize verdiği olanaklardan yararlanarak halkımızı daha iyi eğitebiliriz. Bazı beceriler kazandıramasak bile belli bir bilinç düzeyine ulaştırabiliriz. Bu alçak gönüllü girişimlerde devrimci tavırdır. Bir köy okulunda çok iyi okuma - yazma, hesap, tarih öğretmek de devrimci bir çabadır. Kahvede halka kitap, gazete okumak, onların ürünlerinin pazarlanması konusunu görüşmek, onlara daha iyi yarınları tanıtmak, örgütlenmelerine yardım etmek, resmî dairelerde işlerini bitirmelerine yardım etmek de devrimci çabadır. Örgütlenmek, miting yapmak, yazı yazmak, şûra toplamak, iyi ders aracı sağlamak, araçlarla deneylerle ders yapmak da devrimci çabalardır.

O halde, önce koşullar düzelsin, sonra eğitim yaparız görüşü yanlıştır. O zaman bekleyerek kaybedeceğimiz uzun süre en çok emekçi kitleler için kayıptır.

Bu konuda TÖB-DER'e çok önemli görevler düşmektedir. Önce sık sık toplanacak şûralarla, eğitim çalışmalarıyla, yapılacak araştırma ve yayınlarla devrimci eğitimin plan, hedef, yöntem, teknik ve araçlarını tüm açıklığıyle ortaya koymalıdır.

V. KARŞILAŞTIRMALI SONUÇLAR :

A) Eğitim felsefesi ve temel kavramlar yönünden :

Eğitimle ilgili temel kavramlar bir sistem içerisinde verilmiştir. Eğitimin felsefesi, programı, yöntemi, teknikleri, araçları bellidir.

(1) Temel kavramlar ve felsefe belirsizdir. Genellikle yabancı tercihler bu karışıklığı ortaya koyar. Sistem karmaşık ve tutarsızdır.

Eğitim felsefesi temel dünya görüşüne uygundur. Materyalist öğretiden kaynaklanır. Bilimsel gelişmeye açıktır.

(2) İdealist felsefeden kaynaklanır. Temelinde insanların kendilerine, toplumlarına ve doğaya yabancılaşması yatar. Gelenek ve göreneklere bağlıdır.

Ulusal ve sınıfsal bilinç verir. Tüm insanların eşitliğini ve kardeşliğini temel alır.

(3) Eğitim, egemen sınıf için etkin, emekçi sınıf için edilgin bir yapıya sahiptir.

Birey toplum içinde anlamlıdır. Bireyin davranışlarının kaynağı toplum içindeki ilişkilerdir.

(4) Eğitim, bireyi temel alır. «Bireyin uyumu»... gibi soyut bir kavrama dayanır.

B) Eğitimin plan ve politikası yönünden :

Eğitimin plan ve politikası, ülkenin bağımsız plan ve politikası ile uyumludur. Eğitilenler işsiz kalmaz ve üretim yeterlikleri de vardır.

(5) Genel politika ve planla uyumlu değildir. Eğitilenler iş bulamazlar. Bulanlar da yeterli bilgi ve beceri gösteremezler. «Okul başka hayat başka»dır.

Eğitimin plan ve politikasının hazırlanması öğretmenler ve yerli ulusal güçler tarafından gerçekleştirilir.

(6) Eğitim plan ve politikasını yabancılarla yerli hâkim güçler hazırlarlar. Eğitimcilerin ve öğretmenlerin katkısı yoktur.

C) Eğitim programlarının içeriği (bilgi, beceri ve davranışlar) yönünden :

Eğitim-öğretim konuları, üretim ilişkilerine dayalı, yaptırıcı, ürettirici, düşündürücü ve eleştiricidir.

(7) Eğitim - öğretim konuları çoğu kez bellek yükü ölü bilgilerdir. Bazı yurttaşlar için yabancıların ihtiyacı olan üretim gücünü pekiştirecek programlar da uygulanabilir.

Eğitim, bilimin ve teknolojinin tüm verilerinden yararlanır ve onlara açıktır; katkıda da bulunur.

(8) Eğitim, bilimi ve teknolojiyi halka sınırlı olarak tanıtır ve öğretir. Bilim üretmez.

Eğitim, üretim ve tüketim yoluyla sağlanır. Ürettiği üstündeki hakkının hesabını soracak düzeye ve bilince ulaştırır.

(9) Ürettiğinin nasıl tüketileceğini öğretmez. Verilenle yetinir.
Üretim yoluyla eğitim davranışlarını da olgunlaştırır. İyi insanlık ilişkisini geliştirir.

(10) «Üretim yoluyle eğitim ahlâkı bozar», görüşü yaygındır.
İtirazcıdır. Haklarını almak için bütün demokratik yollara başvurur, yeni baskı yolları arar.

(11) «En iyisini büyükler bilirler»
Okuma için bir sınır yoktur. Ülkede yayınlanan ve ihtiyaç duyulan her yayın okunur. Ayrıca okuma konusunda iticilik de yapılır.

(12) Okuma özgürlüğünü aramaz. Resmî makamlar sık sık okuma sınırı ve yasağı koyarlar. Bazan resmî yayınlar bile yasaklanır. Ders kitaplarını ezberlemek yeter.

Küçükler de büyükler gibi insandırlar. Aslolan eşitliktir.

(13) «Büyükleri saymayı, küçükleri sevmeyi» öğretir.

Kadın erkek eşittir. Karma eğitim doğal bir zorunluluktur.

(14) Kadınlar bazı işleri yapamazlar. Kadınlar ayrı eğitilmelidir.

Ahlâk yaşanılarak elde edilen davranışlardır.

(15) Ayrı ahlâk eğitimi zorunludur.

Devrimci eğitim yasaların ve aklın uygun bulduğu eylemlere açıktır.

(16) Eğitim «oturaklı adam» yetiştirir.

Ç) Eğitimin yöntemi yönünden :

Diyalektik materyalist yöntemi temel alır.

(17) İdealist yaklaşımcı yöntemi kullanılır.

Dış dünya düzenli bir eğitim durumu olarak ele alınabilir. Dıştan gelen düzenli çarpmalar bilgilerimizin kaynağıdır.

(18) Öğretmen, kitap, karatahta, derslik en iyi eğitim - öğretim ortam ve araçlarıdır.

Başarının ölçüsü yapma ve yaratmadır, girişimdir.

(19) Öğretmeni en iyi yansıtan öğrenci başarılı öğrencidir.

D) Eğitim örgütü ve yönetimi yönünden :

Öğretmen, yetkili olduğu her konuda yol gösterici, ortam hazırlayıcıdır. Gurubun bir üyesidir. Çoğu kez öğretenle öğrenen aynıdır.

(20) Öğretmenin görevi ABC. öğretmektir. Öğretmen - öğrenci ilişkisi dersteki «alıcı-verici» ilişkisinden ibarettir.

Öğretmen ve öğrenci her zaman eğitim - öğretim ortamının içindedirler. Daha çok ilişki gereklidir.

(21) Dersi biten öğretmenin işi bitmiş demektir. Öğrenciyle fazla yüz-göz olmaması gerekir.

Eğitim kurumu, yönetici, eğitimci, öğretmen, öğrenci ve velilerin eş yönlü katılmalarıyla yönetilir. Yönetim aygıtı da bir eğitim ortamıdır. Yaşanarak öğrenilir. «Bugünün küçüğü yarının büyüğüdür.»

(22) Eğitim yönetiminde mutlak güç iktidarın atadığı kadrodur. Emir en geçerli yönetim aracıdır. Disiplin hükümleri temel kurallardır. «Küçükler her şeye burunlarını sokmazlar».

Sorunlar ortaklaşa ve öğrencilerin tam katılmasıyla çözümlenmeye çalışılır. Her olay, bir bilimsel araştırma konusudur. Bu araştırmaya öğrenci de katılır (Köy Enstitüleri örneği).

(23) Sorunlar çözülemeyince polis çağrılır veya bazı öğretmen ve öğrenciler polisleştirilir. Özellikle yüksek okul ve üniversitelerin yönetimi polise veya sıkıyönetime devredilir veya böyle tehditler savrulur.

E) Eğitim personelinin durumu yönünden :

Yeteneği elverişli herkese öğretmen olma yolu açılır. Bilimsel ve nesnel yollarla seçim yapılır.

(24) Öğretmen adaylarının seçimi bilim dışı ve öznel koşullarda olur. Üniversite öğretim üyeliğinde «beşik ulemalığı» kalkmış değildir.

Öğretmenliğe en yeteneklilerin seçilmesi gerekmektedir.

(25) «Birşey olamıyanlar öğretmen olur» (Bir yere giremeyenlerin iki yıllık eğitim enstitülerine alınması gibi.)

Hızla değişen dünyamızda öğretmenin de durmadan eğitilmesi gerekir.

(26) Okulda öğrenilenler, öğretmenlik için yeterlidir.

Öğretmenler yasaların elverdiği ve bilime, dünya görüşlerine uygun kendi örgütlerini özgürce kurabilmelidirler.

(27) Öğretmenler iktidarın koyduğu ölçülere göre örgütlenmelidirler.

NOT : Siyah yazı ile yazılmış olan yazılar **«Devrimci Eğitim»** ve beyaz yazı ile yazılmış olan yazılar **«Gelenekçi Eğitim»** karşılaştırmalarıdır.

NOTLAR :

(1) Can Yücel, I. Devrimci Eğitim Şûrası (TÖS) - 1968, s. 36

(2) TDK. Atatürk'ün Millî Eğitimle İlgili Düşünce ve Buyrukları 1970, s. 13

(3) İ. Hakkı Baltacıoğlu, İçtimaî Mektep, - 1942, s. 20-21

(4) İsmet İnönü, «İlköğretimin Yeni Yılı» Köy Enstitüleri Dergisi-1945

(5) İ. Hakkı Tonguç, Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy - 147 s. 85

(6) M.E.B. Eğitim Millî Komisyonu Raporu - 1960, s. 11

(7) Dr. H. Fikret Kanat, Pedagoji Tarihi C : I - 1963, s. 6
(8) Dr. Hasan Tan, Rehberliğin Esasları - 1962, s. 14
(9) Zekâi Baloğlu (derleyen), Temel Eğitim ve UNESCO - 1960 s. 22-23
(10) Dr. Fatma Varış, Eğitime Giriş (teksir), - 1966, s. 4
(11) Eğitim Ansiklopedisi, - 1966, s. 173-174
(12) Doç. Dr. Feriha Baymur, (Gazi Eğitim Enstitüsünde Bir Konferans» - 1967
(13) Doç. Dr. Selahattin Ertürk, Eğitimde Program Geliştirme - 1972, s. 12
(14) III. Beş Yıllık Plan - 1972, s. 717
(15) M.E.B., IX. Millî Eğitim Şûrasına Sunulan Öneriler - 1974, s. 1
(16) Elektrik Mühendisleri Odası, «İstanbul Şubesi XV. Dönem Yönetim Kurulu Çalışma Raporu - 1974, s. 27
(17) Harun Karadeniz, Eğitim Üretim İçindir - 1975, s. 7-53
(18) Dr. A. Ferhan Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü (TDK) - 1975, s. 61-62
(19) Ali Kaymak, - İcen Börtücene, Bir Eğitim Sistemi Taslak Önerisi (Yeni Toplum) - 1976, Sayı : 2
(20) TDK, Atatürk'ün Millî Eğitimle İlgili Buyrukları - 1970, s. 21
(21) M. Şükrü Koç, Emperyalizm ve Eğitimde Yabancılaşma - 1970, s. 128
(22) Doç. Dr. Turhan Oğuzkan, Yurtdışındaki Doktoralı Türkler - 1971, s. 106-108
(23) Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, Milliyet Gazetesi - 1974
(24) Lenin'den aktaran B. Russel, Eğitim ve Toplum Düzeni - 1970, s. 15
(25) Sabahattin Eyüboğlu, Mavi ve Kara - 1966, s. 245
(26) Tonguç'tan aktaran Ş. Gedikoğlu, Köy Enstitüleri - 1871, s. 83
(27) H. Karadeniz, aynı, s. 7
(28) Aynı
(29) IX. Millî Eğitim Şûrasına Gelen Öneriler - 1974, s. 39
(30) Ziya Gökalp, Millî Terbiye ve Maarif Meselesi - 1964, s. 10-17
(31) Dr. Selahattin Ertürk, Planlı Eğitim ve Değerlendirme - 1966, s. 16
(32) K. V. Wofford, Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor (MEB) - 1952, s. 129
(33) TÖS Devrimci Eğitim Şûrası Raporu.

İlköğretimde Teftiş ve Müfettişlik

Nadir SELVİ

TEFTİŞ NEDİR : Teftiş kavramı çoğunlukla yoklama, izleme, gözetleme, inceleme, araştırma, kontrol, denetleme ve rehberlik sözcüklerinin anlamlarını bir arada içermekte ve bu anlamların her birini ayrı ayrı ya da birlikte karşılamak üzere kullanılagelmektedir. Bu nedenle de teftişle görevlendirilmiş kişilere bu kavramların içerdiği tüm görevler verilebilmektedir. Yine çeşitli kurum ve kuruluşlarda teftiş kavramının içerdiği konularla görevli kişilere müfettiş, denetçi, kontrolör ve murakıp gibi sanlar verilmektedir. Ülkemizde ilköğretim kesiminde teftiş işleri ile ilköğretim müfettişleri görevlidir.

İster amacı yalnızca kontrol olan, emir ve otoriteye dayanan, gelişigüzel ve kişisel önerilerle sorunlara çözüm bulmaya çalışan gelenekçi yöntemlere ağırlık verilsin; isterse çağdaş, bilimsel teftiş ilke ve yöntemlerinden yararlanılsın teftiş, dünyada var olan hiç bir düzenin vaz geçemiyeceği bir araçtır. Devlet var olduğu sürece teftiş de var olacaktır. Çünkü devlet, kamu görevlilerinin görevlerini nasıl ve neye göre yürüteceklerini yasa, tüzük ve yönetmeliklerle belirlemiştir, belirlemek zorundadır. Devletin, hizmetlerin belirlenen biçimde yürüyüp yürümediğini, kuruluşların amaçlarına ne denli yaklaştıklarını ve hizmetlerin yürütülüş yöntemlerinin toplumsal

yapıya uygunluğu ile verimliliğini saptamak istemesinden doğal bir şey olamaz. Rasyonel bir kuruluş ve işleyiş için hem çalışmalar ve gelişmelerin izlenmesi, hem de amaçların gerçekleştirilmesine yardım önemlidir. Bütün bunlar da teftişle olasıdır. Ayağımızı yere basmaksızın keskin laf etmenin gereği yok. Devletin varlığı toplumsal bir gerçeklik olarak karşımızda iken, teftişe hayır demek çelişkidir. Öyle ise bizim sorunumuz teftişi kaldırmak değil, eğitimin demokratikleştirilmesi savaşımımız içinde teftiş konusuna da yer ve zaman ayırmaktır. Bu, egemenliği dolayısıyla devleti elinde bulunduranların istediği gibi at oynatabilmesi için alanı boş bırakmamak anlamına da gelir. Önümüzdeki somut sorun, sosyalizm savaşımı için vazgeçilmez ön koşul olan demokrasi savaşımıdır. Eğitimin demokratikleştirilmesi savaşımımızda, ilköğretimde teftiş de bir sorun olarak karşımızdadır. Devrim için eğitim ilkemiz içinde devrimci bir teftiş olası mıdır? Olası ise, nasıl? Bunu araştırmak zorundayız.

İlköğretimde teftişin gereği : Balyoz harekatı arkasından ileri birçok hükmünün budanmasına karşın yine de sımsıkı sarılmamız, korumamız ve geliştirilmesine çalışmamız gereken Anavasa'nın 21. maddesinin (b) bendi «Eğitim devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir» diyor. Bu ilköğretimde de teftişin gerekliliğinin en açık yasal düzenlemesidir. Buna dayalı olarak ilköğretim ve Eğitim Yasası ile Temel Eğitim Yasası da zorunlu görüyor teftişi.

Teftişin gereğinin yasal ve mantıksal yönlerine karşın, bugün «ilköğretimde teftiş sistemi bugünkü biçimiyle gereksiz hale gelmiştir» görüşü yaygındır devrimci öğretmenler arasında. Dahası, bir küçük siyasal parti ve onun yan örgütü biçimini almış bir SARI ÖĞRETMEN ÖRGÜTÜ ilköğretim müfettişliğinin kaldırılması gereğinden söz etmektedirler. Bu iki görüş de ayrı ayrı ele alıp değerlendirmeyi gerektirecek önemdedir.

İlköğretimde teftiş bugünkü biçimiyle gereksiz hale mi gelmiştir? Önce bu yaygın görüşü inceliyelim. Bu görüşte olan öğretmen arkadaşların hemen hepsi diyebileceğimiz büyük çoğunluğu en azından ati-kapitalist, anti-faşittir. Ve konuya yaklaşım biçimleri düzenin tümüne olan tepkilerinin bir yansımasıdır. Ancak, parça parça ileri sürülen bu görüşlerin tümüyle bilimsel olduğu söylenemez. Teftişin gereksizliğini savunan kişilerin ortaya attıkları görüşler ciddi bir bilimsel araştırmaya dayanmamaktadır. Bu nedenle ileri sürülen görüşler nesnel değil, özneldir. Ve dikkat edilirse «ilk-

öğretimde teftiş BUGÜNKÜ ŞEKLİYLE gereksiz hale gelmiştir» denilmektedir ki, bu önemlidir. Büyük öğretmen çoğunluğu ilköğretimde teftişin gereğine değil, bugünkü uygulamaya karşıdır, ki bu da doğal. Gerçekten bugünkü biçimiyle ilköğretimdeki teftiş sistemi yeteri kadar yararlı değildir.

Bugünkü biçimiyle teftişin gereksizliğini savunmaya çalışan ve çoğunlukla sistemin bozukluklarına yöneltilen eleştirileri şu noktalarda özetlemek mümkün :

1 — Teftiş demokratik değildir, insan ilişkilerini ve kişiliği zedeler,

2 — Teftiş pahalıya mal oluyor, verimli bir etkinlik değil,

3 — Teftiş objektif, sağlam ve güven verici olmuyor,

4 — Teftiş programlı ve düzenli yapılmıyor,

5 — Teftişle görevli olanlar nitelik bakımından yeterli değil,

6 — Müfettiş hem teftiş ve denetleme, hem de rehberlik yapan kişidir. Bu görevler birbiri ile bağdaşamaz,

7 — Müfettişlerin eleştirileri yapıcı ve objektif olmuyor,

8 — Müfettişlerin bir öğretmene ayırabildiği teftiş süresi çok kısa oluyor. Ne yarar sağlanabilir,

9 — Müfettişler siyasal görüşlere göre değerlendirme yapıyorlar, yansız davranamıyorlar,

10 — Her okulda bir ilkokul müdürü bulunduğuna göre, gerekli denetlemeyi o yapar, müfettişe gerek yoktur. v.s...

Dikkat edilirse görülecektir ki bu eleştirilerden ilki dışındakiler temelde teftiş kurumuna değil, teftişin bugünkü uygulanış biçimine-dir. Birçok doğruları içeren bunlar ve benzeri görüşler teftişin gereksizliğini değil, tersine çağdaş görüş ve tekniklerle yürütülecek bir teftiş uygulamasının eğitimin dekokratikleştirilmesi savaşımındaki önem ve gereğini ortaya koyar.

Dünyada var olan tüm sistemlerin daha etkin ve daha yararlı bir teftiş düzeni kurmaya çalıştıkları bir zamanda teftişten vazgeçilmek istenmesi düşünülemez ülkemizde. Tüm kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları etkin, ekonomik ve verimli bir çalışma düzeni kurabilmek için, demokratik bir teftiş sisteminin kurulmasına ça-

lışıyorlar. İlköğretimde de yapılması gereken budur, sistemin tümüyle kaldırılması değil. Tüm sosyo-ekonomik sistemlerde teftiş vardır ve gereklidir. Çabalar teftiş kurumunu ortadan kaldırma yönünde değil, daha yararlı, daha objektif, daha yaratıcı ve hepsinden önemlisi daha demokratik bir teftiş sistemi kurmak yönündedir. Ülkemiz ilköğretimi teftiş sistemine de aynı doğrultudaki görüşlerle yaklaşmak zorundayız. Ayağı yere basmayan heptenci bir görüşle ve «ilköğretimde teftiş kaldırılsın» gibi bir sloganla yola çıkarsak, biz de yardımcı olmuş oluruz karanlık güçlerin amaçlarını gerçekleştirmelerine. Bizim görevimiz ve işlevimiz beğenmediğimiz, eksiklikleri ve yanlışlıkları olan bir sistemi tümüyle kaldırıp atmak; «bundan daha kötüsü olamazdı, yerine hangi uygulama gelirse gelsin» demek değil, eğitimin dolayısıyla teftişin demokratikleşmesi için devrimci özü ve yönü olan öneriler getirmek, uygulanması için savaşım vermektir. Zor ama doğru olanı budur. Beğenmiyorum kaldırılsın demek kolaydır. Yerine koyacağımız sistemi geliştirmek, sorunu kitlelere anlatmaktır bizim işimiz.

«...Öğretmen okullarımız, öğretmen adaylarına köy öğretmenliğinin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazandırmakta mıdır? Bu sorunun cevabı herhalde evet olmamalıdır. Çünkü bir köy öğretmeni, ilkel bazı eğitimsel ve psikolojik bilgiler dışında bazı beceriler de kazanmak zorundadır...» (1) Kaldı ki öğretmen yetiştiren meslek okulları bugünlerde daha da olumsuzlaşmıştır. Okulda çok başarılı bir öğrenci olan öğretmen adaylarının meslekte başarılı olamadıkları da sık sık gözlemlenen olaylardandır. Bunlar doğru olamasa bile, kuramsal öğretimle yalnızca bilgi yüklenmiş bir öğretmenin, meslekte karşılaşacağı uygulama sorunlarını çözmek için teftiş gereklidir, ama, çağdaş bilimsel veriler ışığında düzenlenmiş teftiş sistemi...

Başdöndürücü bir hızla oluşan toplumsal, ekonomik ve bilimsel gelişmelerin eğitim düzenimize etkisi yadsınamaz. Eğitimde geliştirilmiş en son teknik ve ilkelerle diğer gelişmelere öğretmenlerin dikkatlerinin çekilmesi ile öğretmenlerin iş başında yetiştirilmeleri için de teftiş gereklidir. İlköğretim müfettişi işbaşında eğitimi ve gelişmesinde öğretmenin en yakın yardımcısı, danışmanıdır. Ama, öncelikle müfettiş, konusunda kendisini yetiştirmiş, çağdaş gelişmeleri günü gününe izleyip değerlendirecek yeterlikte olmalıdır.

Dünyanın belkide en zor işi, kişinin kendi kendisini objektif olarak değerlendirmesi ve eleştirebilmesidir. Bu nedenle öğretmenin kendi etkinliklerini eleştirmesi ve değerlendirmesi güçtür. Bu ya-

pılabilse bile özeleştirinin objektifliği çok kuşkuludur. Eleştirme, tartışma, değerlendirme ve sonunda kendi kendini geliştirme çabalarında da öğretmenin en yakın danışmanı teftiş dolayısıyla müfettiştir. Yapıcı eleştiri yapabilmekse, belli ölçüde bir kafa gücü ister. Bu ise müfettişin okur-yazar olması, her gün kendini yenilemesi ile olabilir. Müfettişliğin zor, ama başarı için ön koşul olan yanı da budur. Yoksa, şöyle bir kasılan, kendine oturaklı bir kişilik verdiğini sanan ve müfettişlik sanının arkasında kişiliğini gizlemeye çalışan herkesin yapabileceği iş değildir müfettişlik.

Öğretmenlerin tümünün aynı yeterlikte ve başarıda olduğu da söylenemez. Yürürlükteki yasal düzenlemeler ışığında öğretmenlerin değerlendirilmesi, başarılı ya da az başarılı olanlarla başarısız olanların ayrılması; başarılıların ödüllendirilmesi, başarısız olanlara da mesleki yardım ve rehberlik yapılması gerekir. Bu en azından eğitimin demokratikleştirilmesinin bir ön koşuludur. Bu da ancak teftişle olur.

İlköğretimde program, amaç ve ilkelerin yorumlanması, değerlendirilmesi ve uygulanmasında birlik sağlanması gerekir. Bu birliği sağlamak için eşgüdüm ve iletişimi teftiş kurumu yapar, yapabilir. Bu nedenle de teftiş gerekir.

Ancak, yürürlükteki yasa ve yönetmeliklerin bunları gerçekleştirmeye yetip yetmiyeceği ile, görev başındaki ilköğretim müfettişlerinin tümünün bilgi, beceri ve yürek gücü olarak bunları gerçekleştirecek yeterlikte olup olmadıkları ayrıca tartışmaya değer. Daha da önemlisi, «eve doğru dürüst gelecek olan ineği, mahallenin veledlerinin yoluna bırakıp bırakmadıkları» sorunu var karşımızda. Ama, bunlar yıkılamayacak engeller değil. Belki yarın, belki de daha yakın.

Niçin kaldırmak istiyorlar ilköğretim müfettişliğini? : Devleti elinde bulunduran egemen güçler ve onların yardakçısı durumunda olan -sözüm ona- eğitimciler ve sarı öğretmen örgütleri neden kaldırmak istiyorlar ilköğretim müfettişliğini? İlköğretim müfettişliğini kaldırabilirlerse teftişi de mi kaldıracaklar, yoksa yerine daha antidemokratik, daha baskıcı bir sistem mi getirmek istiyecekler? Durumu, ülkemizin içinde bulunduğu somut sosyo-politik ortama bakarak değerlendirmek zorundayız.

Bir kez, yüzona yakın ilköğretim müfettişinin ilk ağızda ve bir çırpıda görevden alınmasının nedeni çok açık. Bu müfettişler en azından anti-faşist arkadaşlarımızdır. Eğer bu temizleme harekatı

ilk hızı ile devam edebilseydi -ki edemedi- dört yüz elli'ye yakın ilköğretim müfettişi alınacaktı görevden. Öyle planlanmıştı. Ve arkasından da ilköğretim müfettişliğinin tümüyle kaldırılması yolları denenecekti. Bunun yaygarası da başlatılmıştı bile. Ama, kurunun yanısıra yaşın da yandığı, bugüne değin politik tercihini açıkça belirtememiş ya da kendisini yanlış anlatmış bir bölük egemen yandaşı müfettişin de görevden alındığı görüldü. Bu nedenle operasyon yavaşladı. Şimdilerde daha ağır, ama daha planlı yürütülüyor bu iş. Neyse, konunun bu yönü fazlaca önemli değil. Ne yapılmak isteniyor, egemenlerin amacı ne bu konuda, ona bakalım.

Ne diyor Eğitim Bakanı; «Milletlerin geleceği, milli eğitimde bugün yapılanlarla garanti altına alınır.» (2) Bugün yapılan faşist kafalı öğretmenler yetiştirme ve Millî Eğitimi faşistlerin kalesi yapma girişimleri de apaçık ortada. Öyle ise ne yapmak istediklerini de kendileri cevaplıyorlar aslında. Öğretmen yetiştiren eğitim kurumları ele geçirilmiştir tümüyle. Gazi Eğitim'i şehit vererek teslim aldıklarını söyleyenler, buralardan yetiştirdikleri öğretmenleri «şehadet mertebesine ulaşsınlar» diyerek gönderecekler köylere, kasabalara. Çağdaş bilim ve teknikten payını almamış, içinden çıkıp geldiği sınıfa yabancılaşmış bu yıkanmış kafalar, gittikleri yerlerde öğretmenlikten çok, faşizmin militanlığını, kapıtalizmin koruyuculuğunu yapacaklar. Bunların önündeki ilk engel, halen görevdekilerinin bile büyük çoğunluğu en azından anti-faşist olan ilköğretim müfettişleridir. Önce onları temizlemek gerekirdi, bunlar da oradan başladılar işe. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı. Bakıldı ki, anti-faşist olan her ilköğretim müfettişi görevden alınacak olsa, elde halihazırda bu görevi yapanların % 20 si bile kalmıyacak. Kaldı ki, bunların tümü bir çırpıda nasıl alınacaktı, alınabilirse yerlerine getirilecek yeteri kadar egemen dalkavuğu müfettiş nereden bulacaklardı? Öyle ise kurumu tümüyle ortadan kaldırmak ve yerine daha antidemokratik, daha baskıcı bir sistem koymak gerekirdi. Zurnayı çalmak isteyen kılıfını da hazırlıyordu, müfettişlik kaldırılacaktır yaygarası bunun için başlatıldı.

İyi ama, iş burada bitmez. Büyük çoğunluğu örgütlenmiş ve antifaşist olan; halkçı, Atatürkçü, yurtsever, devrimci ve sosyalist, kısaca anti-faşist öğretmenler teftişsiz mi bırakılacaktır? Bu olacak iş değil. Pasifize etmek için öğretmene baskı yapmak, ezmek gerek. Bunun için de teftiş ve denetleme yetkisini tümüyle okul müdürlerine bırakırsınız olur, biter. Öğretmenler arasından isteğe göre

okul müdürü adayı bulmak ve istenilen kişiyi okul müdürü yapmak daha kolaydır. Yerel yönetici ve yerel baskı güçleri ile her gün yüzyüze ilişkide olan, onlardan sürekli emir alacak teftiş ve değerlendirme yetkisine sahip okul müdürleri öğretmenlerin başında hergün bir kabak patlatacak. İşin içine kişisel ve aile sürtüşmeleri de katıldı mı, çek gönlünün cezasını o zaman. Yazıyı okuyan arkadaşlar, çevrelerine şöyle bir göz attıklarında, bir takım yeteneksiz öğretmenlerin okul müdürü olmak için çevirdikleri dolapları göreceklerdir. Bu tiplerin bir de teftiş yetkisi aldıklarını düşünün.

Müfettişliği kaldırmakla yapılmak istenen, yukarıda anlatmaya çalıştığım ya da benzeri bir uygulamadır. Biçim ne olursa olsun, yapılmak istenen değişiklik geriye doğrudur. Bu iktidardan başka türlüsünü beklemek safdillik olur. O nedenle tüm gücümüzle karşı durmak zorundayız. Bilimsel dayanaktan yoksun birtakım duygusal nedenlerle, keskin devrimci bir tavır takınıp «müfettişlik ve teftiş aslında anti-demokratiktir. Kaldırılsın. Sanki şimdiki uygulama çok mu iyi?» demek yanlıştır. Bu karanlık güçlere yardımcı olmak, hiç değilse işlerini bir ölçüde kolaylaştırmak demektir. Yapmayalım bunu. Vereceğimiz savaşım eğitimin, bu arada teftişin de demokratikleştirilmesi yönünde olmalıdır. Çünkü, devlet var oldukça denetim de var olacaktır. Gerçekleri görelim. Gerçeği yok saymakla sorunu çözmüş olmayız.

İLKÖĞRETİMDE TEFTİŞİN AMACI NEDİR, NE OLMALIDIR? :

Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı Grupla Teftiş Rehberi adlı kitapcıkta teftişin amaçları ;

«Yürürlükteki yasa, tüzük ve yönetmeliklerle teftişi ilköğretim müfettişlerine verilen kuruluşların,

1 — Amaçlarına ne dereceye kadar ulaştıklarını,

2 — Mevcut mevzuata göre çalışma durumlarını,

3 — Bu kuruluşlardaki görevlilerin çalışmalarını objektif olarak saptamak, değerlendirmek, gelişmelerini sağlıyacak mesleki yardım ve önerilerde bulunmaktır» diye açıklanıyor. Bu Bakanlığın resmi görüşü. Öğretmenler ise teftişten amacın;

«Bakanlığımıza bağlı tüm kuruluşlarda çalışan yönetici, öğretmen ve memurların görevleriyle ilgili çalışmalarını kanun, yönetmelik ve emirlerin ışığı altında değerlendirmek, hatalı çalışmaları sap-

tayıp ilgilileri uyarmak ve bu konuda kendilerine yardımcı olmak, başarılı çalışmaları takdir ve teşvik etmek ve böylece kuruluşlarımızı her yönden sağlam ve ahenkli çalışma düzenine kavuşturmak...» (3) olduğu görüşünü belirtiyorlar.

Görülüyor ki, hem Bakanlığın resmi görüşü, hem de öğretmenlerin bu konudaki görüşleri çağdaş teftiş anlayışını tam anlamıyla yansıtmıyor. Her iki görüş de teftişi tek taraflı bir eylem ve işlem olarak düşünüyor. Eğer ilköğretim müfettişlerinden yukarıdaki görüşler ışığında tek yanlı bir teftiş yapmasını beklersek, yanılırız. Ya da bu anlayıştaki müfettiş hatalı davranmış olur. Çünkü, modern teftiş anlayışında müfettiş bir yandan yasa, tüzük ve yönetmelikler doğrultusunda işlem yapılıp yapılmadığını denetler ve değerlendirirken; bir yandan da yürürlükteki yasal düzenlemelerin toplumun koşullarına uygunluğunu araştırır. Yasal düzenlemelerin değiştirilmesi önerilerini ve böylece uygulayıcıların sesini de karar vericilere duyuran kişi olmalıdır müfettiş. Kısaca, ilköğretim müfettişi kılasik görüşlerinin sandığı gibi yalnızca bakanlığın gözü-kulağı değil, aynı zamanda öğretmen, veli ve öğrencilerin de sesi olmalıdır bakanlık karşısında.

İlköğretimde çağdaş teftişin amaçları şunlar olabilir;

1 — ilköğretimin, dolayısıyla genel eğitimin amaçlarını gerçekleştirmede teftiş edilenlere yardımcı olmak,

2 — Çağımızın hızlı değişme ve gelişmeleriyle, eğitim-öğretimdeki yenileşmeleri eğitim sistemimize mal etmeye çalışmak, böylece toplumsal gelişmeye yardımcı olmak,

3 — Ülkemizin sosyo-ekonomik gelişme düzeyinin gerektirdiği ve ileri bir üretim biçimine geçişe yardımcı bir eğitim politikası oluşturulmasına yardımcı olmak,

4 — İlköğretim ve eğitimimizde toplumun gereksemelerine uygun, daha ileri bir üretim biçimine geçişi hazırlayıcı, toplumsal adalet ve eşitliği sağlayıcı bir proğramın geliştirilmesi ve uygulanmasına danışmanlık etmek, yardımcı olmak,

5 — İlköğretim görevlileri arasında eşgüdümsel (koordine) bir çalışma ortamının oluşmasına katkıda bulunmak, görevliler arası iletişimi sağlamak,

6 — Eğitim, öğretim ve yönetim konularında ilköğretim kesiminin gereksinim duyduğu inceleme ve araştırmaları yaparak, bakanlıkça alınacak yeni kararlara, karar öncesinde yardımcı olmak,

7 — İlköğretim görevlilerinin mesleksel ve kültürel gelişmelerinde yardımcı rehberlik ve danışmanlık yapmak,

8 — Eğitim - öğretim etkinliklerinde alanda çalışan ve bu yüzden sorunlarla doğrudan doğruya karşılaşan öğretmen ve yöneticilerin görüş ve önerilerini birleştirip, üst makamlara sunmak,

9 — Yönetici, müfettiş ve öğretmen üçlüsü arasında eleştiri, özeleştiri, demokratik karar yöntemlerini kullanarak teftiş sisteminin geliştirilmesine katkıda bulunmak.

İLKÖĞRETİMDE TEFTİŞİN FONKSİYONU NEDİR, NE OLMALIDIR? :

Konu ile ilgili çeşitli kaynaklarda teftişin fonksiyonları genellikle şu beş başlık altında toplanıyor :

1 — Teftiş, denetleme ve kontrol. (Değerlendirme)
2 — Rehberlik, danışmanlık.
3 — Yetiştirme ve yöneltme.
4 — İnceleme, araştırma
5 — Soruşturma.
6 — Geliştirme.

Ülkemizde yürürlükteki İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliğine göre ise ilköğretim müfettişlerinin görevleri şu dört başlık altında toplanıyor :

1 — Teftiş ve denetleme
2 — Mesleki yardım ve işbaşında eğitim. (Yetiştirme, rehberlik)
3 — Soruşturma
4 — İnceleme.

İlk bakışta da görülebileceği gibi, bu dört tür görevi, nitelikleri açısından iki gurupta toplamak olası :

1 — Teftiş ve soruşturma,
2 — Rehberlik ve inceleme.

İlköğretim müfettişine bu görevlerin tümünü verirken, daha ilk başta çelişkiye düştüğümüz açıkca ortada. Çünkü teftiş ve soruşturma görevleri ile diğerleri, özellikle rehberlik görevinin aynı kişide bulunması bir çelişkidir. Görevliyi çoğu kez açmazlara düşürebilir.

Teftiş, özellikle de soruşturma görevleri temelde suçlu-polis ya da hakim-sanık ilişkileri gibidir. Rehberlik görevindeki ilişkilerse hasta-doktor ilişkilerine benzetilebilir. Bu iki tür görevin bir kişide toplanması da bu nedenlerle çelişkilidir. (Bu konuyu ayrı bir yazı konusu yapmak istiyorum, Bu nedenle daha fazla açmak gereksiz).

SONUÇ : İyi bir teftiş, öğretmenlerin önemli buldukları, çözümlenmesini gerekli gördükleri ve yardıma gerek duydukları sorunlarının çözümlerine anlamlı bir şekilde çare bulma, danışmanlık ve önderlik hizmetidir. Sorunların çözümlenmesinde öğretmen-müfettiş işbirliğinin sağlandığı, bilimsel yollarla sorunlara çözüm arandığı ve öğretmenlerin iyi bir kabul ve destek anlayışı gördüğü teftiş, iyi bir teftiştir, etkili teftiştir. Bunun içindir ki «modern teftişte (kontrolde) müfettişten, orijinal karar önderliği... geliştirici karar danışmanlığı ve rehberliği beklenir. Amirlik yapması istenmez.» (4) Eğitim ve öğretimi geliştirip iyileştirmede teftiş kadar etkili bir başka etmen yoktur. Yeter ki, gördüklerini değil, kendisinin neler yapabildiğini rapor edebilen müfettişler olsun.

Şili Eğitiminin Bugünkü Durumu ★

M. ANABALON,
ŞİLİ

Dünyanın her yerinde milyonlarca öğretmen, çağdaş toplumun öğretim ve eğitimde biricik güvenilir temeli olarak, demokratik eğitimin daha da gelişmesi için sürekli kafa yoruyor.

Demokratik eğitim, halkların, entellektüel gelişme hedefleri doğrultusunda toplumun tümünün katkısıyla zenginleştirilmiş bir hayatı güvence altına almak amacıyla, uğrunda savaştıkları hak ve taleplerin bir parçasını oluşturur.

Öğretmenlerin deneyleri göstermiştir ki, demokratik eğitim hakkının güvence altına alındığı her yerde, halklar arasında barışçı işbirliği yararına tutumları geliştirmek ve genel demokratik hak ve uygulamaları güvence altına almak ta mümkün olmuştur.

Öte yandan, öğretmenlerin dünyanın çeşitli yerlerinde eğitimdeki anti-demokratik uygulamalara ilişkin deneyleri, özellikle de insanlığın faşizm şartları altındaki korkunç deneyleri, eğitimde demokrasinin reddedilmesinin; toplumda demokrasinin tümüyle reddedilmesinin somut bir ifadesi olduğunu ve kaçınılmaz olarak faşizme ve tahakküm ve sömürünün insanlığın tanıdığı bütün biçimlerinin halklar üzerinde uygulanmasına yol açtığını hepimize öğretti.

(*) FİSE'nin yayın Organı Teachers of the world dergisinin 2/1974 Sayısından çevirilmiştir

Şili'de eğitim bilim ve kültür alanında olagelen kötü olaylar, FISE'nin ve dünya çapında milyonlarca öğretmenin şiddetli tepkilerine sebep oldu.

Şili, 10 milyon nüfuslu küçük bir Lâtin Amerika ülkesidir. Ama bu küçük ülke, yüzyılın geçen çeyreğinde, dünyaya iki tane Nobel Edebiyat ödülü kazanan sanatcı armağan etti : Gabriela Mistral ve Pablo Neruda.

Rahatlıkla söyleyebiliriz ki Şili, dünya kültürünün verimli topraklarından biridir.

Şili Kültürü, bir halkın, demokrasi, daha ileri eğitim ve kalkınma uğrundaki mücadelesine yakından bağlı olarak, toplumun geçirdiği geniş kapsamlı bir olgunlaşma sürecinin ürünüdür.

Toplumsal güçlerin pek çoğu bu mücadeleye katıldılar ve sonuç, en geniş toplum kesimleri için eğitim ve kültürü elde etme fırsatı oldu. Bu süreç, Şili'nin İspanyollar tarafından istilâ edilmesi ile başladı. Şili'de edebiyat ve eğitimdeki bütün gelişmelerin temelini oluşturan, «La Araucana» adlı ölümsüz eserinde Alonso de Ercilla, kendisi de bir İspanyol olduğu halde, Şili'nin yerli halkının mücadelesine duyduğu saygıyı dile getirdi.

Ulusal bağımsızlık mücadelesiyle bağlantılı olarak, Şili'nin kurtarıcıları, en başta eğitim sorunu ile meşgul olmuşlardı.

Şili'nin bütün tarihi, demokrasi ve eğitim uğrunda verilen sürekli bir mücadele ile damgalanmıştır ve bu ikisi, tarihi olarak görüldüğü gibi, hem birbirinden ayrılmaz, hem de Şili ulusunun temel haklarını oluştururlar.

Zorunlu okul eğitiminin sağlanması konusundaki kanun, ileri medenî ve toplumsal muhtevaya sahip demokratik bir kazanımdı.

Şili Anayasasına göre «Eğitim ve öğretim herşeyin üstünde, devletin yerine getirmek zorunda olduğu bir görevdir.» Şili'nin tüm Anayasal sistemi, ulusun demokratik yaşamının kaynağı olarak, eğitim ve öğrenim hakkının temelini oluşturur. Bu süreç, demokratik eğitim sisteminin elde edilmesinin Şili'nin tarihi geleneğinden ayrılmadığını ispat etmektedir. FİSE, Şili'de hayatın bu yönü ile ilgilenme fırsatı bulmaktan memnunluk duyacaktır. Şili'de hayat hayvanca ve zorbalıkla değiştirildi. Şili eğitimi, bu ters yöndeki dönüşümlerin etkilerinden dehşetli zarar görmektedir.

Şili'de, gelişimin tarihi çerçevesine engel olan şiddetli, derin ve ters yönde değişiklikler olmaktadır şimdilerde.

BAŞKAN ALLENDE YÖNETİMİ ZAMANINDA ŞİLİ'DE EĞİTİM

Bizler Şili'deydik ve Başkan Allende'nin, demokratik eğitim sisteminin geliştirilmesi yolundaki geleneksel çabaları sürdürdüğünü gözetleyebiliyorduk.

Eğitimin ülkenin kalkınmasına, ekonomik bağımsızlığına, ulusal kültürünün, geleneklerinin ve ruhunun gelişip serpilmesine hizmet edeceği görüşüyle öne sürülen, eğitimi demokratik dönüşüm süreci ile bütünleştirme konusundaki sarsılmaz kararlılığın yön verdiği eğitimde demokrasi kavramı, onun yönetiminde geçen üç yıl boyunca belirleyici oldu. Bu dönem boyunca bütün Şili'nin kültürel ve eğitsel yaşamı güçlü bir atılım kaydetti.

Şili tarihinde ilk kez, bütün çocuklara okulda yiyecek verildi ve Allende yönetiminin aldığı ilk tedbir, okula alınmalarıyla birlikte beslenme yetersizliğinin de giderilmesi niyetiyle, bütün okul çocuklarına günde yarım litre süt dağıtımının güvence altına alınması oldu. Okul çocukları, ayakkabı, giyecek ve okul eşyalarıyla donatıldı. Binlerce öğrenci, tatil için deniz kıyısına ve dağlara gönderildi. Ulusal yazarların eserleri çok sayıda basılarak yayınlandı. Öğrenciler ve işçiler onları satınalma imkânına kavuştu.

Ulusal folklorun gelişimi ileri bir düzeye ulaştı. O dönemin Şili folklorunun en iyi örnekleri yaygınca bilinir.

Yüksek öğretim, nitelik ve nicelik bakımından büyük bir ilerleme kaydetti. Böylece öğrencilerin sayısı 52.000'den 90.000'in üzerine yükseldi. Yüksek öğretim kurumları, müfredatlarını değiştirdiler. Uygulamalı araştırmalar, ülkenin ekonomik ve kültürel gelişiminin gereklerine uygun hale getirildi. Ülkenin acil ihtiyaçlarına uygun olarak, özel konularda teknoloji enstitüleri oluşturuldu. Bu şekilde, 30.000'i aşkın öğrenci teknik bölümlere alındı.

Yetişkinlerin eğitimi hızla gelişti. UNESCO, Şili'nin yaptığı bu önemli işe özel ajanslarında yer verdi. Şili'nin yetişkin eğitimi konusunda uzmanlaşmış en ünlü eğitimcilerinden biri olan Teknik Üniversite Rektörü mühendis Enrique Kirberg'i bünyesine aldı.

Şili toplumu, bu süreçte kavrayıcı bir yer aldı ve gelişimini destekledi. Öğretmenler, yalnızca kendi güçlerine güvenerek, fark-

lı örgütleri birleştirme durumundaydılar. 1970'te Eğitim Emekçileri Birleşik Sendikası (SUTE) kuruldu.

SUTE, eğitim sorunu üzerine ayrıntılı bir tartışma ve derin bir çözümleme gerçekleştirdi ve 1971'de yapılan Şili Eğitim Kongresi için yolları açtı.

Bu süreçte öğrenciler önemli bir etkeni oluşturdular. Eğitime ilişkin görüşlerini, örgütleri aracılığıyla tekrar tekrar duyurdular.

Bu tartışmalar, yüksek öğretim reformu için önemli bir hareketi doğurdu. Bu, 1967'de başladı ve üniversite hayatında çok ileri değişikliklere yol açtı. Artık, eğitim görevlilerinin, idarenin ve öğrencilerin kollektif katılımı ile bir üniversite yönetim sistemi kurmak mümkün olmuştu. Ve ileri gelen üniversite görevlilerinin demokratik bir biçimde seçilmesi, ülkenin bütün üniversitelerinde kabul edilmişti.

Şili işçi örgütleri, sendikalar birliği aracılığıyla, eğitimin ilerlemesi konusunda azimli olduklarını sürekli belirttiler. Şili işçilerinin bu tutumu, yüzyılın başından beri, Şili işçi sınıfı hareketinde bir gelenek haline gelmişti. Bu tutum Şili işçi sınıfı hareketinin öğretmeni ve kurucusu Luis Emilio Recebarren tarafından kuvvetle ve ısrarla sürdürülmüştü.

Demokratik eğitim sisteminin hedefleri, özgül sorunları tartışan Tüm Şili İşçileri Kongresi'nin programında yer almıştı.

Öğrenci Velileri Derneği ve öğrenciler, özellikle Başkan Allende'nin yönetimi altında eğitimin ilerlemesinde etkin bir biçimde yer aldılar.

Onun yönetimi boyunca gerçekleştirilen köklü ekonomik ve toplumsal dönüşümler, gelişme amaçlarına uygun olarak, eğitim ve öğretimin hem nitelik, hem de nicelik bakımından yükselmesine hizmet edecek bir eğitim reformunu, hissedilir ölçüde ihtiyaç haline getirdi.

Başkan Allende hükümeti, ülkenin demokratik geleneklerini de gözönüne alarak, eğitim reformuna temel olarak hizmet edecek bir araştırma düzenledi. Bu SUTE'nin, öğrencilerin, CUT'un ve Eğitim Ba kanlığı'nın özel görevlilerinin yaptığı soruşturmalara dayanıyordu. Bu temel veriler, hükümetin parlamentoya sunmayı kararlaştırdığı Ulusal Birlik Okulu (ENU) için ilk program taslağının hazırlanmasına hizmet etti. Başkan Allende hükümeti böylece Ana-

yasal standartlara ve Şili'nin demokratik geleneklerine duydukları yüksek saygının sağlam kanıtlarını verdi.

ŞİLİ EĞİTİMİNDE BUGÜNKÜ DURUM

11 Eylül 1973'te bu süreç vahşice durduruldu. Şili'deki bu tarihi sürecin kesintiye uğratılması, 11 Eylül'de eğitim kurumlarına karşı asker ve polis birliklerinin saldırısıyla başladı.

Ülkenin her yerinde, okul binaları kuşatıldı ve pek çoğunda, öğretmenlerin, yöneticilerin, araştırmacıların ve öğrencilerin binadan ayrılmaları engellendi. Teknik Üniversite'nin Santiago bölümünde üniversite topluluğunun bütün üyeleri iki gün mahsur kaldı. Onlar, yapıları ve yerleri tahrip eden tüfek ve makineli tüfek ateşinin başlıca hedefi oldular. Bu bölümde yaklaşık 100 kişi öldürüldü, pek çoğu yaralandı ve 600'den fazla insan tutuklandı.

Önde gelen üniversite personeli dövüldü, kötü muamele ve işkence gördü. Aralarında Teknik Üniversite Rektörü Mühendis Enrique Kirberg ve Üniversite Genel Sekreteri Profesör Nunez de vardı.

Öğretmen ve folklörcü Victor Jara hakarete uğradı, işkence edildi, sakatlandı ve öldürüldü.

Şili Üniversitesi Senatosu Üyesi Profesör Enrique Paris, vahşi bir işkenceden sonra öldürüldü.

Pek çok ünlü aşhsiyet, profesör ve öğrenci öldürüldü, işkence edildi ve hapsedildi.

Dünya öğretmenleri, halen hapiste bulunan Şili öğretmenlerinin ve eğitim emekçilerinin hayatları için kaygı duymalarına yol açacak her türlü nedene sahiptirler.

Askerî cuntanın ilk eylemi, öğretmenler ve öğrenciler arasında yaygınlaşmakta olan ölüm ve dehçete yönelik idi. Bu, onların üzerinde en çok durulacak eylemlerinden biriydi. Sonra gelen bütün hareketleri başlangıçtan beri izlenen bu hattı pekiştirmek ve derinleştirmekle kaldı.

CUNTANIN KANUNSUZ VE ANTİ-DEMOKRATİK EYLEMLERİ :

Cunta, 13 Ocak 1974'te, günlük gazete «El Mercurio»da «Eğitim için Direktif»i yayınlattı. Bu direktife göre; «Devlet Anayasasında, ulusal bir eğitim sisteminin geliştirilmesi çok genel bir şe-

kilde özetlenmiştir. Hükûmet bunun uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde daha kesin ve tam olarak tanımlanması, tanıtılması ve yönetilmesi gerektiği görüşündedir.» deniyordu.

Bu şekilde Cunta, eylemlerini haklı göstermek için Şili devletinin anayasasına başvuruyordu. Bu, son derece garip ve çelişkilidir. Cunta, Şili'de kanunsuz ve gayrı-meşru bir eylem yapmış; demokratik standartlara ve sürece uygun bir biçimde oluşturulmuş, seçimle gelmiş meşru hükûmete karşı silâhlı darbe düzenlenmiştir.

Cunta, seçimle gelmiş meşru devlet başkanı Salvador Allende'yi öldürdükten sonra, onun yerine yerleşmiştir.

Cunta, bildirisinde Şili devlet anayasasını tahrif etmekte ve böylece, anayasanın yetersiz olduğunu, kendisinin bu boşluğu etkin bir şekilde doldurmak için çağrıldığını ispat etmek istemektedir. Bu tutum yanlış ve yüz kızartıcıdır.

Bütün anayasalar ya da ana bildirgeler gibi, 1925'te kabul edilmiş olan Şili devlet anayasası da kanun yapan kurumlarca ve uygun kanunların düzenlenmesi ile hayata geçirilen genel standartları kapsar. Şili'de, eğitime ilişkin herşey, parlamentonun kabul ettiği kanunlara dayanır. Şili üniversite reformuna ilişkin standartlar, özellikle Şili Üniversitesi ve Teknik Üniversitenin statüleri 1971-1973 döneminde Kongre'nin kabul ettiği kanunlarla belirlendi.

Şurası açıktır ki Cunta, Şili eğitim sistemine ilişkin kanunlara başvurmayacaktı. Çünkü bu kanunlar şu anda artık geçersizdir, iptal edilmişlerdir. Cunta, bütün olanlarda fiilen hüküm sürüyor. Cuntanın liderleri anayasal ögelerin izini bile göstermemektedir.

Bu kanunsuz ve gayrı-meşru düzen, özellikle Şili eğitiminde açıkça görülmektedir.

Bununla birlikte cunta, eğitim alanındaki eylemlerini bir meşrutiyet kılıfıyla örtebilmek için boşuna da olsa çaba göstermektedir. «Bildiri» hali hazırda; «üniversiteler ve diğer önemli kurumların desteğiyle eğitim bakanlığının, ulusal eğitim sistemini meşru bir biçimde yasal düzenlemelere tabi tuttuğundan» sözetmektedir.

«Hukukilik» kavramı, cunta tarafından özellikle askeri açıklama, düzenleme ve kararların yayınlanması olarak anlaşılıyor. Şili'de hayatın diğer alanlarına değinilmeksizin yalnızca eğitimden söz edilmesi, şüphesiz, demokratik yaşamın bütün biçimlerinin o alandan sürülüp çıkarılmış olduğunu düşündürüyor.

Şili üniversiteleri halen askerî yetkililerin yönetimi altındadır. Kesinlikle yüksek bilimsel seviye gerektiren bir çalışma alanının askerîleştirilmesi, Şili'nin uygar bir yaşamdan yoksun bırakıldığını göstermektedir. Münhasıran kabul edilmiş ustalıklar şimdi artık yalnızca askerî emirlerden kaynaklanmaktadır.

Şili'deki bilim adamları, üniversite öğretim üyeleri, araştırma işçileri ve öğrenciler, yüksek bilimsel yetkinliğin egemen olması gereken bir çalışma alanının askerileştirilmesi karşısında nasıl saygı duyabilirler?

Şili'de eğitim sistemine ilişkin olarak yapılanlar, faşizmin karakteristiği olan kültür düşmanlığının belirtilerini; toplumun ve onun değerlerinin çarpıtılmasının belirtilerini açığa vurmaktadır.

Şili'de durum, çak açık bir biçimde bu özellikleri gösterir. Gelişmekte olan bir ülkede emperyalizmin yardımıyle yerleşen faşizm, toplumun, güçlüklerle dolu tarihi bir süreç boyunca kurduğu herşeyi zorbalıkla tahrip etme çabası içindedir.

İnsanlığın bütün yönelimlerinin ve her ruhsal gücün ifadesini bulduğu demokratik bir arada varoluş ortamında, olumlu ve ilerici unsurlar öne çıkmıştır.

Öte yandan faşizmin, görüşlerini ve yapılarını yerleştirmek, çok kısa bir süre için bile olsa, tarihin akışını durdurmak için savaşa, şiddete ve ruhsal yıkıma ihtiyacı vardır. Şili Faşizminin eğitim alanındaki diğer örneklerine bir göz atalım :

Daha önce sözünü ettiğimiz «Eğitim için direktif»in «1 No.lu karar»ında Cunta şöyle diyor: «Ulusal okul sistemi, bu süreçle... ilişkili bütün gruplar için oluşturulmuştur.»

Başka bir deyişle, Başkan Allende'nin eğitim reformunu hızlandırmak için hazırladığı; Parlamentoda tartışılacak olan ve eğitim konusunda yeni bir kanunun başlangıç noktasını oluşturan taslak; eğitim sorunlarıyla ilgili milyonlarca insanı askeri kuvvetlere katı ve elverişsiz bir biçimde bağımlı kılan Cunta tarafından, bir kalem darbesi ve bir düzenleme ile bir kenara atıldı.

Aynı belgedeki 15 No.lu kararda ise şöyle deniyordu :

«Öğretmen yetiştiren enstitülerden özellikle söz edilmelidir : 10 Aralık 1973 tarihli ve 179 no.lu yasal düzenleme ile, bu enstitüler, tamamen yepyeni bir şekil verilmek üzere kapatılmıştır.»

Cunta, Şili'de yüz yılı aşkın bir süredir ülkenin ilkokulları için öğretmen yetiştiren bu okulların birdenbire kapatılmasını emretti.

Böylece cunta, buralarda eğitim gören binlerce öğretmen adayının mesleğine bir anda son verdi. Bu gerçek, Cunta'nın, Şili'deki demokratik görüşlere sahip en eski eğitim kurumlarına olan güvensizliğini vurgular.

Binlerce çocuk, doğrudan doğruya zarar görmektedir. Çünkü öğretmen okullarında eğitim görmüş olması gereken öğretmenler artık bulunamayacaktır.

Cunta, kültürle değil, onun tahrip edilmesiyle daha çok ilgilenmektedir.

UNESCO'nün pek çok seminerleri ve konferans çalışmaları, yetişkinlerin eğitimi, hayat boyu eğitim gibi, meslekî eğitim sorunlarıyle ilgilendi.

Bütün bu çalışmaların çözümlenmesi, özünde, şu sonucu tesbit etme ihtiyacının bilince çıkması oldu : Bütün toplumun bir mirası olarak öğretim ve eğitim, birbirine uygun yetenek ve bilgiye yönelen kişilerin bütün düzey ve aşamalarda bütünleşmelerine olanak veren tek ve kesintisiz bir süreç olmalıdır.

13 Ocak tarihli «Eğitim konusunda Bildiri»sinde Cunta, şöyle emretti : «Meslekî ve teknik eğitimden üniversiteye geçiş istisnai olacak ve sıkı tedbirlere... göre yürüyecektir.»

Bu «Kesinlikle belirlenmiş ve sıkı tedbirler» herkesce bilinir : Öğrencilerin sayısını, öncekinin yarısının altına düşürmek üzere öğrenci seçimini siyasî ve sınıfsal bir temele dayandırmak, işçi sınıfının çocuklarının üniversiteye girişini engellemek üzere ve işçiler için bütün kursların ve yüksek öğrenim kolaylıklarının ortadan kaldırılması için; binlerce öğrencinin üniversiteden ayrılması, eğitim kurumlarının sıkı politik gözetim altında tutulması, yüksek öğrenim kurumlarındaki yeniliklerin esaslı biçimde azaltılması.

«Kesinlikle belirlenmiş ve sıkı tedbirler» kavramı, eğitim ve kültürün inkârını ifade etmekte, eğitim ve kültüre karşı düşmanlığı temsil etmektedir.

«Eğitim Üzerine Bildiri»ye ilişkin söz konusu ettiğimiz pekçok gerçek kültüre karşı düşmanlık olarak ifade ettiğimiz ölçütleri göstermekte ve pekiştirmektedir.

Sosyal bilimlerle ilgili akademik kariyer sahibi herkes tamamıyle üniversiteden uzaklaştırıldı. Tarih araştırmaları üniversite çalışmalarına konu olmaktan çıkarıldı. Ders kitapları değiştirildi veya tamamen kaldırıldı. Üniversitelerdeki ekonomi enstitüleri kapatıldı.

Hukuk çalışmalarına asgarî ölçüde bile değer verilmiyor ve bu şartlar altında pratikte uygulama olanağı da bulunmuyordu. Örneğin profesör Maximo Pacheco gibi, Allende hükümetine muhalif siyasî partilere bağlı ileri gelen hukuk profesörleri bile iş göremez hale getirildiler veya zorla görevden alındılar. Bütün bilim dallarında çalışma yapma olanakları ortadan kaldırıldı ve bilimsel kaynaklar açıkça kurutuldu.

Yıllarca süren çabalar sonucunda elde edilmiş olan demokratik kazanımlar, askerî güçler tarafından yok edildi.

Çeşitli eğitim kurumlarının yardımıyle eğitimin gelişim ve yönelimine, içeriğine ve yönetimine katkıda bulunan öğretmenlerin hiçbiri kalmadı.

Öğrencilerin, öğretmenlerin ve personelin demokratik örgütleri kaldırıldı.

Cunta yönetimi altında, üniversite toplulukları tarafından kendi akademik ve idarî görevlilerinin seçimi konusunda kazanılmış hakların uygulanma fırsat kalmadı.

Eğitimdeki öğretmenlerin, öğrencilerin ve idarî personelin sendikal örgütleri yasaklandı.

Şili eğitiminin azamî yönelimi, Cunta yönetimi altında öğrenci, öğretmen, veli ve işçi örgütlerinin temsilcileri ve etkin katılımı dışarlanarak belirlendi. Cunta yönetimi altında, eğitimde demokratik katılımın bütün izleri askeri kuvvetlerce yokedildi.

FISE, bu gerçekleri UNESCO'nun bilgisine sundu. FISE, Cuntanın, Şili öğretmenleri ve eğitim emekçilerinin temsil edilmesi olarak göstermeye kalkışabileceği hiçbir temsil durumunun tanınmayacağı gerçeğine de dikkati çekti. Biricik gerçek temsil, öğretmenlerin kongrelerinde demokratik bir biçimde seçilmeleri ile olabilirdi. Yalnızca bunlar, öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin geçerli ve haklı temsilcileri olabilirdi. Fakat şimdi artık bilinmektedir ki, eğitim yöneticlieri ve öğretmenler şiddetli bir zulmün kurbanıdırlar.

Binlerce öğretmen ve eğitim emekçisi işlerinden olmuşlardır. Santigo'daki günlük gazeteler, yeri doldurulacak boş öğretmen kadroları için sayfalarla ilân yayınlamaktadırlar. Açıklaması çok basittir: Öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin büyük bir kısmı öldürülmüştür; diğerleri de zindanlarda, toplama kamplarında ya da görevlerinden alınmış durumdadırlar.

ŞİLİ'Lİ ÖĞRETMENLERİN HAYATLARINI KURTARALIM :

Çok sayıda Şili'li öğretmenin hayatı tehlikededir. Dawson adasına hapsedilmiş bulunan öğretmenler, silâhlı kuvvetlerin dört dalındaki birliklerin insafına mahkûmdurlar; sağlık durumları hakkında hiçbirşey öğrenmek mümkün değildir. Cuntanın tutuklularına sürekli olarak fizikî ve psikolojik işkenceler yapılmaktadır.

Yakın bir zamanda, Luis Corvalan'la yapılan bir görüşmenin sonuçları öğrenildi; kendisi, Şili Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevinin yanısıra, mesleği bakımından bir ilkokul öğretmeniydi ve yıllarca bu işte çalışmıştı. Luis Convalan, Dawson adasındaki mahkûmların, yemek pişirirken kullanılmak üzere, nasıl kirli su dolu bir kanalı temizlemek zorunda bırakıldıklarını açıklıyordu.

Ağustos'ta, Halk Birliği hükümetinde Devlet Genel Eğitim Alt Sekreteri (Eğitim Bakan Vekilinin karşılığı) olan profesör Waldo-Suarez Zamboni'nin, Tarapaca ilindeki Chacabuco toplama kampında, çektiği işkencelere dayanamayarak öldüğünü öğrendik.

Yüzlerce öğretmen ve üniversite üyesi, cezaevlerinde ve toplama kamplarında, sağlıklarını ve hayatlarını tehlikeye sokan şartlar altında tutuklu olarak yaşamaktadırlar.

Dünya kamuoyu General Alberto Bachelet ve Bakan Jose Toha'nın kötü muamele ve işkenceler sonucunda öldüklerini bilmektedir.

Bütün bu gerçekler bize şunu göstermektedir ki Askerî Cunta, mahpusları fizikî bakımdan çökertmek için bu şekilde davranmaktadır.

Dünya demokratik kamuoyu faşist Cuntaya güvenmemekte ve uluslararası dayanışmanın, Şili demokratlarının hayatları üzerindeki tehdide engel olabilmesi ve onların özgürlüklerini kazanmaları için çabalarını yoğunlaştırıyor.

FISE, suçlama belgelerini UNESCO'ya vermiş, bu belgeler hak ettikleri dikkat gösterilerek incelenmişti.

21 Haziran'da UNESCO, insan haklarının ve sendikal özgürlüklerin çiğnenmesi, FISE Genel Sekreterinin huzurunda eğitim konusunda UNESCO ile varılan anlaşmanın çiğnenmesi hakkında FISE'nin sunduğu belgeleri görüştü.

Toplanan belgesel malzemenin önemi ve tartışılmaz kanıtların getirildiği görüşmenin niteliği, faşizmin Şili'de işlediği cinayetlerin ciddiyetinin ilân edilmesini sağladı.

FISE, konu üzerindeki suçlamaların UNESCO tarafından denetlenebilmesi için bir araştırma komisyonunun Şili'yi ziyaret etmesini sağlamak üzere uğraşlarını sürdürüyor.

Dünyanın her yerinde milyonlarca öğretmen faşist Cuntanın eylemlerini kararlı bir biçimde protesto etmiştir.

Milyonlarca öğretmen ve yeryüzünün bütün ülkelerindeki dünya demokratik kamuoyu, insan haklarının, eğitim ve kültüre karşı saygının temel ilkelerinin sovunulmasında kararlılıklarını ifade etmişlerdir.

Artık şundan eminiz ki 1974 Güzünde Şili öğretmenleri ve halkıyla dayanışma çok daha güçlü olacak.

Faşizme karşı kahramanca savaşmış olan Şili öğretmenleri ve halkı; Şili işçi sınıfının ve demokratik güçlerinin uğrunda yıllarca dövüştüğü Şili halkının kültür hakkının ve eğitimin temel ilkelerinin yeniden hayatiyet kazanmasına, faşizmin yokedilmesine, demokrasi ve özgürlüğün yeniden hayatiyet bulmasına bir katkı olarak, bizim etkin ve kavrayıcı dayanışmamızdan emin olabilirler.

Şili Eğitiminin Bugünkü Durumu ★

M. ANABALON,
ŞİLİ

Dünyanın her yerinde milyonlarca öğretmen, çağdaş toplumun öğretim ve eğitimde biricik güvenilir temeli olarak, demokratik eğitimin daha da gelişmesi için sürekli kafa yoruyor.

Demokratik eğitim, halkların, entellektüel gelişme hedefleri doğrultusunda toplumun tümünün katkısıyla zenginleştirilmiş bir hayatı güvence altına almak amacıyla, uğrunda savaştıkları hak ve taleplerin bir parçasını oluşturur.

Öğretmenlerin deneyleri göstermiştir ki, demokratik eğitim hakkının güvence altına alındığı her yerde, halklar arasında barışçı işbirliği yararına tutumları geliştirmek ve genel demokratik hak ve uygulamaları güvence altına almak ta mümkün olmuştur.

Öte yandan, öğretmenlerin dünyanın çeşitli yerlerinde eğitimdeki anti-demokratik uygulamalara ilişkin deneyleri, özellikle de insanlığın faşizm şartları altındaki korkunç deneyleri, eğitimde demokrasinin reddedilmesinin; toplumda demokrasinin tümüyle reddedilmesinin somut bir ifadesi olduğunu ve kaçınılmaz olarak faşizme ve tahakküm ve sömürünün insanlığın tanıdığı bütün biçimlerinin halklar üzerinde uygulanmasına yol açtığını hepimize öğretti.

(*) FİSE'nin yayın Organı Teachers of the world dergisinin 2/1974 Sayısından çevirilmiştir

Şili'de eğitim bilim ve kültür alanında olagelen kötü olaylar, FISE'nin ve dünya çapında milyonlarca öğretmenin şiddetli tepkilerine sebep oldu.

Şili, 10 milyon nüfuslu küçük bir Lâtin Amerika ülkesidir. Ama bu küçük ülke, yüzyılın geçen çeyreğinde, dünyaya iki tane Nobel Edebiyat ödülü kazanan sanatcı armağan etti : Gabriela Mistral ve Pablo Neruda.

Rahatlıkla söyleyebiliriz ki Şili, dünya kültürünün verimli topraklarından biridir.

Şili Kültürü, bir halkın, demokrasi, daha ileri eğitim ve kalkınma uğrundaki mücadelesine yakından bağlı olarak, toplumun geçirdiği geniş kapsamlı bir olgunlaşma sürecinin ürünüdür.

Toplumsal güçlerin pek çoğu bu mücadeleye katıldılar ve sonuç, en geniş toplum kesimleri için eğitim ve kültürü elde etme fırsatı oldu. Bu süreç, Şili'nin İspanyollar tarafından istilâ edilmesi ile başladı. Şili'de edebiyat ve eğitimdeki bütün gelişmelerin temelini oluşturan, «La Araucana» adlı ölümsüz eserinde Alonso de Ercilla, kendisi de bir İspanyol olduğu halde, Şili'nin yerli halkının mücadelesine duyduğu saygıyı dile getirdi.

Ulusal bağımsızlık mücadelesiyle bağlantılı olarak, Şili'nin kurtarıcıları, en başta eğitim sorunu ile meşgul olmuşlardı.

Şili'nin bütün tarihi, demokrasi ve eğitim uğrunda verilen sürekli bir mücadele ile damgalanmıştır ve bu ikisi, tarihi olarak görüldüğü gibi, hem birbirinden ayrılmaz, hem de Şili ulusunun temel haklarını oluştururlar.

Zorunlu okul eğitiminin sağlanması konusundaki kanun, ileri medenî ve toplumsal muhtevaya sahip demokratik bir kazanımdı.

Şili Anayasasına göre «Eğitim ve öğretim herşeyin üstünde, devletin yerine getirmek zorunda olduğu bir görevdir.» Şili'nin tüm Anayasal sistemi, ulusun demokratik yaşamının kaynağı olarak, eğitim ve öğrenim hakkının temelini oluşturur. Bu süreç, demokratik eğitim sisteminin elde edilmesinin Şili'nin tarihi geleneğinden ayrılmadığını ispat etmektedir. FİSE, Şili'de hayatın bu yönü ile ilgilenme fırsatı bulmaktan memnunluk duyacaktır. Şili'de hayat hayvanca ve zorbalıkla değiştirildi. Şili eğitimi, bu ters yöndeki dönüşümlerin etkilerinden dehşetli zarar görmektedir.

Şili'de, gelişimin tarihi çerçevesine engel olan şiddetli, derin ve ters yönde değişiklikler olmaktadır şimdilerde.

BAŞKAN ALLENDE YÖNETİMİ ZAMANINDA ŞİLİ'DE EĞİTİM

Bizler Şili'deydik ve Başkan Allende'nin, demokratik eğitim sisteminin geliştirilmesi yolundaki geleneksel çabaları sürdürdüğünü gözetleyebiliyorduk.

Eğitimin ülkenin kalkınmasına, ekonomik bağımsızlığına, ulusal kültürünün, geleneklerinin ve ruhunun gelişip serpilmesine hizmet edeceği görüşüyle öne sürülen, eğitimi demokratik dönüşüm süreci ile bütünleştirme konusundaki sarsılmaz kararlılığın yön verdiği eğitimde demokrasi kavramı, onun yönetiminde geçen üç yıl boyunca belirleyici oldu. Bu dönem boyunca bütün Şili'nin kültürel ve eğitsel yaşamı güçlü bir atılım kaydetti.

Şili tarihinde ilk kez, bütün çocuklara okulda yiyecek verildi ve Allende yönetiminin aldığı ilk tedbir, okula alınmalarıyla birlikte beslenme yetersizliğinin de giderilmesi niyetiyle, bütün okul çocuklarına günde yarım litre süt dağıtımının güvence altına alınması oldu. Okul çocukları, ayakkabı, giyecek ve okul eşyalarıyla donatıldı. Binlerce öğrenci, tatil için deniz kıyısına ve dağlara gönderildi. Ulusal yazarların eserleri çok sayıda basılarak yayınlandı. Öğrenciler ve işçiler onları satınalma imkânına kavuştu.

Ulusal folklorun gelişimi ileri bir düzeye ulaştı. O dönemin Şili folklorunun en iyi örnekleri yaygınca bilinir.

Yüksek öğretim, nitelik ve nicelik bakımından büyük bir ilerleme kaydetti. Böylece öğrencilerin sayısı 52.000'den 90.000'in üzerine yükseldi. Yüksek öğretim kurumları, müfredatlarını değiştirdiler. Uygulamalı araştırmalar, ülkenin ekonomik ve kültürel gelişiminin gereklerine uygun hale getirildi. Ülkenin acil ihtiyaçlarına uygun olarak, özel konularda teknoloji enstitüleri oluşturuldu. Bu şekilde, 30.000'i aşkın öğrenci teknik bölümlere alındı.

Yetişkinlerin eğitimi hızla gelişti. UNESCO, Şili'nin yaptığı bu önemli işe özel ajanslarında yer verdi. Şili'nin yetişkin eğitimi konusunda uzmanlaşmış en ünlü eğitimcilerinden biri olan Teknik Üniversite Rektörü mühendis Enrique Kirberg'i bünyesine aldı.

Şili toplumu, bu süreçte kavrayıcı bir yer aldı ve gelişimini destekledi. Öğretmenler, yalnızca kendi güçlerine güvenerek, fark-

lı örgütleri birleştirme durumundaydılar. 1970'te Eğitim Emekçileri Birleşik Sendikası (SUTE) kuruldu.

SUTE, eğitim sorunu üzerine ayrıntılı bir tartışma ve derin bir çözümleme gerçekleştirdi ve 1971'de yapılan Şili Eğitim Kongresi için yolları açtı.

Bu süreçte öğrenciler önemli bir etkeni oluşturdular. Eğitime ilişkin görüşlerini, örgütleri aracılığıyla tekrar tekrar duyurdular.

Bu tartışmalar, yüksek öğretim reformu için önemli bir hareketi doğurdu. Bu, 1967'de başladı ve üniversite hayatında çok ileri değişikliklere yol açtı. Artık, eğitim görevlilerinin, idarenin ve öğrencilerin kollektif katılımı ile bir üniversite yönetim sistemi kurmak mümkün olmuştu. Ve ileri gelen üniversite görevlilerinin demokratik bir biçimde seçilmesi, ülkenin bütün üniversitelerinde kabul edilmişti.

Şili işçi örgütleri, sendikalar birliği aracılığıyla, eğitimin ilerlemesi konusunda azimli olduklarını sürekli belirttiler. Şili işçilerinin bu tutumu, yüzyılın başından beri, Şili işçi sınıfı hareketinde bir gelenek haline gelmişti. Bu tutum Şili işçi sınıfı hareketinin öğretmeni ve kurucusu Luis Emilio Recebarren tarafından kuvvetle ve ısrarla sürdürülmüştü.

Demokratik eğitim sisteminin hedefleri, özgül sorunları tartışan Tüm Şili İşçileri Kongresi'nin programında yer almıştı.

Öğrenci Velileri Derneği ve öğrenciler, özellikle Başkan Allende'nin yönetimi altında eğitimin ilerlemesinde etkin bir biçimde yer aldılar.

Onun yönetimi boyunca gerçekleştirilen köklü ekonomik ve toplumsal dönüşümler, gelişme amaçlarına uygun olarak, eğitim ve öğretimin hem nitelik, hem de nicelik bakımından yükselmesine hizmet edecek bir eğitim reformunu, hissedilir ölçüde ihtiyaç haline getirdi.

Başkan Allende hükümeti, ülkenin demokratik geleneklerini de gözönüne alarak, eğitim reformuna temel olarak hizmet edecek bir araştırma düzenledi. Bu SUTE'nin, öğrencilerin, CUT'un ve Eğitim Ba kanlığı'nın özel görevlilerinin yaptığı soruşturmalara dayanıyordu. Bu temel veriler, hükümetin parlamentoya sunmayı kararlaştırdığı Ulusal Birlik Okulu (ENU) için ilk program taslağının hazırlanmasına hizmet etti. Başkan Allende hükümeti böylece Ana-

yasal standartlara ve Şili'nin demokratik geleneklerine duydukları yüksek saygının sağlam kanıtlarını verdi.

ŞİLİ EĞİTİMİNDE BUGÜNKÜ DURUM

11 Eylül 1973'te bu süreç vahşice durduruldu. Şili'deki bu tarihi sürecin kesintiye uğratılması, 11 Eylül'de eğitim kurumlarına karşı asker ve polis birliklerinin saldırısıyla başladı.

Ülkenin her yerinde, okul binaları kuşatıldı ve pek çoğunda, öğretmenlerin, yöneticilerin, araştırmacıların ve öğrencilerin binadan ayrılmaları engellendi. Teknik Üniversite'nin Santiago bölümünde üniversite topluluğunun bütün üyeleri iki gün mahsur kaldı. Onlar, yapıları ve yerleri tahrip eden tüfek ve makineli tüfek ateşinin başlıca hedefi oldular. Bu bölümde yaklaşık 100 kişi öldürüldü, pek çoğu yaralandı ve 600'den fazla insan tutuklandı.

Önde gelen üniversite personeli dövüldü, kötü muamele ve işkence gördü. Aralarında Teknik Üniversite Rektörü Mühendis Enrique Kirberg ve Üniversite Genel Sekreteri Profesör Nunez de vardı.

Öğretmen ve folklörcü Victor Jara hakarete uğradı, işkence edildi, sakatlandı ve öldürüldü.

Şili Üniversitesi Senatosu Üyesi Profesör Enrique Paris, vahşi bir işkenceden sonra öldürüldü.

Pek çok ünlü aşhsiyet, profesör ve öğrenci öldürüldü, işkence edildi ve hapsedildi.

Dünya öğretmenleri, halen hapiste bulunan Şili öğretmenlerinin ve eğitim emekçilerinin hayatları için kaygı duymalarına yol açacak her türlü nedene sahiptirler.

Askerî cuntanın ilk eylemi, öğretmenler ve öğrenciler arasında yaygınlaşmakta olan ölüm ve dehçete yönelik idi. Bu, onların üzerinde en çok durulacak eylemlerinden biriydi. Sonra gelen bütün hareketleri başlangıçtan beri izlenen bu hattı pekiştirmek ve derinleştirmekle kaldı.

CUNTANIN KANUNSUZ VE ANTİ-DEMOKRATİK EYLEMLERİ :

Cunta, 13 Ocak 1974'te, günlük gazete «El Mercurio»da «Eğitim için Direktif»i yayınlattı. Bu direktife göre; «Devlet Anayasasında, ulusal bir eğitim sisteminin geliştirilmesi çok genel bir şe-

kilde özetlenmiştir. Hükûmet bunun uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde daha kesin ve tam olarak tanımlanması, tanıtılması ve yönetilmesi gerektiği görüşündedir.» deniyordu.

Bu şekilde Cunta, eylemlerini haklı göstermek için Şili devletinin anayasasına başvuruyordu. Bu, son derece garip ve çelişkilidir. Cunta, Şili'de kanunsuz ve gayrı-meşru bir eylem yapmış; demokratik standartlara ve sürece uygun bir biçimde oluşturulmuş, seçimle gelmiş meşru hükûmete karşı silâhlı darbe düzenlenmiştir.

Cunta, seçimle gelmiş meşru devlet başkanı Salvador Allende'yi öldürdükten sonra, onun yerine yerleşmiştir.

Cunta, bildirisinde Şili devlet anayasasını tahrif etmekte ve böylece, anayasanın yetersiz olduğunu, kendisinin bu boşluğu etkin bir şekilde doldurmak için çağrıldığını ispat etmek istemektedir. Bu tutum yanlış ve yüz kızartıcıdır.

Bütün anayasalar ya da ana bildirgeler gibi, 1925'te kabul edilmiş olan Şili devlet anayasası da kanun yapan kurumlarca ve uygun kanunların düzenlenmesi ile hayata geçirilen genel standartları kapsar. Şili'de, eğitime ilişkin herşey, parlamentonun kabul ettiği kanunlara dayanır. Şili üniversite reformuna ilişkin standartlar, özellikle Şili Üniversitesi ve Teknik Üniversitenin statüleri 1971-1973 döneminde Kongre'nin kabul ettiği kanunlarla belirlendi.

Şurası açıktır ki Cunta, Şili eğitim sistemine ilişkin kanunlara başvurmayacaktı. Çünkü bu kanunlar şu anda artık geçersizdir, iptal edilmişlerdir. Cunta, bütün olanlarda fiilen hüküm sürüyor. Cuntanın liderleri anayasal ögelerin izini bile göstermemektedir.

Bu kanunsuz ve gayrı-meşru düzen, özellikle Şili eğitiminde açıkça görülmektedir.

Bununla birlikte cunta, eğitim alanındaki eylemlerini bir meşrutiyet kılıfıyla örtebilmek için boşuna da olsa çaba göstermektedir. «Bildiri» hali hazırda; «üniversiteler ve diğer önemli kurumların desteğiyle eğitim bakanlığının, ulusal eğitim sistemini meşru bir biçimde yasal düzenlemelere tabi tuttuğundan» sözetmektedir.

«Hukukilik» kavramı, cunta tarafından özellikle askeri açıklama, düzenleme ve kararların yayınlanması olarak anlaşılıyor. Şili'de hayatın diğer alanlarına değinilmeksizin yalnızca eğitimden söz edilmesi, şüphesiz, demokratik yaşamın bütün biçimlerinin o alandan sürülüp çıkarılmış olduğunu düşündürüyor.

Şili üniversiteleri halen askerî yetkililerin yönetimi altındadır. Kesinlikle yüksek bilimsel seviye gerektiren bir çalışma alanının askerîleştirilmesi, Şili'nin uygar bir yaşamdan yoksun bırakıldığını göstermektedir. Münhasıran kabul edilmiş ustalıklar şimdi artık yalnızca askerî emirlerden kaynaklanmaktadır.

Şili'deki bilim adamları, üniversite öğretim üyeleri, araştırma işçileri ve öğrenciler, yüksek bilimsel yetkinliğin egemen olması gereken bir çalışma alanının askerileştirilmesi karşısında nasıl saygı duyabilirler?

Şili'de eğitim sistemine ilişkin olarak yapılanlar, faşizmin karakteristiği olan kültür düşmanlığının belirtilerini; toplumun ve onun değerlerinin çarpıtılmasının belirtilerini açığa vurmaktadır.

Şili'de durum, çak açık bir biçimde bu özellikleri gösterir. Gelişmekte olan bir ülkede emperyalizmin yardımıyle yerleşen faşizm, toplumun, güçlüklerle dolu tarihi bir süreç boyunca kurduğu herşeyi zorbalıkla tahrip etme çabası içindedir.

İnsanlığın bütün yönelimlerinin ve her ruhsal gücün ifadesini bulduğu demokratik bir arada varoluş ortamında, olumlu ve ilerici unsurlar öne çıkmıştır.

Öte yandan faşizmin, görüşlerini ve yapılarını yerleştirmek, çok kısa bir süre için bile olsa, tarihin akışını durdurmak için savaşa, şiddete ve ruhsal yıkıma ihtiyacı vardır. Şili Faşizminin eğitim alanındaki diğer örneklerine bir göz atalım :

Daha önce sözünü ettiğimiz «Eğitim için direktif»in «1 No.lu karar»ında Cunta şöyle diyor: «Ulusal okul sistemi, bu süreçle... ilişkili bütün gruplar için oluşturulmuştur.»

Başka bir deyişle, Başkan Allende'nin eğitim reformunu hızlandırmak için hazırladığı; Parlamentoda tartışılacak olan ve eğitim konusunda yeni bir kanunun başlangıç noktasını oluşturan taslak; eğitim sorunlarıyla ilgili milyonlarca insanı askeri kuvvetlere katı ve elverişsiz bir biçimde bağımlı kılan Cunta tarafından, bir kalem darbesi ve bir düzenleme ile bir kenara atıldı.

Aynı belgedeki 15 No.lu kararda ise şöyle deniyordu :

«Öğretmen yetiştiren enstitülerden özellikle söz edilmelidir : 10 Aralık 1973 tarihli ve 179 no.lu yasal düzenleme ile, bu enstitüler, tamamen yepyeni bir şekil verilmek üzere kapatılmıştır.»

Cunta, Şili'de yüz yılı aşkın bir süredir ülkenin ilkokulları için öğretmen yetiştiren bu okulların birdenbire kapatılmasını emretti.

Böylece cunta, buralarda eğitim gören binlerce öğretmen adayının mesleğine bir anda son verdi. Bu gerçek, Cunta'nın, Şili'deki demokratik görüşlere sahip en eski eğitim kurumlarına olan güvensizliğini vurgular.

Binlerce çocuk, doğrudan doğruya zarar görmektedir. Çünkü öğretmen okullarında eğitim görmüş olması gereken öğretmenler artık bulunamayacaktır.

Cunta, kültürle değil, onun tahrip edilmesiyle daha çok ilgilenmektedir.

UNESCO'nün pek çok seminerleri ve konferans çalışmaları, yetişkinlerin eğitimi, hayat boyu eğitim gibi, meslekî eğitim sorunlarıyle ilgilendi.

Bütün bu çalışmaların çözümlenmesi, özünde, şu sonucu tesbit etme ihtiyacının bilince çıkması oldu : Bütün toplumun bir mirası olarak öğretim ve eğitim, birbirine uygun yetenek ve bilgiye yönelen kişilerin bütün düzey ve aşamalarda bütünleşmelerine olanak veren tek ve kesintisiz bir süreç olmalıdır.

13 Ocak tarihli «Eğitim konusunda Bildiri»sinde Cunta, şöyle emretti : «Meslekî ve teknik eğitimden üniversiteye geçiş istisnai olacak ve sıkı tedbirlere... göre yürüyecektir.»

Bu «Kesinlikle belirlenmiş ve sıkı tedbirler» herkesce bilinir : Öğrencilerin sayısını, öncekinin yarısının altına düşürmek üzere öğrenci seçimini siyasî ve sınıfsal bir temele dayandırmak, işçi sınıfının çocuklarının üniversiteye girişini engellemek üzere ve işçiler için bütün kursların ve yüksek öğrenim kolaylıklarının ortadan kaldırılması için; binlerce öğrencinin üniversiteden ayrılması, eğitim kurumlarının sıkı politik gözetim altında tutulması, yüksek öğrenim kurumlarındaki yeniliklerin esaslı biçimde azaltılması.

«Kesinlikle belirlenmiş ve sıkı tedbirler» kavramı, eğitim ve kültürün inkârını ifade etmekte, eğitim ve kültüre karşı düşmanlığı temsil etmektedir.

«Eğitim Üzerine Bildiri»ye ilişkin söz konusu ettiğimiz pekçok gerçek kültüre karşı düşmanlık olarak ifade ettiğimiz ölçütleri göstermekte ve pekiştirmektedir.

Sosyal bilimlerle ilgili akademik kariyer sahibi herkes tamamıyle üniversiteden uzaklaştırıldı. Tarih araştırmaları üniversite çalışmalarına konu olmaktan çıkarıldı. Ders kitapları değiştirildi veya tamamen kaldırıldı. Üniversitelerdeki ekonomi enstitüleri kapatıldı.

Hukuk çalışmalarına asgarî ölçüde bile değer verilmiyor ve bu şartlar altında pratikte uygulama olanağı da bulunmuyordu. Örneğin profesör Maximo Pacheco gibi, Allende hükümetine muhalif siyasî partilere bağlı ileri gelen hukuk profesörleri bile iş göremez hale getirildiler veya zorla görevden alındılar. Bütün bilim dallarında çalışma yapma olanakları ortadan kaldırıldı ve bilimsel kaynaklar açıkça kurutuldu.

Yıllarca süren çabalar sonucunda elde edilmiş olan demokratik kazanımlar, askerî güçler tarafından yok edildi.

Çeşitli eğitim kurumlarının yardımıyle eğitimin gelişim ve yönelimine, içeriğine ve yönetimine katkıda bulunan öğretmenlerin hiçbiri kalmadı.

Öğrencilerin, öğretmenlerin ve personelin demokratik örgütleri kaldırıldı.

Cunta yönetimi altında, üniversite toplulukları tarafından kendi akademik ve idarî görevlilerinin seçimi konusunda kazanılmış hakların uygulanma fırsat kalmadı.

Eğitimdeki öğretmenlerin, öğrencilerin ve idarî personelin sendikal örgütleri yasaklandı.

Şili eğitiminin azamî yönelimi, Cunta yönetimi altında öğrenci, öğretmen, veli ve işçi örgütlerinin temsilcileri ve etkin katılımı dışarlanarak belirlendi. Cunta yönetimi altında, eğitimde demokratik katılımın bütün izleri askeri kuvvetlerce yokedildi.

FISE, bu gerçekleri UNESCO'nun bilgisine sundu. FISE, Cuntanın, Şili öğretmenleri ve eğitim emekçilerinin temsil edilmesi olarak göstermeye kalkışabileceği hiçbir temsil durumunun tanınmayacağı gerçeğine de dikkati çekti. Biricik gerçek temsil, öğretmenlerin kongrelerinde demokratik bir biçimde seçilmeleri ile olabilirdi. Yalnızca bunlar, öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin geçerli ve haklı temsilcileri olabilirdi. Fakat şimdi artık bilinmektedir ki, eğitim yöneticlieri ve öğretmenler şiddetli bir zulmün kurbanıdırlar.

Binlerce öğretmen ve eğitim emekçisi işlerinden olmuşlardır. Santigo'daki günlük gazeteler, yeri doldurulacak boş öğretmen kadroları için sayfalarla ilân yayınlamaktadırlar. Açıklaması çok basittir: Öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin büyük bir kısmı öldürülmüştür; diğerleri de zindanlarda, toplama kamplarında ya da görevlerinden alınmış durumdadırlar.

ŞİLİ'Lİ ÖĞRETMENLERİN HAYATLARINI KURTARALIM :

Çok sayıda Şili'li öğretmenin hayatı tehlikededir. Dawson adasına hapsedilmiş bulunan öğretmenler, silâhlı kuvvetlerin dört dalındaki birliklerin insafına mahkûmdurlar; sağlık durumları hakkında hiçbirşey öğrenmek mümkün değildir. Cuntanın tutuklularına sürekli olarak fizikî ve psikolojik işkenceler yapılmaktadır.

Yakın bir zamanda, Luis Corvalan'la yapılan bir görüşmenin sonuçları öğrenildi; kendisi, Şili Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevinin yanısıra, mesleği bakımından bir ilkokul öğretmeniydi ve yıllarca bu işte çalışmıştı. Luis Convalan, Dawson adasındaki mahkûmların, yemek pişirirken kullanılmak üzere, nasıl kirli su dolu bir kanalı temizlemek zorunda bırakıldıklarını açıklıyordu.

Ağustos'ta, Halk Birliği hükümetinde Devlet Genel Eğitim Alt Sekreteri (Eğitim Bakan Vekilinin karşılığı) olan profesör Waldo-Suarez Zamboni'nin, Tarapaca ilindeki Chacabuco toplama kampında, çektiği işkencelere dayanamayarak öldüğünü öğrendik.

Yüzlerce öğretmen ve üniversite üyesi, cezaevlerinde ve toplama kamplarında, sağlıklarını ve hayatlarını tehlikeye sokan şartlar altında tutuklu olarak yaşamaktadırlar.

Dünya kamuoyu General Alberto Bachelet ve Bakan Jose Toha'nın kötü muamele ve işkenceler sonucunda öldüklerini bilmektedir.

Bütün bu gerçekler bize şunu göstermektedir ki Askerî Cunta, mahpusları fizikî bakımdan çökertmek için bu şekilde davranmaktadır.

Dünya demokratik kamuoyu faşist Cuntaya güvenmemekte ve uluslararası dayanışmanın, Şili demokratlarının hayatları üzerindeki tehdide engel olabilmesi ve onların özgürlüklerini kazanmaları için çabalarını yoğunlaştırıyor.

FISE, suçlama belgelerini UNESCO'ya vermiş, bu belgeler hak ettikleri dikkat gösterilerek incelenmişti.

21 Haziran'da UNESCO, insan haklarının ve sendikal özgürlüklerin çiğnenmesi, FISE Genel Sekreterinin huzurunda eğitim konusunda UNESCO ile varılan anlaşmanın çiğnenmesi hakkında FISE'nin sunduğu belgeleri görüştü.

Toplanan belgesel malzemenin önemi ve tartışılmaz kanıtların getirildiği görüşmenin niteliği, faşizmin Şili'de işlediği cinayetlerin ciddiyetinin ilân edilmesini sağladı.

FISE, konu üzerindeki suçlamaların UNESCO tarafından denetlenebilmesi için bir araştırma komisyonunun Şili'yi ziyaret etmesini sağlamak üzere uğraşlarını sürdürüyor.

Dünyanın her yerinde milyonlarca öğretmen faşist Cuntanın eylemlerini kararlı bir biçimde protesto etmiştir.

Milyonlarca öğretmen ve yeryüzünün bütün ülkelerindeki dünya demokratik kamuoyu, insan haklarının, eğitim ve kültüre karşı saygının temel ilkelerinin sovunulmasında kararlılıklarını ifade etmişlerdir.

Artık şundan eminiz ki 1974 Güzünde Şili öğretmenleri ve halkıyla dayanışma çok daha güçlü olacak.

Faşizme karşı kahramanca savaşmış olan Şili öğretmenleri ve halkı; Şili işçi sınıfının ve demokratik güçlerinin uğrunda yıllarca dövüştüğü Şili halkının kültür hakkının ve eğitimin temel ilkelerinin yeniden hayatiyet kazanmasına, faşizmin yokedilmesine, demokrasi ve özgürlüğün yeniden hayatiyet bulmasına bir katkı olarak, bizim etkin ve kavrayıcı dayanışmamızdan emin olabilirler.

Şili ve Ozanları

Şili, emperyalizmin sömürdüğü tipik bir Güney Amerika ülkesidir. Önce kolonyalizm, sonra İngiliz emperyalizmi, en sonra da Amerikan emperyalizmi, Şili halkının kanını emmiştir. Çağımızda sosyalist sistem, uluslararası işçi sınıfı hareketi, ulusal kurtuluş savaşları bütünlüğü, kapitalist-emperyalist sistemi geriletirken, Şili halkının emperyalizme ve faşizme karşı mücadelesi yükselirken, faşist «Pinochet cuntası» uzun süre yaşamayacaktır Şili'de. Soracaktır Şili'li emekçiler yüzbin yurtseverin öldürülmesinin hesabını.

Pablo Neruda'sı, Viktor Jara'sı ve Violetta Parra'sı ile devrimci ozanlar ülkesidir Şili. Biraz da ozanlarının sesinden, soluğundan tanıyalım Şili'yi.

PABLO NERUDA : 1904 Yılında Şili'nin Parral kasabasında doğdu. Asıl adı Ricardo Reyes'tir. Daha sonraları Pablo Neruda takma adını almıştır.

Neruda'nın sosyalizme bağlanışı, İspanyol iç savaşının sonucudur. Bütün yaşamı boyunca sanatını bir silah gibi kullanmıştır, ezenlere karşı, ezilenlerden yana...

BUĞDAYIN TÜRKÜSÜ

HALKIM ben, parmakla sayılmayan
Sesimde pırıl pırıl bir güç var
Karanlıkta boy atmaya
Sessizliği aşmaya yarayan

Ölü, yiğit, gölge ve buz, ne varsa
Tohuma dururlar yeniden
Ve halk, toprağa gömülü
Tohuma durur bir yerde
Buğday nasıl filizini sürer de
Çıkarsa toprağın üstüne
Güzelim kırmızı elleriyle
Sessizliği burgu gibi deler de

Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde.

Pablo Neruda, 11 Eylül 1973'teki faşist darbeden sonra, halkının çektiği acılara dayanamayarak ölmüştür. Şiirleri halâ dalga dalga yayılmaktadır, tüm dünya'ya. Grevlerde, direnişlerde işçi sınıfının türküsü olur Pablo Neruda'nın ölümsüz dizeleri.

VİKTOR JARA : Güney Şili'de yoksul bir köylü ailesinin çocuğu olarak dünya'ya geldi. Türkülerinde ve şiirlerinde Şili Halkının emperyalizme karşı öfke ve direnişini dile getirmiştir. Şili'deki faşist darbe sonucu öldürüldü. Genellikle şiirlerinde ve yaşamında Violetta Parra'yı örnek alırdı.

ŞİLİ STADYUMU (11-15. Eylül. 1973)

Beşbin kişiyiz burada
Kentin bu küçük köşesinde.
Beşbin kişi.
Kimbilir kaç ederiz
Kentlerde ve tüm ülkelerde?
Yalnız burada
Ekip-biçen ve fabrikaları işleten
Onbin el.
İnsanlığın ne kadarı
Açlık, soğuk, panik, acı,
Yılgınlık, dehşet ve çılgınlık ile
Başbaşa bırakıldı.
Yıldız dolu bir uzayda gibi
Kayboluverdi içimizden altısı.
Biri öldü, diğerini dövdüler.
-Oysa hiç inanmazdım ben
Bir insanın dövülebileceğine-
Kalan dördü bir son vermek istedi
Bu dehşete :

Biri kafasını duvara vura vura
Diğeri kendini boşluğa atarak,
Ama hepsi de yüzlerinde
Ölümün, sabit bakışı ile.
Nasıl bir dehşet yaratıyor faşizmin yüzü!
Yürütüyor planlarını
Bıçak ucu keskinliğiyle
Hiç bir şeyin önemi yok onlar için,
Kan sanki madalya,
Vahşet, kahramanlık.
Tanrım! Bu mu yarattığın dünya?
Bunun için mi harcadın yedi gün?
Topu topu işte bu dört duvar
Ve içinde gittikçe azalan insanlar
Hem de ölümü dileye dileye...
Ama birden biliçleniyorum,
Görüyorum ki bu
Makina temposu ile atan
Ama yüreksiz bir gövdenin işi!
Ve askerler gizleyemiyorlar
Kendi ellerinin iğrenç yüzlerini!
Varsın haykırsın Meksika ,Küba
Tüm dünyaya bu vahşeti.
Biz onbin eliz burada
Hiç bir şey üretemeyen,
Kaç ederiz bu ülkede?
Onların tanklarından ve bombalarından
Çok daha güçlü vuracak
Yoldaş Başkanımızın kanı!
İndireceğiz yumruğu yeniden!
Vahşet üzerine türkü söylemek
Öylesine Güç ki...
Yaşadığım dehşet,
Öldüğüm dehşet!
Sonsuza dek uzayan şu an,
İçerideki sessizlik ve çığlıklar
Getiriyor bu türkümün sonunu.
Bugüne dek hiç görmediğim
Bugüne dek hiç hissetmediğim
Ve şu an hissediyor olduğum şey
Getirecek o günü.....

BİR İŞÇİYE ÇAĞRI

Kalk ayağa
Dağlara bak!
Rüzgârın, güneşin ve suyun kaynağına.
Sen ey işçi,
Sen ki nehirlerin yatağını değiştiren
Sen ki direncinin buğdayını eken, biçen
Kalk ayağa,
Ellerine bak!
Tut ki kardeşinin elini
Güçlenesiniz.
Gideceğiz hep birlikte
Kan ile birleşmiş biz.
Bugün başlıyor gelecek!
Kurtulalım artık yoksulluğun yaratıcısından,
Kuralım krallığını eşitliğin ve adaletin.
Es, rüzgâr gibi

Aç, dağ geçitlerinin vahşi çiçeği gibi
Temizle ateş gibi namlusunu tüfeğinin,
Gerçek yaratan yaratılacaktır nihayet,
Bize cesaret ver ki çarpışalım!
Es, rüzgâr gibi

Aç, dağ geçitlerinin vahşi çiçeği gibi
Kalk ayağa
Ellerine bak!
Tut ki kardeşinin elini
Güçlenesiniz.
Gideceğiz hep birlikte
Şimdi ve ölüm saati çalınca,
Kan ile birleşmiş biz!

VİOLETTA PARRA : Şili'nin yetiştirdiği en büyük kadın ozandır. Devrimci, ödün vermez tavrı ile Güney Amerika halkları ve tüm dünya devrimcileri için örnek olmuştur. Bugün kızları Angel ve İsabel, analarının bıraktığı yerden sürdürmektedirler, devrimci uğraşılarını...

MEKTUP

Dün aldım mektubu,
içinde tutuklandığı yazılı
evvelki gün sabah kardeşimin
sürüklenmiş sokaklarda zincire vurulu...,

Roberto'nun suçu
bir grevi destekleme,
onların yasalarına göre
en büyük suç bu!
namuslu insanları suçlu yapar.
Kolay değil Şili'den uzakta olup
sabah akşam haber beklemek,
gelen tüm haberler
Şili'de adaletin yokluğunu bildiriyor,
ve ekmek için haykırana
kurşun sıkıldığını...

Bunca boş kafalı zengin
koşuyor iktidar peşinde,
frak giyinip budalalar
takınırlar mücevherleri.
Bir yandan kilisede haç çırarırlar
öte yandan adam öldürürler...

Hainlikten yana çok ileridirler
saldırırlar barbarca, utanmadan
marifet sanırlar vurmayı
binlerce eli boş yoksulu.

Bana, yanıt ver yazıyorlar,
tüm istediğim, çıkması birinin
ve anlatması tüm halka
niçin can almayı sürdürdüklerini
eski bir alışkanlık olarak canilerin.

Yüreğimin parçalandığı şu sıralar,
neyse ki çalacak gitarım var,
ve orada, polisin elindeki dokuz kardeşin
Allah'tan dokuzu da sosyalist!

Faşizm ve Sanatçı Üzerine

Tektaş AĞAOĞLU

Faşizm, emperyalizm çağının kapitalist toplumunda belli tarihî koşullarda ortaya çıkan bir olgudur. Faşist rejim, tekelci sermayenin, yani en dar bir parababaları zümresinin, en gözükara, en şoven, en kanlı diktasıdır.

Faşizm, emperyalizm çağında işçi sınıfının yükselen hareketi karşısında burjuvazinin içine düştüğü genel çaresizliğe çözüm getirme iddiasıyla ve özellikle işçi sınıfına karşı bir hareket olarak ortaya çıkar. İşçi sınıfının siyasî iktidara yürüyüşünü engellemeyi, demokratik etkinliğini kırmayı, ekonomik mücadelesini durdurmayı amaçlar. Bu bakımdan faşizm, kapitalist toplumda işçi sınıfı ve diğer emekçiler üzerinde burjuvazinin sınıf diktatörlüğünün bir biçimi olan burjuva demokrasisinden, aynı sınıf diktatörlüğünün nitelikçe farklı bir başka biçimine, açık zorbalığa geçişi ifade eder.

İşçi sınıfının, burjuva demokrasisinin sınırları içinde de olsa yükselen siyasi hareketi karşısında burjuva demokrasisi, burjuvazinin çıkarlarının ve sınıf hâkimiyetinin teminatı olmaktan çıkar. Bu durumda burjuvazi kendi çıkarlarının ve sınıf hâkimiyetinin teminatını burjuva diktatörlüğünden faşist diktaya geçişte görmeye başlar.

Bununla birlikte işçi sınıfının yükselen hareketi, beraberinde getirdiği ekonomik ve siyasî sonuçlarla, burjuvazinin çeşitli kesimleri arasında mevcut çelişkileri büsbütün kızıştırır ve yeni yeni çelişkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu da burjuvazinin genel çaresizliğine aranan çözümden en çok hangi burjuva kesimin yararlanacağı sorununu gündeme sokar. Bu yüzdendir ki, burjuvaziyi işçi sınıfı tehlikesinden kurtarma iddiasıyla ortaya atılan faşizmin tırmanma süreci, burjuvazinin kendi içinde de kıyasıya bir mücadeleyi içerir. Ve sonunda başa geçen faşist iktidar, bulunan çözümden en çok ve en başta o en dar tekelci zümreyi yararlandırmak için, burjuvazinin diğer kesimlerini, küçük burjuvaziyi, orta burjuvaziyi, hattâ büyük sermayenin nisbeten liberal kesimlerini de ezer. Burjuvazinin genel çaresizliğine getirilen çözümün bahasını onlara da zorla ödetir. Rejimin faşistleştirilmesinin, burjuva diktatörlüğünden faşist diktaya geçişin bir nedeni de budur.

Faşist diktanın hışmına uğrayan burjuva kesimler içinde burjuva ve küçük burjuva sanatçılar da yer alırlar. Hattâ faşizmin henüz tırmanmakta olduğu dönemde bile sanatçılar faşistlerin en önde gelen saldırı hedeflerinden birisidir. Bu dönemde faşizm ve onun devlet katındaki işbirlikçileri özellikle devrimci sanatçıları yıldırıp sindirmeye, emekçi halktan yana her türlü demokratik faaliyetten alıkoymaya çalışırlar. Başa geçtikten sonra da faşizm genel olarak bütün sanatçılar üzerinde ekonomik, siyasî ve ideolojik baskı uygular. Geniş emekçi kitleleriyle birlikte maruz kaldıkları kapitalist sömürüyü arttırır, özgürlüklerini yok eder, her türlü gerici, obskürantist «inanç» ve «ülkü»nün kol gezdiği kısır ve kısırlaştırıcı bir entellektüel ortamda eli kolu bağlı, suskun ve yılgın yaşamaya mahkûm eder onları.

Bu nedenledir ki, faşistlerin yardakçılığına soyunan, bu sayede ikbale ermeyi uman, ya da faşizmin niteliği gereği ya da siyasî hesaplarla yücelttiği akıl-dışı hezeyanları «sanat» ve «fikir» sanan üç beş kişi dışında, sanatçıların büyük çoğunluğu faşistlere düşman ve faşizme direnmeye yatkındır.

Yine sanatçıların büyük çoğunluğu, sınıf kökenleri ve temel siyasi tercihleri ne olursa olsun, faşistlerle işçi sınıfı arasındaki çatışmada genellikle işçi sınıfından yana tavır alırlar.

Bunun belli başlı iki nedeni var.

Birincisi, yukarda da belirtildiği gibi sanatçı faşist rejimin tasallutuna maruzdur. Bu rejim altında birey olarak maddî ve manevî kişiliğiyle gitgide daha çok sömürülür, ezilir. Buna karşı direnmeye kalktıkça daha çok ezilir. Oysa ister faşizme geçit vermeme aşamasında olsun, ister iktidara gelen faşizmi yerinden söküp atma aşamasında olsun, faşizme ve onun ağababası emperyalizme karşı mücadelede en etkin ve kararlı güç işçi sınıfıdır. Anti-emperyalist ve anti - faşist mücadele, işçi sınıfının kendi nihaî hedefi doğrultusunda verdiği mücadeleden soyutlanamaz. Bu, işçi sınıfının toplumdaki yerinden, sınıf olarak taşıdığı özelliklerden, faşizmin doğuş nedenlerinden ve çağımızın somut tarihî koşullarından kaynaklanan bir olgu. Rastgele bir iddia ya da kişisel tercih değil. Onun için faşizme karşı mücadelede sanatçı, birey olarak konumu bakımından, istese de istemese de işçi sınıfının yanında yer almaya, faşizme karşı onunla birlikte ve onun genel sınıf mücadelesinin yörüngesinde savaş vermeye zorlanır.

İkincisi: Sanat, işlevi bakımından, bilim gibi, felsefe gibi, bir bilgi türüdür. Kendine özgü yanları olan, kendine özgü yöntemlerle işleyip sonuca ulaşan bir bilgi türüdür şüphesiz. Ama bir bilgi türü olarak, dünyayı algılama, kavrama, yorumlama ve değiştirme sürecinin çok önemli, ayrılmaz bir unsurudur. Öyle ki sanatın tarihi, gerçekliğin artistik yansıtılışının, bilince çıkarılışının ve dünyanın estetik kavrayış yoluyla insan tarafından dönüşüme uğratılışının tarihidir aynı zamanda.

Bugün dünyaya işçi sınıfının bakış açısından bakılmadan, işçi sınıfının dünya görüşü kavranılıp benimsenmeden gerçekliğin hangi alanda olursa olsun bilince çıkarılması ve dünyanın insan tarafından dönüşüme uğratılması olgusunu tutarlı ve akılcı bir biçimde izah etmek, yani hayata «bir anlam vermek» mümkün değildir. Bu mümkün olmadığı gibi, herkesle birlikte sanatçı için de, bu anlamı çağımızın koşullarında yeniden hayata geçirmek, yani kendi pratiğinde yoğurup tutarlı bir artistik senteze götürerek gerçekten başarıya ulaşmak, toplumun ve insanlığın durmadan gelişip ilerleyen tecrübe, bilgi ve kültür birikimine kalıcı katkıda bulunmak da mümkün değildir.

İşçi sınıfının bilimsel dünya görüşü kimseye gaipten mülhem olmadı. Hiç bir allâmenin «aklına» doğmadı. Tarihin kapitalist top-

lum aşamasında somut maddî koşulların evrimi sonucunda ve bütün insanlığın düşünce ve tecrübe birikimi ile çağdaş bilimin bir muhassalası olarak ortaya çıktı. Ve kendini dayattı. Bugün de herşeye rağmen, emperyalizmin ve bazen faşizme kadar azan her türlü çağ-dışı ya da çağdaş gericiliğin bütün engellemelerine rağmen gittikçe daha büyük, daha engin boyutlarda kendini dayatıyor. Gerçeklikten kaynaklandığı için, doğru olduğu için dayatıyor, gerçekliğin bilince çıkarılması ve dünyanın ileriye doğru değiştirilmesi yolunda yalnız işçi sınıfına değil, işçi sınıfı aracılığıyla bütün topluma ve bütün insanlığa ışık tuttuğu için dayatıyor.

Çağımızın sanatçısı, kökeni ve sınıfsal konumu ne olursa olsun, bu gerçeği görmezlikten gelemez ve gelememektedir. Gerek içinde yaşadığı kapitalist toplumda bizzat maruz kaldığı ve çevresinde tanık olduğu acımasız kapitalist sömürü, gerekse onu sanatçı yapan bütün hasletler -duyarlık, zekâ, gerçeği arayış, hayata bağlılık, insanlık onuru, gözlem gücü ve yaratıcılık- onu bu gerçeği görmeye zorlamaktadır: Dünya sürekli değişmekte ve işçi sınıfı dünyayı değiştirip hayatı bütün yönleriyle daha ileri bir aşamaya götüren tarihî hareketin en dinamik, en tutarlı belirleyici unsuru olduğunu hergün yeniden ispat etmektedir.

Bunun içindir ki çağının ve içinde yaşadığı dünyanın bilincine varan sanatçı gitgide, sanatın işlevi ve nesnesi bakımından, yani kendi sanatçı konumu bakımından da, işçi sınıfına yandaş olma gereğini duymaktadır. Bu yüzden sanatçıların çoğu, genellikle, bütün dünyada, burjuvazinin türlü idealist aldatmaca ve saptırmalarına rağmen, işçi sınıfının dünya görüşünü paylaşmaktadırlar. Sonuna dek paylaşmayanlar da, herşeye rağmen, faşizme ve faşizmi besleyen her türlü gerici dünya görüşüne karşı mücadelede genellikle işçi sınıfından yana çıkmaktadırlar. Ve sanat, faşizme ve her türlü gericiliğe karşı mücadele bilincinin ve kararlılığının kitlelere mal olmasında son derece hayatî, vazgeçilemez bir işlevi yerine getirmektedir.

★

Burda, işçi sınıfının salt yanında olmanın ötesinde kendi kurtuluşunu ve temsil ettiği değerlerin gerçekleşmesini işçi sınıfının dâvasıyla, tüm toplumun kurtuluşu dâvasıyla özdeşleştiren sanatcı ile, yani sosyalist bilince ulaşmış sanatçı ile, sadece faşizme karşı mücadelede işçi sınıfının yörüngesinde yer alma zorunluluğunu duyan sanatçı arasında belli bir ayırım yapmamız gerekiyor. Gerekiyor, çünkü bu ayrım yapılmadığı sürece hem bir yandan sosyalist

sanatçının zorunlu ayırdedici davranış biçimi saptanamıyacaktır, hem de öte yandan, sosyalist olmayan sanatçıya karşı gereksiz sekter tavırlar takınılarak faşizme karşı mücadelenin en önemli unsurlarından biri, tüm sanatçıların bu mücadeleye katkısı, gerektiği gibi değerlendirilemiyecektir.

Sosyalist sanatçı için bugün en başta gelen sorun, onun işçi sınıfının siyasî hareketiyle ilişkisi sorunudur.

Bu sorunun hayatî önemi şurada : Çoğu sanatçıların her türlü siyasî hareket karşısında «bağımsızlık»larını koruma dâvasını güttükleri oldukça sık görülen bir olgudur. Bunun bir nedeni sanatçının «sanatçı» kişiliği ve mizacı ise, bir başkası da, yüzyıllardır kafalara işlenmiş saptırıcı burjuva sanat anlayışından sanatçıların çoğunun, kendilerini sosyalist ilân edenlerin dahi, hâlâ kurtulamamış olmalarıdır. Böyleleri, sanatçı kişiliğine çok yatkın olan genel hümanist tavrı, iyiden, güzelden, dürüstlükten, adaletten ve ilerlemeden yana olmayı, sosyalist olmak için yeterli görmektedirler. Bununla da kalmayıp, dünya gerçeklerini, bu arada siyasî gerçekleri de, hattâ sınıf mücadelesinin gereklerini de herkesten iyi kendilerinin gördükleri, her konuda ve her alanda en ilerde kendilerinin oldukları iddiasındadırlar. O kadar ki, sanatçılara «dünyanın asıl yasa koyucuları» diyenler var. Bu, bir bakıma, yanlış da değil. Ama bunun yanlış olmaması, yanlış ve yanıltıcı bir davranışa bilerek ya da bilmeyerek kılıf yapılmasını çoğu kez engellemiyor.

Sanatçı hem sosyalist olacak, hem de, kerameti kendinden menkûl peygamber örneği, herşeyin en doğrusunu kendisi, bir başına bilecek; işçi sınıfıyla organik bir bağ içine girmeden, yani somut olarak işçi sınıfının siyasî hareketiyle organik bir bağ kurmadan, işçi sınıfının ve onun tarihî misyonunun sözcüsü olacak! Bu mümkün değildir. Bu yolda diretmenin sonu, mutlaka, kendini ne denli sosyalist bellerse bellesin sanatçının kişi olarak ,dolayısıyla sanatçı olarak, işçi sınıfından, kitlelerden, giderek hayattan soyutlanması, kendi içine kapanması ve zamanla her türlü siyasî harekete, hattâ işçi sınıfının siyasî hareketine bile yukardan küçümsemeyle bakıp fiilen düşman kesilmesidir. Küçük burjuva bireyciliğinin bencil ve benci kısırlığı içinde hapsolup, işçi sınıfı hareketinin özünü kavramadan, biçimsel «devrimci» tavırlar ve yorumlarla kendini ve kitleleri oyalamasıdır.

Bu duruma düşmek istemeyen, bu duruma düşmenin sanatı açısından da ne gibi olumsuzluklar doğuracağının bilincinde olan

sosyalist sanatçı, işçi sınıfının siyasî hareketine şu ya da bu yoldan mutlaka bağlanma zorunluluğunu duyacaktır. Sanatçı-kişi eğilimlerinin kendisini genelde işçi sınıfının yanına götürdüğünü gören sanatçı, giderek gerçek bir siyasî bilince varmışsa, yani sosyalist olmanın gereklerini yerine getirme sorumluluğunu gerçekten idrak etmişse, onun işçi sınıfının siyasî hareketiyle kuracağı bağ mutlaka örgütlü bir bağ olacaktır. Bu bağı kurmanın ve bunun şart koştuğu genel örgüt disiplinine uymanın sanatçının özgür yaratıcılığıyla hiç de bağdaşmaz olmadığını görüp anlayan sanatçı, çağının gerçek sanatçısıdır. Bunun başta gelen örnekleri Nazım ve Brecht'dir.

Bundan, sanatçıyı siyasî harekete körü körüne âlet edip esir olma anlamını çıkarmak, sorunun özünü kavramamaktır. Çünkü böyle düşünmek genel olarak özgürlük sorununu da, özel olarak sanatçının özgürlüğü sorununu da doğru anlamamaktır. Sanatçı, sosyalist bilince varmış bir kişi olarak, ancak bu örgüt bağı ve disiplini içinde topluma ve dünyaya, karmaşık çelişkiler yumağına takılmadan doğru gözle bakıp toplumu ve dünyayı değiştirme sürecinde yerini alabilir. Yani kişi olarak da, sanatçı olarak da gerçekten özgür olabilir. Ancak bu sayede parça - bütün ilişkisinden kopmadan, işçi sınıfının tarihî misyonunun gerçekleşmesine de, işçi sınıfının faşizme ve emperyalizme karşı verdiği mücadeleye de özgürce katkıda bulunabilir. Aksi takdirde «bağımsız» ve «özgür» sanatçı mizacı denilen şey onu türlü açmazlara, kör kuyulara, yanlış yorum ve tercihlere götürecektir. Kendine özgü sanatçı mizacından ve burjuva sanat geleneğinin şartlandırmasından doğan, ve mutlaka bilinçli kollektif çabayla karşı çıkılıp yenilmesi gereken anarşizan eğilimler sanatçıya yolunu şaşırtacak, onu türlü tereddütlere, tutarsızlıklara, bunalımlara sürükleyip sonunda burjuvazi tarafından önüne ve çevresine atılan bireycilik ağına yakalanmasına neden olacaktır. Bunun sonu, sosyalist sanatçının, kendisi ne düşünürse düşünsün, fiilen sosyalizmden kopması, işçi sınıfının dışına düşmesidir. Bugün Türkiye'de, küçük burjuva «devrimci» tavrının yaygınlığı ve sosyalist hareketin fiilî durumundan ötürü, sosyalist sanatçıyı böyle tökezletmeye çok müsait bir ortamın varlığı bu sorunun önemini büsbütün arttırmaktadır.

Sosyalist sanatçının özgürlüğü sorunu, işçi sınıfının siyasî hareketinin, çeşitli bireyci eğilimlere karşı olduğu kadar, çeşitli sekter, filisten (dar kafalı, sanat düşmanı, hödük) eğilimlere karşı da çetin ve bilinçli bir mücadele vererek üstesinden geleceği bir so-

rundur. Ama bu da, bütün diğer sorunlar gibi, ancak parça - bütün ilişkisi doğrultusunda işçi sınıfının siyasî hareketi içinde gerçek çözüme kavuşturulabilir.

Kendine sosyalist diyen sanatçının işçi sınıfının örgütlü siyasî hareketinde yanlış bulduğu yanlar, şu ya da bu tavır ve uygulamaya itirazları olabilir. O takdirde sanatçının yapacağı şey, hareketin içinde ve demokratik merkeziyetçilik ilkeleri çerçevesinde bu yanlışların düzeltilmesini, kendi doğru bildiğinin benimsenmesini sağlamaya çalışmaktır.

Bu da, ancak, sanatçının bilfiil hareketin içinde, onun tüm gereklerine uyarak yer almasıyla mümkün olabilir. Dışardan ahkâm kesmek, işçi sınıfının mücadelesine de, sanatçının sanatına da yaramaz, hattâ büyük zararlar verir. Sosyalist olduğunu söyleyen sanatçı bunun sorumluluğunu ister istemez duyacaktır. Tabiî, eğer, sosyalistim diyen sanatçının gerçek niyeti salt kendine yeni konular bulup yeni duyarlıklar edinmek, sosyalizmin prestijinden yararlanıp siyaseti sanata âlet etmeye kalkarak, çoğu «12 Mart romancısı»nda görüldüğü gibi, kendine kariyer yapmak değilse!

Kaldı ki, siyasî hareketin dışında kalmayı seçen «sosyalist» sanatçının işçi sınıfıyla ve devrimcilikle ilgili yeni konulara el atsa da bu alanlarda gerçekten yeni duyarlıklar bulabileceği, doğru ve işlerliği olan sanat sentezlerine ulaşabileceği çok şüphelidir. Burjuva şartlanmasından menkûl eski harcıâlem duyarlıkları allayıp pullayıp «devrimci» kılığa sokması, düşünce plânında da kendi küçük burjuva heves ve önyargılarını «düşünme» ya da «akıl» sanarak işçi sınıfı adına keramet satıp ukalâlığa kalkışması çok daha muhtemeldir.

Yukarda verilen iki örnek boşuna değil. Brecht de, Nazım da devrimci sanatçı olarak devrimin gereğini yerine getirmekle, yani işçi sınıfının siyasi hareketinde ve onun örgüt disiplini altında yer alıp işçi sınıfının devrimci mücadelesine bilfiil katılmakla sanatlarından ve sosyalist sanatçılar olarak özgür yaratıcılıklarından, hiç birşey kaybetmemişlerdir. Tersine, çok şey kazanmışlardır. Onlarla birlikte devrimci sanat da, ve devrimci mücadele de çok şey kazanmıştır.

İşçi sınıfının dünya görüşünü sonuna dek paylaşmayıp sadece faşizme karşı mücadelede işçi sınıfının yanında yer alma zorunluluğunu duyan sanatçılara gelince.

Faşizme karşı mücadelede yer alabilecek duygu ve bilinç düzeyinde her sanatçının mutlaka işçi sınıfının siyasî hareketi içinde bilfiil yer alması gerekmez. Böyle yapmayanları bu yüzden yermek ve mücadele dışına itmek yanlış ve sekter bir tutumdur. Bu tutum, demokrasi mücadelesinde onları işçi sınıfından, işçi sınıfını da onlardan tecrit etme sonucunu doğurur.

Üstelik, faşizme karşı işçi sınıfının yanında mücadele eden bütün diğer demokrat kesimler gibi sanatçıların da işçi sınıfının siyasî hareketinin ağırlığını kabullenmeleri işçi sınıfının siyasî hareketinin gücüne ve yetkinliğine bağlı birşeydir. Siyasî hareket toplumdaki ideolojik, siyasî ve örgütsel ağırlığını arttırdığı ölçüde diğer demokrat kesimleri faşizme karşı mücadelede gitgide daha çok kendi yörüngesine çekecek, bu kesimler içinde gittikçe artan sayıda tek tek kişileri işçi sınıfının ideolojisine ve dâvasına kazandığı ölçüde de kendi merkezî disiplin alanını genişletecektir.

Bu bakımdan anti-faşist sanatçının faşizme karşı işçi sınıfıyla birlikte başarılı bir mücadele verebilmesi için gerek sanatçıya, gerekse işçi sınıfının siyasî hareketine düşen sorumluluklar var.

Faşizme karşı mücadelenin özü, demokratik halk cephesi kavramında yatar. Halk cephesi de, kendi alanında ve kendine özgü nitelikte bir örgütlenme alanıdır. Sanatçı kişi, işçi sınıfının dünya görüşünü sonuna dek paylaşmasa ve onun siyasî hareketi içinde bilfiil yer almasa dahi, eğer faşizme karşı gerçekten mücadele verecekse, mutlaka cephe düzeyinde örgütlü mücadele içinde olmalıdır.

Genel olarak faşizme karşı mücadelede, özel olarak da faşizmin tırmanışını durdurma mücadelesinde başarının yolu yaygın ve etkin kitle hareketlerinden, bağımsızlık, demokrasi, barış ve özgürlük mücadelesinin kitlelere maledilmesinden geçer. Faşistlerin tırmanma çabalarına ve faşist işbirlikçisi iktidarların anti-demokratik heves ve davranışlarına karşı durmaya kararlı sanatçı, kitlelerin sadece özlemlerini dile getirmekle yetinemez. Çünkü zaten, demokrasi için mücadelenin örgütlü olması zorululuğunu idrak etmedikçe, ve örgütlü demokratik mücadeleye bilfiil katılmadıkça, kendi kişisel ve bireysel özlemlerini kitlelerin özlemleri yerine ikame etmekten, kitlelerin özlemleri diye parça - bütün ilişkisinden, mücadelenin somut gerçekliğinden ve dinamizminden kopuk küçük burjuva entellektüel ön yargılarını ve hayallerini dile getirmekten başka birşey yapamıyacaktır. Sanatçı, kitlelerin demokratik özlemleri-

nin sadece sözcüsü değil, aynı zamanda o özlemlerin demokratik düzeyde aktif bir savaşçısı olmak zorundadır. Sanatçı, sanat yaparken aynı zamanda kitlelerin mücadelesine aktif olarak katılıyorsa, ve bu mücadele içinde sürekli kendini yenileyerek, kitlelere öğretirken kitlelerden de öğrenerek edindiği duyarlık, yaşantı ve bilinçle sanat yapıyorsa, faşizme karşı sanatıyla gerçekten mücadele veriyor demektir.

Bu arada sanatçının, küçük burjuva bireyciliğinden ve kafa karışıklığından kaynaklanan bireysel ya da gurupsal davranış ve değerlendirmelerden uzak durması, cephe mücadelesinin esas tayin edici etkeni olan işçi sınıfının siyasî hareketinin stratejik ve taktik değerlendirmeleri doğrultusunda tavır alması da, faşizme karşı mücadelede başarıya ulaşmanın ön koşullarından birisidir.

Bütün bunları sağlamak, işçi sınıfının siyasî hareketinin başta gelen öncülük görev ve sorumlulukları arasındadır. Sanatçıların antifaşist halk cephesi içinde bilfiil mücadeleye katılmaları ve bu mücadelede düşünce ve davranış birliği, sanatçıların bireysel bilinci ve sorumluluk duygusunun yanısıra, hattâ ondan da çok, işçi sınıfının siyasî hareketinin ideolojik, siyasî ve örgütsel faaliyetinin yaygınlığı, tutarlılığı ve etkinliği ölçüsünde gerçekleşecektir.

*

Esas olan, faşizme karşı mücadelenin her alanda örgütlü yürütülmesidir. Çağımızda kişi olarak da, sanatçı olarak da konumları icabı emekten yana olan sanatçıların işçi sınıfının siyasî hareketi düzeyinde olsun, kendi çeşitli meslek kuruluşları ve demokratik örgütleri aracılığıyla demokratik halk cephesi düzeyinde olsun, örgütlü mücadele gereğinin hayatî önemini kavramaları ve işçi sınıfının siyasî hareketinin öncülüğünde, üzerlerine düşeni tüm gerekleriyle yerine getirmeleri vazgeçilemez bir zorunluluktur. Faşizm özlemlerinin alabildiğine azacağı anlaşılan önümüzdeki yakın dönemde bu mutlaka sağlanmalıdır.

Dursun AKÇAM

Sayın Cumhubaşkanımız, Sayın Türk Dil Kurumu Başkanı, Değerli konuklar,

Yazar da bir işçidir, üretim yapar. Onun ürünü zorlu bir emeğe dayanır. Üretim süreci boyunca olanca gücünü, beynini, yüreğini, etini, kanını çalıştırır, çetin ve yıpratıcı bir hesaplaşma sonunda yapıtını ortaya çıkarabilir. O nedenle bu emeğin değerlendirilmesi, sanatçının desteklenmesi önemli toplumsal bir konudur. Bu da bir kurumdan, bazı kişisel çabalardan öte, devlete düşen bir görevdir. Çağdaş ülkelerde devlet bu görevi yerine getirmektedir. Sanata, sanatçıya değer verilir. Saygın bir yeri vardır sanatçının o ülkelerde. Aç bırakılmaz, işsiz bırakılmaz sanatçı. Oysa bizde bunun tam tersi olmaktadır. Sanatın, sanatçının desteklenmesi bir yana, köstek lenmesidir söz konusu olan. Çağdaş sanat, çağdaş düşünce düşmanlığı ile karşı karşıyadır halkımız, sanatçılar, düşünürler. Bu düşmanlık özellikle eğitim kurumlarında dayanılmaz bir düzeyde sürdürülmektedir. Böyle bir ortamda Sayın Cumhurbaşkanımızın bu toplantıyı onurlandırmaları bizleri sevindiren ve yüreklere su serpen bir olaydır.

Sanatçı elbette bir ters gidişin dümeni suyunda kürek çeken kişi değildir. Bozuk düzenin, çağdışı uygulamaların şakşakcısı da değildir. Şiir okuyarak, roman, hikâye yazarak, türkü söyleyerek gönül eğlendiren kişi hiç değidir. Haksıza karşı haklının, sömürene karşı sömürülenin, çağdışı akımlara karşı çağdaş akımların yanındadır onun yeri. Sanatçı toplumun önünde olması gereken kişidir. Iyiye, güzele, doğruya giden yolu göstermek, ışık tutmaktır onun görevi. O nedenle ilericilik, devrimcilik sanatın doğasında vardır. Sanatçı devrimci kişidir. O doğru bildiği yolda başı dik, alnı açık, korkmadan, eğilmeden yürür. Hiçbir baskı yöntemi onu yıldıramaz, sindiremez. Zindanlarda da onun sesi gür çıkar. İnsanlık tarihi bu soy sanatçıların örnekleriyle doludur.

Türk Dil Kurumu Atatürk'ün kurduğu önemli kurumlardan birisidir. Kurulduğundan bu yana türlü engellere karşın varlığını koruyabilmiştir. Amacı doğrultusunda dilimizin arılaşmasında, özleşmesinde saygıya değer çabaları olmuştur... Dil olgusu, mekanik zorlamalarla toplumun güncel yaşamından ne çok ileriye götürebilir, ne de bir milim geriye... Dilimizi vardığı aşamadan geriye çevirme çabasında olan feodal özlemciler, bir nehri yatağından geriye akıt-

mak gibi, doğa ve toplum yasalarına ters düşmektedirler. Bir toplumun dili, o toplumun üretim biçiminden, üretim ilişkilerinden soyutlanamaz. Toplum değiştikçe dil de değişir Sözcükler canlılar gibi doğar, büyür, ölürler. Doğmadan ölen sözcükler olduğu gibi çağlarca yaşayan, işlerliğini yitirmeyen sözcükler de vardır. Sözcüklerin ömrünü üretim eylemindeki ve güncel yaşamdaki yerleri belirler. İşe yarayanlar kalır, yaramayanlar ölür.

Bizim dilimiz uzun yıllar Doğu'nun ve Batı'nın etkisinden kurtulamadı. Etkiden de öte Doğu gizemciliğinin Arapçası, Farscası, Batı kapitalizminin Frenkçesi, Latincesi altında ezdirilmek istendi. Cumhuriyet sonrası kısa bir dönemi ayırırsak, bugün de bu iki akımın etkisi altındadır dilimiz. Kur'an Kursları, İmam Hatip Okulları, İslâm Enstitüleriyle bir ayağımız Arabistan'da, yabancı uyruklu okullarla, kolejlerle öbür ayağımız Avrupa'da, Amerika'da. Ve bu iki bileşimden oluşan montaj kafalar oldukça etkin durumda. Bugüne dek gelişen, yeşeren kültürümüz ayrıca emperyalist etkiler altında. Emperyalizm bir bütündür. Geri bıraktırılmış ülkelere o yalnız Doları, Markı, makinası, montaj ve ambalaj sanayisi ile girmez. Kültürü ile, dili ile de girer. Türk Dil Kurumu, montaj ve ambalaj sözcüklerine Türkçe karşılıklar bulmaya çalışırken peşinden margarinler, butikler, jarseler, jartiyerler girer.Eğitim aktarmacılığı ile parttaymlar, fultaymlar girer...

Ekonomisini yabancı ülkelerin boyunduruğundan kurtaramayan ülkeler, dillerini, kültürlerini de kurtaramazlar o boyunduruktan' Dil sorunu toplumsal yapı sorunudur, siyasal iktidar sorunudur. Türkçe'nin bağımsızlığı, Türkiye'nin tam bağımsızlığı ile sıkı sıkıya ilişkilidir.

Dergilerin Ölüm Çığlıkları

Hilmi ÜSTÜN

Günümüzde sık duyulan ve tartışılan konu, dergilerin ölüm çığlıklarıdır. Özellikle sanat ve düşün dergilerinin. Bir süre önce kapanmış olan Yeni Ufuklar ve Militan dergilerinin yankıları sürüp gidiyor. Bir de Öykü dergisi vardı, o da gitti. Daha önceleri gelip - gidenler gibi, onların gittikleri yere. Dergileri ortaya koyanlar için olduğu kadar, izleyicileri için de acı oluyor bu sonlar. Biraz sözü ediliyor, biraz yas tutuluyor ve sonra unutulup gidiyorlar. Kayan yıldızların insanda uyandırdığı duygular gibi, onlardan da öte ve bir yakının ortadan yok olması gibi duygularla...

Bu akıp giden dergilerin içinde gerek yazı kadrosu gerek okuyucu potansiyeli gerek ekonomik yönden çok güçlü olanları da bulunuyor. Onlar da karışıyorlar bu sele. Hiç kimse durduramıyor bu akışı. Onların ardından yeni ürünler çıkıyor ortaya. Ama onlar da gelecekte aynı sona ulaşmak zorundalar. Bütün bunları söylemekle her dergi bu sona ulaşır demek istemiyorum. Çoğunlukla böyle olduğunu vurgulamak istiyorum. Çoğunlukla da derginin sonu yaklaşınca duyuluyor ya da seziliyor bu ölüm çığlıkları. Kesin birşey diyemem ama Yeni Toplum dergisinin çığlıklarını da duyar gibi oldum. Dilerim bana öyle gelmiş olsun.

Yeni Toplum dergisi güçlü bir örgütten kaynaklanarak yayın dünyamıza girmişti. Başlangıcından beri çok olumlu sayılar çıkararak okurun sevgisini kazandı ve aybaşlarında beklenen dergilerden biri oldu. Özellikle (Köy Enstitüleri Özel Sayısı) kitaplıklarımızın en saygın yapıtlarından biri oldu. Ondan sonraki sayıları da oldukça iyi yürüdü. Ama Ağustos - Eylül sayılarını bir arada içeren son sayısı beni biraz yukarıda saydığım kaygılara sürükledi. Bundan bir süre önce derginin arka sayfalarında belirtilen okur ve abone durumunu belirten yazı aklıma geldi ve bu olumsuzluğun giderek büyüyebileceğini düşündüm.

Yeni Toplum Ankara'da çıkmakta olan dergilerin en güçlülerinden biri. Olanakları onlara göre çok daha geniş. Giderek kapanmak gibi bir amacı yoksa kısa sürede kendisini yenileyebilir ve daha uzun yıllar yayın yaşamını sürdürebilir. Kurultay çalışmalarının dergiye eğilimi zayıflattığını kabul etsek bile yine de iki aylık sayıyı içeren bu son sayı kendisinden beklenileni veremiyecek nitelikteydi. Bu savlarımı somut örneklerle göstermeyi isterdim ama yazımızın kapsamı çok genişleyecek ve biraz sonra önereceğim birtakım önerilere de ters düşecek. Bu bakımdan düşüncelerimi kısa yoldan vermek zorundayım.

Eleştirmenin kolay olduğu ama bunun yanında olumlu öneriler getirmenin de güç olduğunu kabul ediyorum. Ama bir dergi okuruyla bütünleşme amacına yönelebilir ve çeşitli görüşleri toplayabilirse bu güçlüğü yenerek varılması gereken hedeflere varabilir.

Benim dergi için yapabileceğim öneriler aşağıya çıkarılmıştır. Yararı olacağını umarım :

1 — Dergi boyutlarını aşmamak koşulu ile birinci yazı teorik konularda olabilir. (TÖB-DER'in bazı görevlilerinin görüşlerini çalışmalarını ve düşüncelerini yansıtan yazılar için ikinci bir yayın organı olduğuna göre bu tür yazılardan kaçınılmalıdır.)

2 — Eğitimle ilgili yazıları ölçülü bir biçimde bulundurmak yararlı.

3 — Yukarıdaki konuların dışında kalan bölümler olduğu gibi sanat konularına yönelmeli. (Yurdumuzdaki sanat dergisi boşluğunu doldurmak açısından olduğu kadar öğretmen ve diğer okucu topluluğunun sanat eğitimini yönlendirmek ve düzeyini yükseltmek açısından)

4 — Dergiye konulacak yazılar seçilirken elden geldiğince öğretmen sanatçılara yer verilmeli, şu koşulla ki, sanat yönü öğretmenliğe ve birtakım özel davranışlara feda edilmemeli.

5 — Yurdumuzdaki ve dünyadaki önemli sanat olayları ve devrimci nitelik taşıyan eleştiri, inceleme, tanıtma yazıları da bulunmalı.

6 — Okurla bütünleşmenin yolları saptanarak, gerekli atılımlara geçilmeli.

7 — Olanaklar ölçüsünde okumayı hızlandırıcı girişimlerden olan yarışma, antoloji, gibi benzeri girişimlere geçilmeli.

Bu yazım derginizde yayımlanır, ya da yayımlanmaz. Ama bir okurun görüşlerini yansıtması açısından yararlı olabilir. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Dergi ve Gazetelerde

Mehmet BAYRAK

«Dergiler Mezarlığı»

Birbiri arkasına batıp giden dergilerden sonra Dinamo'nun bu nitelemesine hak vermek gerekiyor. Yalnız son birkaç yıl içinde nice dergiye «mezar» oldu olumsuz koşullar, olanaksızlıklar.. Önce **Halkın Dostları,** ardından **Gelecek,** sonra **Yansıma, Yeditepe, Yeni A, Yeni Adımlar, Yeni Dergi** ve **Güney..** Derken günümüzde yenileri eklendi ve eklenmekte bunlara.. **Öykü** ve **Yarına Doğru**'dan sonra **Militan** da yayınına son verdi Haziran sayısıyla. Dergi kıyımı bununla da bitmedi. Yılların kültür dergisi **Yeni Ufuklar**'la taşra sanatçılarını değerlendirmek amacıyla yedi ay önce Kayseri'de yayına başlayan **Ozanca** Temmuz sayılarıyla yayınlarını kapadılar..

Bu, neden böyle oluyor diye uzun uzadıya düşünmeye gerek yok. Toplumcular gibi toplumcu sanat ve kültür organları da «kıyım»a uğruyor. Yığınla etkene dayalı bir kıyım bu. Tek tek anlatmanın ne gereği, ne de yararı var. Şuncasını söyleyelim yalnız : Kişisel çabalarla önlenemez bu kıyım, öncelikle kurumlaşması gerekiyor bu işin. Yoksa «dergiler kıyımı» sürüp gidecek.. Bir de şu yanı var işin. Devrimciler üstünde etkili olamayan bu düzen, dergiler üzerinde etkili olabiliyor anlaşılan...

Yeni Bir Dergi: DOĞRULTU

Dergi kıyımı sürüp giderken, yeni bir sanat ve kültür dergisi çıkmaya başladı. **Doğrultu'**nun geniş oylumlu giriş yazısında **savunulacak ilkeler** şöyle özetleniyor : «**Doğrultu, öncelikle, çağımız sanat ve kültür adamlarının sosyalizmi benimsemekle yetinmeyip, kurulması için de mücadele zorunda olduklarının bilincinde olarak, gerçekliğin, özüne uygun bir biçimde kavranıp, gelişimi içerisinde ve gelişimini hızlandırmak amacı ile yansıtılması gerektiğini; bunun da ancak gerçekliği bilimsel bir dünya görüşü ile kavrayıp yansıtmakla gerçekleştirilebileceğini savunacaktır. Bu anlayışla uyuşan sanat sloganı ise, toplumcu gerçekçi sanat sloganıdır.**»

Derginin bu sayısında çeşitli sanat ve kültür sorunlarını içeren yazılar var. En geniş oylumlu inceleme, aynı zamanda derginin yönetmeni olan Mehmet Ergün'ün. M. Ergün, «**Kültürel Mücadelenin Gerekliliği**» konulu çözümlemesinde, soruna değişik yanlarından yaklaşıyor. İdeoloji - kültür ilişkilerinden, ideolojik mücadele ile kültürel mücadele arasındaki ortaklıklardan ve farklılıklardan yola çıkarak, **devrimci kültür kavgasının** üç hedefini şöyle koyuyor Ergün :

«1 — Egemen sınıfın çıkarlarını yansıtan manevi kültüre karşı mahkûm edici bir tavır takınmak, yaygınlaşmasını önlemeye çalışmak, alanını daraltmak;

2 — Ona, yani egemen sınıfın manevi kültürüne karşı bir seçenek geliştirmek, bu seçeneği yaygınlaştırmaya çalışmak;

3 — Siyasal yönetim ele geçirilmeden el atılması olanaksız olan bilimin, egemen güçlerin sınıf çıkarları doğrultusunda kullanılmasını engellemeye çalışmak...»

Konuya, **ulusal kültür, sınıf kültürü** ve **insanlık kültürü** süreçlerinden giderek de yaklaşan Ergün, kültürel mücadele politikaları üzerinde duruyor ve şu sonuçları çıkarıyor :

«Kültürel mücadele, dolaylı yoldan ideolojik mücadeleye katkıda bulunduğu için devrimci mücadele açısından önem taşır. Ancak önemi salt bundan ileri gelmez. İleri bir kültür mücadelesi, geleceğin toplumunun kurulmasında kullanılacak olan malzemeyi de oluşturur.

Kültürel mücadele, mücadelenin verileceği toplumun toplumsal yapısına bağlı bir rota izlemek zorundadır.» **(Doğrultu, Temmuz - 1976, sayı : 1)**

Dergide, hemen bütünüyle yeni imzalara ait, sanat ve kültür sorunlarını konu edinen başka yazılara da yer veriliyor.

Geçmişi Değerlendirme ve Gelecekten Yararlanma

Son haftaların tartışma gündemindeki başlıca sorunlarından biri, geçmişin kültür birikiminden yararlanma, daha geniş bir söyleyişle **geçmişi değerlendirme** sorunuydu. Birçok yazı çıktı geçtiğimiz haftalar içinde bu konuda. **Hilmi Yavuz**'la **Melih Cevdet Anday** arasında başlatılan bu tartışmaya sonradan **Doç. Dr. Metin Kunt, Rauf Mutluay** ve **Emin Özdemir** de katıldı.

Yukardaki yazarların tümünün soruna yaklaşımında birtakım yanlışlar ya da eksikler vardı. Bu eksik ve yanlışlar, kültürel ürünlerin niteliğinde, ele alınış biçiminde, kültürel mücadelenin politikasında ve sorunun gündeme getirilme ortamında odaklaşıyor.

Nazım Hikmet ve öteki toplumcuların Cumhuriyetin ilk dönemlerinde getirdikleri eleştiri ve değerlendirmeler bir yana bırakılırsa, konunun ilk kez Abdülbaki Gölpınarlı tarafından 1945'te **«Divan Edebiyatı Beyanındadır»** adlı yapıtla yaygın biçimde tartışma gündemine getirildiği görülür. Gölpınarlı'nın bu yapıtı, özellikle Divan Edebiyatı'na yönelik ilk önemli eleştiri niteliğindedir. Zamanında büyük yankı yapan ve Ataç dahil birçok kişice eleştiriye uğrayan bu kitapta, Divan Şiirinin eskimişliği, geçersizliği örneklerle anlatılıyor ve özetle şu sonuca varılıyordu : Bu edebiyatın bugün günümüze aktarılması yararsız, gereksiz ve yanlıştır. Özellikle ortaöğretimde, yalnız bu edebiyat hakkında bir düşünce vermek için, bugün Divan Şiirinin 'incileri' sayılabilecek bazı örnekler seçilmeli ve gösterilmeli. Bu edebiyatı bütünüyle incelemek, öğrenmekse, bu konuyu öğrenim alanı olarak seçenlere ve uzmanlarına bırakılmalı... Gölpınarlı, Divan Edeviyatının eskimişliğine, ölmüşlüğüne karşın özellikle Halk Edebiyatından yararlanılabileceğini söylüyordu. O dönemin aynı düşünceyi vurgulayan başka bir ürünüyse, **Hasan Ali Yücel**'in **«Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış»** konulu çalışmasıydı. Yücel, bu yapıtında Divan Edebiyatının 'klâsikliği' savını çürütüyor ve Halk Edebiyatının önemine değiniyordu.

Soruna **«sosyalist kültür»** ve **«sosyalist kültürün oluşum süreci»** açısından bakılınca kuşkusuz bir takım eksik ve yanlışları olacaktır bu değerlendirmelerin. Ancak genel çizgileriyle bu değerlendirmelerin doğru ve ileri nitelikte oldukları bir gerçek.

Sabahattin Ali'nin konuyla ilgili düşünceleri daha da ilginç ve tutarlıdır. Yücel ve Gölpınarlı Halk Edebiyatının önemini abartırken, Sabahattin Ali daha nesnel bir yaklaşım getiriyor. 1936 ve 1938'de kendisiyle yapılan iki konuşmada şunları söylüyor :

«İslâmiyetten evvelki Türk edebiyatı, Divan edebiyatı, Tekke ve Halk edebiyatları, Tanzimat edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Ati, Genç Kalemler vs., bugün başlaması icabeden yarının edebiyatına bilâ vasıta bağlanabilecek birer edebî devir olmak vasıflarından mahrumdurlar.

Bu devirler daha ziyade edebiyat tarihçilerini, mütebahhirleri (bilimsel kariyeri olanları) meşgul edecek ve **istikbalin sanatçılarına** asıl bu ellerden geçtikten sonra işe yarar bir şekilde vasıl olacaktır.

Her biri, zaman zaman, muayyen bir sınıfın, bir zümrenin, bir sitenin, yeni beliren bir hayat ve dünyayı görüş şeklinin, basit bir hayranlığın, derin bir iç dünyasının hülâsa maddi ve manevi birçok hadise ve tesislerin birer muhassalası, birer ifadesi olan bu edebi devirler ve kollar, teker teker, bir milletin edebiyatı vasfına hak kazanacak şartlardan mahrumdurlar. Sanatkârlık tarafı kuvvetli olanların iç cevheri basit veya mahdut; iç dünyası bütün bir kitleyi kavrayacak kadar geniş olanlarının ise sanat tarafı iptidai ve bozuktur. Bunlardan bir veya birkaç tanesinin doğrudan doğruya bir edebiyata analık etmesi şöyle dursun, **yukarıda zikrettiğim mutavassıt ellerden geçmedikten sonra bir sanatkâra kaba materyal olarak hizmet etmesi bile imkânsızdır.»**

«Halk ve Divan edebiyatlarımızdan bugün yararlanma olanağı var mı?» yolundaki bir soruya da şu karşılığı veriyor :

«Sanat olmuş ve olacak her şeyden faydalanılır. **Divan edebiyatı gibi kitle ile arasındaki köprüleri yıkmış zümre edebiyatları ancak içtimai tetkik mevzuu olurlar ve şair bunları ibretle gözden geçirir. Halk edebiyatı ise halka varabilmek yollarını işaret edeceği için daha istifadelidir. Fakat bunu da olduğu gibi almak yanlıştır. Halk edebiyatının geri tarafları çoktur. Mahsullerinin ekserisi din ve tasavvuf karanlığının, derebeylik zihniyetinin tesirleri ile dopdoludur. Bu materyali kullanacak olanlar, ayıklamasını bilen insanlar olmalıdır.»** (M. Bayrak : S. Ali'nin Edebiyat Düşünceleri ve Sanat Anlayışı; Militan, Şubat - 1976)

Günümüzde çok daha bilimsel düzlemde sürdürülmesi gereken bu tartışma, yazık ki daha sağlıksız bir çizgide sürdürülüyor. Bu konudaki yanılgıları şöylece toparlayabiliriz :

Yukarıda da değindiğim gibi, sorunun ele alınış biçimi yanlış herşeyden önce. Öncelikle şunun belirlenmesi gerekir. **Toplumcu olarak bizim kültürel mücadele politikamız nedir, ne olmalıdır? Kültürel mücadelede hangi aşamadayız? Toplumsal yapımız nedir? Mevcut toplumsal yapımıza uygun düşecek kültür politikamız ne olmalıdır?**

Değişik toplumsal yapılarda değişik kültür politikaları izleneceğine göre, öncelikle bu yanımızı saptamak durumundayız. Az gelişmiş bir ülkede mi, kapitalist bir toplumda mı, yoksa sosyalist bir toplumda mı yaşıyoruz? Herhalde, az gelişmiş bir ülkede sosyalizme giden yolda mücadele veren insanlarız.. Öyleyse, kültür politikamızı da bu etkenler belirleyecek, yönlendirecektir.

Hilmi Yavuz'un temel yanılgısı buradan kaynaklanıyor. Herşeyden önce Hilmi Yavuz'un önerisi böylesi bir toplum yapısında değil, belirli ölçülerde sosyalist toplum yapısı için geçerlidir. Belirli ölçülerde diyorum, çünkü Arapça, Farsça ve Osmanlıca ile bunların kullanım alanlarının önemini çok abartıyor, Yavuz. Çok şeyler çıkabileceğini sanıyor Divan Edebiyatından ve öteki eski edebiyatlardan. Sabahattin Ali'nin değerlendirmesi somut olduğu için özellikle yukarıya aldım. Sabahattin Ali'nin de belirttiği gibi, **kitle ile arasındaki köprüleri yıkmış,** biçimiyle özüyle büyük çapta ölü bir edebiyattır Divan Edebiyatı. **Öyle ki bu edebiyatın dili olan Osmanlıcanın kendisi bile «geri» ve «mistik» bir dildir.**

Hilmi Yavuz, bir de okullarımızdaki edebiyat öğretimi gerçeğini bilmiyor. Orta dereceli okullarda ağırlık verilir Divan Edebiyatına, fakültelerde verilir, yine de sonuç aynıdır. Üstelik birtakım kafalar bu edebiyatla kararır gider...

Bu konuda söylenecek yığınla şey var. Yalnız burada bir başka noktaya özellikle değinmek istiyorum. Şunu söyleyeyim hemen. Bu şiiri (Divan Şiiri), bırakın yalnız bugünkü genç kuşakları, çoğu kez bu alanın uzmanı geçinenler de anlayamıyor..

İsmet Zeki Eyuboğlu, **Yeni Ufuklar'**ın Mayıs sayısında, Divan Şiirinin en tanınmış beyitlerinden biri üstüne bir örnek veriyordu. Örnek alınan beyit, Şeyh Galip'in şu meşhur beyiti :

Yine zevrak-ı derûnum kırılub kenâre düşdü
Dayanır mı şişedir bu neh-i seng-sâre düşdü

Eyuboğlu'nun söylediğine göre, bu işin uzmanı olduğunu savunan Ahmet Kabaklı bu dizeleri şöyle yorumluyor : **«İçimin gemisi kırı-**

lıp kıyıya düştü, taşlara kumlara çarpıp parçalandı, şişedir dayanır mı taşlı yola düştü.»

Şöyle sürdürüyor sözlerini Eyuboğlu : «Başta dil devrimi olmak **için daha istifadelidir. Fakat bunu da olduğu gibi olmak yanlıştır.** leneklere, eski Türk-Osmanlı-İslâm uygarlığına çok bağlı olduğu bilinen bu yazar, savunduğu uygarlık şöyle dursun, lisede okuttuğunu bile bilmiyor besbelli. **'Zevrak-ı derûnum'** sözlerinin anlamı **'içimin gemisi'** değildir. 'Zevrak' sözü, eskiden hasırla örülmüş zemzem şişesi anlamında söylenirdi. Şeyh Galib dizesinde : 'Gönlümün zemzem şişesi' taşlı yola (reh-i seng-sâre) düşüp kırıldı, dayanır mı şişedir, diyor. Geminin taşlı yolda, karada işi nedir sormalı Divan geleneğini sürdürmek isteyenlere.

Bir geleneğin değerini, geçerliğini kavramak için de çağdaş bilgi verilerine, uygarlık düzeyine yabancı olmama gereği vardır.» İ. Z. Eyuboğlu : Divan Geleneği, Yeni Ufuklar, Mayıs - 1976)

Yalnız A. Kabaklı değil, Divan Edebiyatı öğretim üyelerinin hemen tamamı böyle yorumlarlardı bu dizeleri. Bu beyitle ilgili bir başka yorumdaysa, «Zevrak-ı derun»la doğrudan gönülün, yüreğin amaçlandığı belirtilir.

Bu örneği, hem güncel olduğu için, hem de konuya kısmen, aydınlık getirsin diye verdim. Yoksa Hilmi Yavuz'un sorunu böyle dar bir çerçeveye indirdiğini düşündüğümden değil.

Bir de, sözü edilen dilleri öğrenmekle bu ürünlerin kavranamayacağını, algılanamayacağını örnekleyerek göstermek istedim

Özellikle şunun için Hilmi Yavuz'un görüşleri üzerinde durma gereği duyuyorum. Yavuz, soruna bilimsel bir yaklaşımda bulunduğu görüşünde. Üstelik Lenin'den kanıtlar, dayanaklar getiriyor.

Örneğin proletarya kültürünün kaynaklarından sözederken, Anday'ın görüşünü çürütmek için Lenin'in şu sözlerini aktarıyor : **«Proletarya kültürü insanlığın, kapitalist toplumun, toprak sahipleri ve bürokratların boyunduruğu altında biriktirmiş olduğu bilgilerin tümünün akla uygun gelişimi olmalıdır.»** (H. Yavuz : Zorunlu Bir Yanıt; Politika, 11 Haziran 1976)

Lenin, bu doğrultudaki görüşlerini, **«Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar»da şöyle açıyordu :**

«Her ulusal kültür, gelişmiş olmasa bile, demokratik ve sosyalist bir kültürün unsurlarını içerir, çünkü her ulusta, yaşam koşulları zorunlu olarak demokratik ve sosyalist bir ideolojiyi doğuran sömürülen bir emekçi yığını vardır. Ama her ulusta aynı zamanda -ço-

ğunlukla aşırı gerici ve yobaz nitelikte olan- bir burjuva kültürü de vardır ve bu, ulusal kültürün 'bir unsuru' olarak kalmaz, egemen kültür biçimine bürünür.» (Lenin : Ulusların Kaderlerini Tayın Hakkı, Sol Yayınları, s. 21, 1976)

Demek ki sorun, kültürel verilerden, demokratik ve sosyalist olan ögeleri almak, S. Ali'nin de dediği gibi kültür birikimini ayıklamaktır. Yine Lenin'in dediği gibi devrimci kültür, insanlığın çeşitli aşamalarında biriktirdiği bilgilerin akla uygun gelişiminden çıkacaktır. Ve yine Lenin'in dediği gibi, bu kültür, özünde demokratik ve sosyalist bir ideoloji taşıyan çeşitli dönem emekçilerinin kültürü üzerine oturacaktır. Ve bu da her halde «havas»ın değil, «avam»ın kültürü olacaktır..

Bunun için de, mücadelenin bu aşamasında, okullara Arapça - Farsça, Osmanlıca sokmak gibi egemenlerin ve egemen kültürün işine yarayacak bir öneri getirmek yanlıştır. Kendi payıma söyleyeyim; Arapça, Farsça ve Osmanlıca öğrenmeyi gericilik saymadığım, bu ideolojiye bağlanmadığım gibi, Yavuz'un önerdiği yolla devrimci kültüre hizmet edileceğine de inanmıyorum.

Romanımızda Kurtuluş Savaşı

Türk Dili dergisi Temmuz sayısıyla özel sayılarına bir yenisini ekliyor : **Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı.**

Özel sayı, inceleme-antoloji biçiminde düzenlenmiş. Giriş bölümünde **Ceyhan Atuf Kansu**'nun **«Ulusal Kurtuluş Savaşı Üzerine»** konulu genel bir değerlendirmesi var. Kansu, bu bölümde Ulusal Kurtuluş Savaşımızdan ve son Angola Kurtuluş Savaşından giderek birtakım sonuçlar çıkarıyor.

Daha sonra **Mehmet H. Doğan'ın «Türk Romanında Kurtuluş Savaşı»** konulu bir incelemesi yer alıyor. Doğan, Kurtuluş Savaşının çeşitli özelliklerinden yola çıkarak, bunların romanlardaki yansımasını gösteriyor.

Kurtuluş Savaşı romanlarının nicel bir değerlendirmesini de yapan Doğan, 1960'tan önceki 38 yılda 12 roman, 1960'dan sonraki 15 yıldaysa 15 roman yazıldığına değinerek, son dönemdeki artışa karşın bu sayının azlığına dikkati çekiyor. Kurtuluş Savaşı romanlarındaki nitel değişim konusundaysa şöyle diyor : **«1950'lere kadar, Kurtuluş Savaşı olgusuna İstanbul aydını gözüyle bakan roman ve romancıların yerini 1950'lerden sonra Anadolu'dan yetişen romancıların aldığını, Kurtuluş Savaşı'nın başka başka açılardan da incelendiğini çözüyoruz.»**

Doğan'ın yazısında dikkatimi çeken bir şey oldu. Daha önce **Dr. Aytekin Yakan'ın** bu konuda hazırladığı **«Türk Romanında Millî Mücadele»** (1973) konulu doktora çalışmasını görmediği anlaşılıyor. Bu çalışmayı görüp, yazısı içinde eksik ve yanlışlarını vürgulasaydı önemli bir iş yapmış olacaktı. Kanımca bu çalışmanın eleştiriye açık birçok yanı var.

Daha sonra **Kansu'**nun, çeşitli roman kahramanlarını irdeleyen bir yazısıyla **Selim İleri, Mehmet H. Doğan, Mustafa Şerif Onaran, Şükran Kurdakul, Muzaffer Uyguner, Atilla Özkırımlı ve Adnan Binyazar'**ın çeşitli sanatçıların ürünlerini inceleyen yazıları yer alıyor.

Bu incelemelerden sonra, **Samim Kocagöz, Tarık Buğra, Atilla İlhan** ve **Talip Apaydın**, kendilerini Kurtuluş Savaşını işlemeye yönelten nedenleri ve Kurtuluş Savaşını romanlaştırma anlayışlarını anlatıyorlar. Bence bu bölüm genişletilip, ürünlerinden örnekler verilen tüm yaşayan romancıları kapsamalıydı.

Sami N. Özendim'in «Kurtuluş Savaşı Yazını Zamandizini»nin de yer aldığı özel sayı, ürünlerden örneklerle son buluyor.

T ü r k ü y l e D ü ş ü n ü p, T ü r k ü y l e S ö y l e ş e n l e r

Plehanov, Halk Edebiyatı üstüne bir yazısında şöyle diyor : «Nicedir biliyoruz: Halkların kendine özgü bir şiiri vardır. Halklar ne kadar gelişmiş ve yetişmişse, şiir ürünleri de özce o kadar olgunlaşmış ve derinleşmiştir. Öte yandan, halk gibi, her toplumsal sınıfın da içine kendi özünü koyduğu bir şiiri vardır. Doğrusu aranırsa bunda şaşılacak bir şey de yoktur. Çünkü her sınıf özel bir eğilim, varlıklarla ilgili özel bir görüş taşır. Her sınıfın kendilerine göre acıları, sevinçleri, umutları, özlemleri, kısacası kendine göre bir iç dünyası bulunur. Bu iç dünya şiirde dile getirilir. Toplumdaki bir sınıf ya da tabakanın pek hoşlandığı bir şiir biçiminden bir başka sınıf ya da tabakanın hiç hoşlanmaması, hatta onu tümüyle anlamsız bulması bu yüzdendir.»

Tüm bunları, **«Şiirle konuşur, şiirle söyleşir Anadolu insanı. Anadolu insanını anlamak, tanımak türkülerini anlamakla, tanımakla olur. Bir türküdür Anadolu insanı»** diyen **İsmet Zeki Eyuboğlu'**nun **«Türküler»** yazısına kapı aralamak için aktardım.

Yeni Ufuklar'ın bu son ve kapanış sayısında **Eyuboğlu'**nun **«Türküler»** üstüne türkü gibi bir yazısını okudum. Anadolu insanının önemli bir yanını vurgulayan, türküler gibi duygulu bir yazı. Yalnız giriş bölümünü alıntılamakla yetineceğim :

«Bambaşka bir alınyazısı vardır Anadolu'nun. Toprağının çoraklığını, insanının çağlar boyunca sürüp giden öksüzlüğünü, kimsesizliğini türkülerle, yaratmalarla, yüreğinin derinliğinden kopup gelen şiirleşen buluşlarla dile getirmek, kendi varlığını öylesine bir yolla artaya koymak ister gibidir. Nedendir bu yaratıcı çırpınışı, bu doğurucu kıvranışı bilmez kimse, öğrenmek de istemez pek. Şiirle konuşur, şiirle söyleşir Anadolu insanı. Şiirin girmediği bir yer yoktur Anadolu'da. Çorabını şiirle örer, yaşmağını şiirle oyalar, kilimini, cecimini, halısını, heybesini, atının kolanını, palanını, eyerini şiirle süsler; sevincini, yakınmalarını, özlemini, acısını şiirle döker ortaya, dilekçesini bile şiirle anlatır, sevgilisine şiirle seslenir, yergisini şiirle biçimlendirir. Anadolu insanı demek ozan demektir. Bu nedenle **«ozan insan»** denmeli Anadolu insanına.» (İ. Z. Eyüboğlu : Türküler; Yeni Ufuklar, Temmuz - 1976)

Daha önce Ömer Zülfü Livaneli'nin de, **Anadolu direniş türkülerini** özlü biçimde anlatan bir açıklamasını görmüştüm, plağının kapağında. Şöyle diyordu :

«Anadolu direniş türkülerinde slogan haykıran bir eda yoktur. Başkaldırma ve yiğitlik ile hüzün sürekli içiçedir. Devrimci öz hayatın, üretimin, doğanın içine yedirilerek çok geniş bir perspektivle verilmiştir. Sevdadan sözeden türkülerin bile çoğu özünde devrimcidir. Fakat ulaşılması kolay olmayan, bizzat hayatın kendisi kadar karmaşık ve derin, ince yapıdadır bu öz.»

Gerçekten genel niteliği budur Anadolu direniş ve başkaldırı türkülerinin. Belirli kimi dizeler ya da türküler değiştirmez bu kuralı.

Osmanlı - Halk ilişkilerini simgeleyen şu dörtlükte bile bu özellik var :

Şalvarı şaltak Osmanlı
Eyeri kaltak Osmanlı
Ekende yok biçende yok
Yiyende ortak Osmanlı

Özgür GÜNEŞ

FİLİSTİNLİ NAMLULAR

namlunuz türkü gibi kardeşler
kanımdandır
her damlası
kanınızın
dökülür büyür onurum
benim halkım da
eşiğinde kavganızın
dökülür büyür gedikler
kalbinde emperyalizmin

namlunuz umut gibi kardeşler
gebeydi toprak buna
silah depoları gebe
gebeydi analarımız
yokluğumuz varolmanın
doğurmanın eşiğinde
eşiğindeydi doğrulup
kalkınan yerde

namlunuz namlum gibi kardeşler
dost düşman bunu bilsin
ışıklarım sönmedi
tell el-zaatar'da
bilendi yeniden
kampınızla bir daha
yüreğim bir yanıyla
filistinler ölmüyor kardeşlerim
filistinler dolusu dünyamızda
namlunuz güneş gibi kardeşler
kararlı bir dost eline benziyor
bir dost yüzünün gülüşü gibi sıcak
elleriniz ellerimle beraber
siperlerinizdeyim
bölünür uykularım
ekilirken bombalar
bölünür uykularım
kırılırken bir dal gibi
çocuklar

namlunuz ırmak gibi kardeşler
en güzeline adanmış
erdemlerin
özgürlüğe
bütün esir halklar sizi alkışa durmu
bütün esir halklar sizinle çıkmış yola
bütün esir halklar filistin'de
lübnan'da
bütün esir halklara
filistin türkü olmuş

namlunuz şafak gibi kardeşler
ellerimizden tutan
gözlerimizi açan
acılı her anımda
sevdama dönük yüzü
bir yanımda bir ana kederli her çizgiyle
bir yanımda bir çocuk sevince açmış yüzü
bir yanımda kadınım
kadınlarla savaşta

namlunuz gibi kardeşler
namlunuz gibi
büyüyor umutlarımız
düşler gerçekleşiyor
çıkılacak sabaha
işte yarın
işte a'ha

Aziz SİVASLIOĞLU

ERKEK UMUTLAR

şu ekmek gözüme dursun
şu içip de kanmadığım yarım sular
şu doymadığım acı soğan burnumdan gelsin
bir gün sana doymadan gidersem eğer/

yani biz şöyle hiç doymadık sana
insanımız doymadıkça...
ben-hasan-hüseyin-ahmet-ârif-nâzım... dağlarca

seni düşündükçe elimde kalem nasıl titriyor nasıl
önümde kağıt görsen amansız açılıyor
yine de adın sığmıyor-ama yakında
yakında çok yakında... öyle ki
içimizde sanki/

sana geliyoruz duyuyor musun-duy
çocuk yüzleri gibi doymamış -aç
ağlamaklı oluyor yüzümüz
hüzünler geçiyor içimizden uzayıp giden o trenler gibi acı

zehir gibi adamakıllı
geliyoruz
duyuyor musun-duy bizi

şu ekmek gözümüze dursun
şu içip de kanmadığımız yarım sular
şu doymadığımız acı soğan burnumuzdan gelsin
bir gün
bir gün sana doymadan gidersek eğer.../

MAVİ BONCUK

çocuk olsam seni verseler bana
alsam götürsem bize
küçük mavi bir boncuk olsan yakamda
devletanam sevmez beni

çocuk olsam-özgürlük olsan
içime hiç sığmasan
tutsam koparsam seni-uçurtma yapsam
kuşlar kıskanır seni

çocuk olsam-sorsa öğretmenim
-bilin bakalım nedir en güzel şey-
güneş dersem değil-para dersem hiç değil
bir anam gelse aklıma-bir dağlar-bir kuşlar
bir de sen düşsen içime-kor
seni verseler bana
gizlice kaçsak mavi boncuğum
ben küçücük bir çocuk olsam
sen içime hiç sığmasan-

EY ÇARŞAMBA

ey bu dünyadan gelip geçenler
ey acının toprakları-ey güzelim kızlar

çarşamba dedikleri bir türküdür ağlar
köye giden yollarda tozlu çocuklar-
deyin akşamlar yürümesin aydınlığıma
yâre giden yoluma ırmaklar çıkmasın
ellerimde tabancalar olmasın
vururum o ırmaktan sinsi düşmanlarımı/

ÇOCUKCA

taşladım aysarı çiçekleri dallarda
vurdum yavru kuşları atladım geçtim-bilen yok
bilen yok sen uzayıp gittin içimde
gül ağacım-gülnigâr

ey haylaz akşamları yüreğimin-ben kimim
ben bir başıma yürürüm bu sokakları n'abar
yürürüm yürürüm acım bile anasız-
kara karanlık gece gelir de çömelir üzerime
güller puhu kuşları korku gibi birden
doluşurlar içime

taşladım güzel evleri-kuş tüyü uykuları
bozdum geceleri yer yerinden-atladım geçtim
senden geçmedim gül ağacım-gülnigâr
senin için bir çocuk büyüttüm içimde taştan
bilen yok bu acı alınacak bu çocukla-
bu çocuktur gençliğimi baştanbaşa koşacak
hem yetim hem yalnayak
bu çocuktur gençliğimi dörtnala.../

Dönüş Yörük BABACAN

Y A N K I

I

Bu kaçıncı kapı, kapanan
senli umutlarımda
ey can?
Umutlar ki
nice doğar, nice büyür bilirsin.
Umutlar ki
hep yüreğime dadanan.
Umutlar ki
hep seni
hep sana
hep sende uzanan...
Erişilmezliği koyup gözlerime
nereye gidiyorsun, öyle
aka aka?...
Çağlar boyu sana uzanmış
-kimi zaman tan tutanda-
ama hep kurşunlanmış
ellerime
baka baka
nereye gidiyorsun, söyle?...

II

Bir yel esiyor, bak
bir yel esiyor
Aydın, Manisa, Karaburun'dan.
Senin
o güzel
o özgür
o taptığım
saçlarını savuran
bir yel esiyor, bak
Ağaçdenizinden, Deliorman'dan...
Bir selâm var sana
ey can.
Bir selâm ki,
yüzyıllar boyu kutsanan...
Bir selâm ki
«Topraksız insanın
ve insansız toprağın
feryadı» nı duyan
ulu konuğu İznik'in
Simavna'lı Bedrettin'in...
Al selâmını
sor kelâmını
'uɒɔ ʎə
Rumeli'nin
Serez çarşısında
çırılçıplak ağaca
çırılçıplak asılan
Bedrettin'imin...

III

Ulaşmak için sana
ey can,
yiğitçe çarpışan
yiğitlerimin kanı
binlerce tohumdu, binlerce
toprağa saçılan.
Her gün
her saat
her saniye
durmadan
çoğalan...
Bunca yüzyıl geçti aradan,
hani filizlerim
hani fidanlarım, hani
korkusuzca
başkaldıran?...
Benim kafamı
benim yüreğimi
benim soluğumu
taşıyan
yiğitler,
Börklüce Mustafa'mı
Torlak Kemal'imi
yaşıyan
yiğitler
hani nerdeler?...
Sen değil,
ey can
sen değil,
ereği
sana ulaşmak olan
yiğitler
yanıt versinler...

Özgen SEÇKİN

UMUT KONUSUNDAKİ YANILGIYA

umut diyorlar
adam gösteriyorlar
görmüyorlar
karanlık mağaraların uçlarını,
titreşen buğdayı,
dönen makarayı saran ipliği,
görmüyorlar
bakırın kızıla nasıl kesildiğini
nasıl homurdandığını çarkların
ufala ufala büyüyen göçü.
nasıl da kolay
varmak doruğa
büyümek yalanlarla
dururken darağaçları toprağa çakılı
yaban bir diken örneği,
yosunlu duvarlarıyle kokuşurken
zindan karanlığı,
sızlarken çağ içinde
akrep yarası gibi
141 - 142
anılamazken yurdunda özgürce
büyük dünya ozanı nâzım hikmet
unutturulurken düşünce sözcükleri
gerçek sahibi toprağın

çürürken tan atanda
ocaklarda kefenli,
kilidi bulunmazken tabutun
bu tabut üstünde
sofra kurup dünya nimetlerinden
kıkırdaşırken
geğirirken
kan irin içerken egemen
kendinden emin,
nasıl da kolay
yücelmek gönlün doruğuna.
umut
aha şunda diyorlar
adam gösteriyorlar
bilmiyorlar
kırılır ak güvercinlerin
karanlığa doğru havalanan
ak kanatları
sızlarken
bozkırda
karda
çocukların yalnayakları.
var oldukça emek
umut vardır
saklıdır kınımızda
kara saplı bir bıçak gibi
parıldayan karanlıkta.
umut
güç katandadır
ölüme giderken de.
umut:
yıkıp kazıyıp tüm köhneleri
yeniden yapandadır,
belini doğrultup şöyle bir
yere vurup şapkayı
güneşe dik bakandadır.

A. Refik YOKSULABAKAN

Radyo

«Otuzbeş yaşında bir ihtiyarım artık. İhtiyar bir beygir. Beygir oğlu beygir.»

Az önce kül koyup eliyle bastırdığı yaraya bakıyordu dalgın dalgın. Yaralı ayağının acısı nabızla birlikte vuruyordu. Vınn vın. Kan bir türlü kesilmiyordu. Bu ikinciydi. O kül koydukça kan yavaş yavaş sızıyor, külü sulandırıyor, kara-kızıl bir bulamaca çeviriyordu. Öyle seyrederken acısını unutur gibi olmuştu. Yanıbaşına oturduğu ocaktan bir avuç daha alıp bastırdı. Elini tuttu bir süre yaranın üstünde. Çekti. Az sonra ayni şey. Kanla ıslanan kül çatlıyor, küçük pestil parçaları gibi düşüveriyor sonra.

«Avradını lan.. Bu kaçıncı bin yara. Vücudumda karış yer kalmadı yarasız..... mına koyyum.»

Sırtında, patlıcan dolu kocaman çeki, arap saçı gibi çalılar arasında güç bela yürürken... Paslı, sivri bir teneke parçası.. Kemiğe oturmuştu neredeyse. Sol ayağının taban ortasına. Olduğu yere çökmüş, sırtında ürpertiler duyarak, zorla çekmişti teneke parçasını. Her zaman olduğu gibi yalnayaktı.

«Sen de baba olacan deel mi? Altı üstü otuz liralık bir lastik. Yok almaz, gel mevsim inşallah. İnşallahınızı da, hepinizin sülalesini de.. Kahvede pinaki oynuyordur gene..»

Önce gazyağına batırdığı kirli bir çaputla silmişti yarayı. Sonra da avuç avuç kül, o kadar.

«Senin gibi babanın ben..»

Patlıcan toplayanların küfeleri dolmuş olmalıydı yedekleriyle birlikte. Ayağının kesildiğini söylememişti onlara. Birazdan bağırırdı biri,

bunaltıcı sıcağın, boğucu çalı tozlarının artırdığı yorgun örkesiyle. Patlıcan çalısının kargaşası içinde, dolu küfeleri sürüklemek de kolay iş değildi. Bir ağlama isteği duydu. Hüzünlü bir türkü işitmiş gibi. Yarasına baktı. Pestil gibi olan külleri usulca sıyırdı. Güldü acı acı. Alışmıştı böyle yaralara. Yarasız gün mü geçerdi bu işlerde. Allahın günü bir iki yara İrili ufaklı. Baş, ayak, diz, el, kol, ne gelirse. Çapaydı, tahraydı.. Cam, çivi, sivri kemik, teneke, ne rastlarsa.

Evet alışmıştı bu tür yaralara. Ve asıl yaranın içinde olduğunu biliyordu. Aklı erdi ereli acısını çektiği. Tam otuz yıldır. Yaşamın hergün acımasızca dürtükleyip kurcaladığı. Babasının, evlenme düşünün, kardeşlerinin, her geçen gün biraz daha kuruyan anasının, daha bir sürü şeyin. Böyle zamanlarda daha çok duyar'dı acıyı içinin derinliklerinde. Acıyı ve umutsuzluğu. Yoğun, ağır ve kımıl kımıl. İçinde «içimdeki bu yara» sözlerinin geçtiği bir türküyü anımsadı. Mırıldanmak istedi şöyle. Arkasını getiremedi.

Nedendi, neredendi bu acı? Onu da biliyordu. Bilmek? Değil. Seziyordu yanlızca belki. Şimdiye kadar yuvarlandığı ve ömrü boyunca yuvarlanmaktan korktuğu bu acı ve umutsuzluk boşluğuyla sürdüğü yaşam arasında sıkı bir ilişki vardı. Başka şeyler de vardı. Tanrı yağmur ve hükümetler. Bunlar da vardı. Ama ne tanrı ne de hükümetler aldırmıyordu onun durumuna. O da hiç bir şeyi tam anlayamıyor, çözemiyordu.

«Beygir misin deel misin ha? Beygirsin. Hemi de iki ayaklı. Yürrüü..»

Sebze halinde hamallık yapan Zülküf'ü hatırladı. Herkes gülerdi Zülküf'e.

« —Geldii, geldi. İki ayaklı beygir geldii. Yok mu, yok mu lan hamal isteyen?» diye bağıran Zülküf'e. Hele komisyoncular.

« —Bağır lan Zülküf, bir daha bağır. Bağırırsan kebap da ısmarlayacağım şerefsizim.» derlerdi her zaman. Ekmek derdindeydi Zülküf.

« —İş var mı siz onu söyleyin.» derdi.

« —İş de var namussuzum. İş de var kebap da.»

Bağırmazsa iş vermezlerdi Zülküf'e. Bağırırdı Zülküf:

« —Geldii geldi. İki ayaklı beygir geldi. Lan allahsız oğlu allahsızlar. Yok mu lan hamal isteyen.»

Balgamları sökülünceye, gözleri yaşarıncaya kadar gülerdi hepsi. Sonra kebabını ısmarlarlardı. İş de verirlerdi. Bir allahın kulu çıkıp da, «Ayıptır, günahtır» dese,

« —Ni yapacan ağa, kurban olyum yaradana, aklını hafif yaratmış. Bizimki şaka işte, vakit geçirmek..» derlerdi.

«Senin Zülküf'ten farkın ne ki? Sen de iki ayaklı bir.....»

Hayır, evet, iki ayaklı bir insandı kendisi. İçinden kopan bütün öfkesiyle tükürdü, Zülküf'e gülüp sonra kebap ısmarlıyanlara. Acımak, öfkelenmekten öte bildiği birşey yoktu. Çok yaşamıştı bu duyguları ama hiç bir işe yaramamıştı. Daha başka şeyler düşünmek istedi. Şöyle uzun uzun, derin derin.....

«— Hoop, hoop. Küfelerin hepsi doldu bee. Ne oturuyon daha.»

İlgisiz, sesten yana baktı. Patlıcan tarlası içinde yanlız baş ve omuzları görünen yaşlı anasına, kardeşlerine. Yalazlardan çarpık çurpuk ve silik görünüyorlardı. «Geliyorum» diye bağırmak istedi. Gücü yetmedi. Biraz daha oturmak istiyordu. Dinlenmek için değil Yarasını da düşünmüyordu. Yanlız biraz daha düşünebilmek için.

Hep böyle olurdu işte. Kendince derin düşüncelere daldığı, bir sonuca ulaşacağını sandığı anlar, kopan bir film gibi kayıverirdi. Bu hep böyle olmuştu, hep böyle. Onunki daha çok bir düşe dalma, sessiz sessiz acı çekmeydi. Gene de biraz daha uzasın istiyordu. Birşey bulacak, birşeyler değişecek gibi gelirdi ona. Ama yok işte, yok. Film kopmuştu yine. Tıpkı geceleri olduğu gibi. Onun gibi, bitmez tükenmez bir iş içinde doğup iş içinde ölecek insanlar için, geceler bile düş kurmak, düşünmek için değildi. Daha düş kurmayı düşünürken uyuyakaldığı ve hiç bir zaman sahip olamadığı gecelerini düşündü. Acı ve yorgunluk, egemen, uslandırıcı bir canavar gibi çökerdi üstüne. Uyku ve karanlıkla birlikte. Ve bu gecelerin ardından gelen, yine sabah karanlıklarında doğan, başka, ama kendisi için asla yeni olmayan yepyeni bir gündü. Bir iş ve yorgunluk günü. Verimsiz, umutsuz.

«— Hadisene be.»

Ses daha sertti bu kez. Öfke vardı bu seste. Haklı, yorgun ve çaresiz bir öfke. Kalktı, ayağının acısına aldırmadı. Yana yatmış çeki, hüzün verici geldi ona. Üzgün ya da ölmüş sanki. Aldı, kalanları da boşaltmak için bir iki silkeledi. Patlıcanlardan biri çekinin kulağına takıldı. Sarstı, düşmedi. Öfkeyle çekip aldı, fırlattı. Uzaga, rasgele. Patlıcan da aldı hıncını ondan. Kara dikeni baş parmağının boğumuna girdi kaldı. Sızladı parmağı. Gidip çiğnemek geçti içinden. Parmağını emdi. Belli belirsiz bir kan tadı. Tuzlu. Tulumbaya gitti. Bardak yerine kullanılan ilaç tenekesini doldurup üstüne başına dökerek içti. Artanını yaralı ayağına döktü. Serinledi biraz.

«Gel de yürü şimdi. Baba deel diktator ...mına koyyum.»

Dutun gölgesinden çıkar çıkmaz, saat onbirlerin kızgın güneşi sol kaşının ucuna yapıştı. Mercekten geçirilmiş gibiydi, kor gibi. Pis pis baktı Çukurova güneşine.

«Kene gibi meret, kene..»

— Nerdesin be birader?
— Hiç, helaya gittim.
— Oturuyordun ya...
— Yoruldum biraz..
— İyi be biz ne yapıyoruz burda..
— Tamam tamam...

Haklıydılar. Küfelerin hepsi dolmuştu. Yedekleriyle birlikte. Kimi, boş durmamak için topladığı patlıcanları göğsünde istif etmiş öyle bekliyordu. Üç küfeli boşalttılar çekiye. Çeki tepeleme doldu. Çöktü, kulağından yakaladı çekiyi, hoop kalktı. Biri yardım etti. İyice yerleştirdi sırtına. Daha ilk adımda ufarak ama sert bir keseğe baslı yaralı ayağıyla. Yüreğinde mısır patlaması gibi bir acı koptu. Sıktı dişini, karmakarışık çalılarla boğuşa boğuşa yürüdü. Ötekiler işlerinde güçlerindeydi. Onlarla başa çıkmak için iki kat hızla gidip gelmesi gerekiyordu. En az yarım saat sürerdi bu yarış, Patikaya gelince hızlandı. Alnı boncuklandı. Az önce içtiği su, içerden pompalanmış gibi vücudunun her yanından fışkırmaya başladı. Az sonra terden sırılsıklamdı. Ayağındaki yaraya karşın çabuk döndü. Yedek üç küfeyi boşalttılar. Gitti. Ötekiler dolmuştu bile. Yerdeki kümeler de caba.

— Gelirken bidonu doldur, yandık.
— Olur.
—Çabuk dönmeliydi yine. Gitti geldi. Gitti geldi.
«Geldii geldi.. Yürrü topal beygir...»

Kızgın, kene gibi yapışkan güneş, gelirken sol, giderken sağ kaşının ucunda. Neyse toplayıcılarla başabaştı şimdi. Ama yarası zonkluyordu. Bir davul eşliğindeymişçesine. Tuum, tum tuumm...

«Başın eğik, sırtında yük/Yürü topal beygirim.. Ulan saz çalmasını bileydim..»

Türküymüş gibi geldi ona aklından geçirdiği bu sözler.

«Az sonra gelir allahın kütüğü, Açmaz da radyoyu. Ne olur bir iki türkü dinlesek.»

Daha yavaş gidip gelebiliyordu şimdi. Ama ayağı çok kötü sızlamaya başlamıştı. Daha da sızlayacaktı. Hele gece. Kaç kez gelmişti ba-

şına. Birinde bir kargı batmıştı da ayağına, ölümün kapkara dünyasıyla bir hafta cebelleşmişti. Zaten burada ölümün eşiğine gelmeden kimse sözetmezdi doktordan moktordan. Gülerlerdi, olur olmaz işler için doktor falan isteyene. Bir sürü adam ölürdü de yine...

Ter gözlerini yakıyordu. İkide bir sıkı sıkı kapatıp açıyordu gözlerini .Ama onu çileden çıkaran, burnunun ucunda sallanan ter damlasıydı. Hele o küçücük kara sinek. Geliyor, yanaklarıyla burun kanatlarının birleştiği çizgiye konuyor, bir daha uçmak bilmiyordu. Arada uçsa bile, hemen gelip noktası noktasına aynı yere konuyordu. Noktası noktasına.

«Bir bok mu var orda lan avradını...»

Ve güneş yine, gelirken sol, dönerken sağ kaşının ucunda. Çıldıracak gibiydi. Şimdiye dek kaç bin kez geldiği bu altı yedi yüz metrelik yolun ortasındaydı. Yüzünü ovalamak için dayanılmaz bir istek duyuyor, gıcık ve kaşıntı yaratan burnunun ucundaki ter damlasından, uçup uçup aynı noktaya konan karasinekten ve şimdi sağ kaşının ucunda kene gibi duran güneşten kurtulmak istiyordu. Oysa kolları çok yorulmuştu artık. Ağır çeki sırtından aşağı kayıyordu gittikçe. Bilekleri kurumuştu sanki. Parmakları gittikçe gevşiyordu. Ayağının zorlu acısına karşın silkinip çekiyi sırtına, üst tarafa yerleştirebilirdi. Gereksiz buldu bunu, ya da istek duymadı. Başı hafifçe dönüyordu. Bir ara çekiyi düşüreceğini sandı. Ağırına gitti bu düşünce. Kimbilir, düşürse, bir ay gülerlerdi üstüne.

Dayandı. Yavaşladı. Dudaklarını tuhaf biçimde büzerek burnuna doğru üfledi sertçe.

— Puff.

Sinek uçtu. Ter damlasını düşürmek için başını sarsınca dengesini yitirir gibi oldu. Toparlandı, Burnunun ucundaki damla düşmüştü. Sağ dirseğini yükseltip güneşe siper etti. Kaşının ucunda bir rahatlık. Ama kısacık bir süre sonra sinek geldi, yerine kondu. Burun kanatlarıyla yanaklarının birleştiği çizgide bir yere. Dirsekleri yavaş yavaş indi yorgunluktan, göğsüne doğru. Burnunun ucundaki ter damlası da damlamaya hazırdı yine. Bütün gücünün tükendiğini sandı. Gözleri yanıyordu, ağlıyordu bu kez. Gözyaşları terlerine karışarak. Dutun gölgesine hiç varamıyacakmış gibi geldi. Önünü görmeden yürüyor, ağaca ulaşmayı düşünüyordu yalnızca.

Vardı. Çekiyi sırtından bir küfür gibi savurup attı. Yuvarlandı çeki, patlıcanlar saçıldı. Tulumbaya yöneldi, susayıp susamadığını düşünme-

den kana kana içti. Başını tulumbanın altına soktu. Çekti, çekti, çekti..... Başı iyice serinleyene dek.

Çabucak tarlaya döndü. Bir karar vermiş gibiydi.

Selim Ağa saat bire doğru geldi. Atın başlığını çıkarıp yem torbasını taktı. Kente genellikle arabayla gidip gelirdi. Radyosunu da ayırmazdı yanından. Büyücek, pilli radyosunu. Evde bıraktığı zamanlar ise çoğunluk özel sandığına koyar, kilitlerdi sandığı. Yalnız kendisi için ve yalnız «acans dinlemek» için yaratılmıştı sanki bu radyo. Öyle türkü şarkı başladı mı çıt diye kapatıverirdi. Hele hele ahlaksızlığın simgesi gibi gördüğü piyesmiş, tiyatroymuş... Ajansları ise kahve dedikoduları yapmak dışında bir nedenle dinlediği pek düşünülemezdi.

Hemen oturdu koca kümenin başına. Sıraya dizdiği çekileri doldurmaya koyuldu. Iskartaları ayrı, iyileri ayrı bir çekiye atıyordu. Yüzlük patlıcanları ise yanıbaşına düzenle koyuyordu. Radyo çoğunluk olduğu gibi kucağındaydı. Yer iskemlesine oturunca yayılan şalvarına yerleştirmişti. Kapalıydı radyo.

Dutun altına geldiğinde babasını öylece oturur buldu. Selam vermedi. Çekiyi boşalttı. O da oğluna bakmadı bile.

— Çok sürer mi daha lan?
— Sürer.

O kadar. Babasının kucağındaki radyoya takıldı gözü bir süre.

«Yanına falan da koymamış. Uçkuruna yerleştirmiş dinine yandığımını. Radyo deel sanırsın taşakları. Seni yaradan allaha ne deyim ben...»

Tarlaya döndü. Hiçbir şeye aldırmadan yürüyordu, yürümüyor koşuyordu şimdi. Ne yara, ne sinek... Ne güneş ne de beygirlik. Çok hızlı yürüyordu. Sağlıklı güçlü bir at gibi. Düşüncelerinin hızına uymuştu belki. Kafasındaki film de hızlı dönüyordu, çok hızlı. Ama herşey düzenli ve açık seçikti.

«Yıllardır, ömrüm boyunca çalıştım tarlanda. Elin toprağında deel, senin. Öz babamın. Ama bir oğul gibi mi? Hayır. Bir işçi gibi de deel. Düpedüz hayvan gibi. Uysal, güçlü bir beygir gibi işte. Beygire bile bizden iyi baktın ,bakıyon. Yemini ne güzel de yiyor. Saat kaç? Nerde bizim öğlen yemeği? İkide de olur üçte de deel mi ya... Peki ben atından fazla çalışmadım mı? Çalışmıyor muyum? Ha? Anam, kardaşlarım çalışmıyor mu? Hiç değişti mi hayatımız. Değişmedi, değişmez de bu gidişle. Eee... Radyom olur mu benim? Efkârlandığımda bir iki türkü

dinleyebilir miyim? O da yok. Ya ne bok yerim? Çalışırım. Evimiz? Aynı. Duvarları çamurdan, kargıdan. Cingenlerin evlerinin bile duvarları tuğladan artık be. Bizimkinde yılan yuvalanır hâlâ. Damı sazdan, sıçanlar oynaşır. Evin ortasında yılanlar sıçanları kovalar. Yemeğimiz öğlesi akşamı bulgur yüzde bin. Ama borç içindeyiz gene. Hani bana ceket, hani anama bacıma fistan? Tepside ne var, bulgur gene. Boyundan belli. Sen kebabını yedin de geldin ama deel mi? Herşey gel mevsim, yarın. Hepsi yarın. Nerde lan, yarınımız mı kaldı bizim? ...mına koyyum böyle yarınların ben. Sizin yarınlarınız onlar. Mahkûm, hepsi mahkûm. Hepsi bugün gibi olacak. Yirmi yıldır olduğu gibi. Hani benim yarınlarım peki? Anamınkiler kardaşlarımınkiler hani? Avun da avun çıksın suyun. Çıktı zati. Üstüne üstlük sennen uğraşacağız. Olur olmaz kahrını çekeceğiz. Niye? Babamsın diye mi? Otuz yıl katlandık, çektik de ne oldu? Senin bir bokun var mı ki? Kebapnan kurtulacan deel mi? Şapkan delik, on senelik. Yetmedi. Beş on dönüm tarlayla seni de ağa yaptılar. Yok gayrı yok. Sıçyım ben senin radyona da, tarlana da yarınlarına da. Donunun kaytanına bağlayaydın bari radyoyu.»

Müthiş bir yorgunluk duydu böyle hızlı düşünmekten. Yıldızsız kara gece yoğunluğunda bir acı oturmuştu içine. Ama anladığı, öfkeyle bilenmiş bir güçlülük de duyuyordu. Kendisi kadar anasını kardeşlerini de düşünüyordu şimdi. Belki de daha çok onları. İçindeki yaman acıya rağmen bambaşka bir mutluluk duymuştu. Birşeyler ölürken birşeyler dirilivermişti, taze, güçlü. Ne olduğunu bilmiyordu ama. Karmakarışık yüzünü gördüğünde, «Nen var?» diye soran anasının yüzü canlandı iyice «Yok ana yok birşey» demişti kayıtsızca.

Durulmuştu biraz. Daha sakin düşünebiliyordu. Niye böyleydi babası? Ama buralarda tanıdığı babaların ya da büyüklerin çoğu öyle değil miydi? Ali'nin, Rıfat'ın, Ferhat'ın babalarının. Kimi bisikletini, tüfeğini vermezdi, kimi teypini, el fenerini. Ne hikmetse vermiyorlardı işte. Neden acaba? Hepsi kötü müydü bu adamların, yoksa başka bir neden mi vardı? Bilemiyordu, öğrenmek istiyordu. Belki rahatlardı. Bir yol bulurdu, başka bir yol. Ama onun bilgisi, bilinci acı ve öfkenin sınırlarında takılıp kalıyor, öteye gidemiyordu. Ama hayır. Bugün öğrendiği kesin bir gerçek vardı.

«Yok ağam yok, olmaz. Giderim ben, gidecem. Yoklukta, acıda ortağız. İşte bile. Radyoda niye deel? Senin bizden fazla bir kebabın var. Gidecem ben.»

Sırtında çekiyle yine dutun altına vardığı zaman, Selim Ağa arkada çalıların arasında su dökmeye gitmişti. Radyo bir domates kasasının üzerinde duruyordu. Acans okunuyordu.

«Unutmuş taşaklarını ağa efendi..»

Sırtında çeki, dinledi bir süre. Çiftçi borçları, krediler.. ertelemek.. yardım, falan dedi ses. Gürül gürül konuşuyordu. Usulca boşalttı çekiyi. Bir süre daha dinledi. Sonra kendi düşüncelerine daldı. Yalan söylüyordu bu ses. Onbeş yirmi yıldır dinlerdi arada bir. Bir bok bildiği yoktu Çok uzaktı bu ses. İşte kendisi buradaydı. Ayağı yaralıydı. Yirmi otuz yıldır çalışırdı. Hiç de mutlu değildi. Parası da yoktu. Hiç bir şeyi yoktu işte. Bildi bileli de böyleydi. Ne diyor bu radyo?

Yaklaştı sese. İşçi sendikaları, toplu sözleşme..

«Kasım Usta'nın anlattıkları....»

Radyonun tepesine dikilmişti. Çıplak ayağıyla sert bir tekme savurdu. Ön tarafı göçtü radyonun. Susmadı radyodaki adam. Az öteye fırlamış radyonun göğsüne göğsüne vurdu topuğuyla. Ses hırıltıya döndü. Ayağı fena halde acıyordu. Durdu, çevresine bakındı. Bir su, bir güneş yemekten derisi kemikleşmiş eski ayakkaplarını aldı dutun dibinden. Tarlaya baktı. Oradakiler düzenli, yavaş, sürdürüyorlardı işlerini. Yürüdü. Gözyaşları tomurcuklanıp oturdu gözlerine. Damlalar büyüdü, büyüdü... Kasım Usta'nın yüzü belirdi damlalarda. Güvenilir, dost yüzü.

«— Sen heye de bir..»

«Ulan beş yıl söyledi durdu da..»

Güneş hep bu allahın cezası tarlanın üstünde mi doğup batacak? Hayır.

«Gidecem, yarından tezi yok ona gidecem. Yok hemen bugün..»

Ne derdi Kasım Usta.

«— Gel Mersin'e, fabrikada işi ben verecem sana. Hemi de sendikalı, sigortalı.»

«— Bu yaştan sonra?»

«— Yaşı maşı var mı? Bu yaştan sonrasını kurtarmak kötü mü?»

«— .....»

«— Sen heye de bir.»

Elektrik ustasıydı Kasım. Sendikada «mühim vazıfa»sı olduğunu söylerdi.

«— Bak bu talabalara kumunis ney diyollar ama kulağasma. İnanacan onlara. Genç menç ama işleri daha iyi biliyorlar. Hukuk'ta okuyan bizim emmoğlu Reşit olmasa hayatta girmezdim fabrikaya, hele sendikaya. İt gibi sürünür giderdim dükkânda. Bak daha beş yıl oldu olmadı, allah bin bereket, ayda üç bin kâğıt temiz. İkramiyeler caba. Gel sözümü dinle. Korkma işi ben öğretecem sana tez zamanda. Üstelik sen ilki bitirmişsin. Bende o da yoktu. Diplomamı bile fabrikaya girdikten sonra aldım.»

Gözleri iyice doldu. Taştı. Ilık, sevgi ve umut dolu yaşlar yanaklarına süzüldü. Anasının, kardeşlerinin, arkadaşlarının yüzlerini gördü gözyaşlarının duruluğunda. Kendi yüzüne ne kadar da benziyordu bütün bu yüzler. Anasına, bacısına fistan alabilecekti belki. Ne güzel. Coştu, kabardı içi.

«— Abi sahi sen mi aldın bu fistanı bana.. Sağol abi..»

«— .....»

«— Sağol oğlum, allah seni utandırmasın...»

Köprüye gelmişti. Issızdı ortalık. Çevresine bakındı, sonra içinden geldiği gibi bağırdı akan sulara.

— Heye be Kasım Usta, heye be.....

Dingin, ışıl ışıl akıyordu ırmak denize doğru.

Selim Ağa hırsından deliler gibi bağırıp küfrediyordu.

— Biliyorum ben, biliyordum.. Kontak, kafadan kontak bu itoğlu it, kontaak.. Gitti radyom gittiii....

Radyoda belli belirsiz hırıltılar vardı yalnızca.

Mehmet GÜLER

Düdük Sesleri

Arkadaşlarımdan ayrı bir düdük öttürüşüm vardır, soluklanmadan. Bu alışkanlığım köydeki çobanlığımdan geliyor. İçimin körüğü dağların havasını taşıyor. Soğuk, buz gibi havasını. Şehirlinin su borusundan kesilmiş parçayla uzun havaları döndürmek yelpikli kişilerin harcı değil. Döşünü demirci körüğü gibi şişireceksin. Bir taraftan nefeslenirken, diğer taraftan koyvereceksin içindekini. Hep devridaim yapacak hava. Temiz girip kirli çıkacak. Hiç ucu kopmayacak. Ağızla burun arasında süzgeçlenecek. Ciğeri geniş adam soluklanırken tıkanmaz. Hele bir de Karababa Dağlarının havası oldu mu içine emdiğin, korkma gitsin artık. «Gelin Ağlatma»yı da çalsan farketmez. Bunu en iyi kirvem çoban İbram yapar. Breh, breh, breh..... Delikli demir dile geldi zannedersin.

Şehre gelince tek bu konuda yadırgılık çekmedim. Kondunun daracık havasında boğuluyor gibi oldukça hep sokaklara atarım kendimi. İlâçlı suyu gibidir sokaklarının havası da. İnsanın içini dışına döker. Ama yine de iyidir kondununkinden. Apartmanlar arasından az da olsa yel üfürür suratına. İnsanın içi hafifler şöyle. Efkârı dağılır.

Gece löbetlerinde kesintisiz düdükler öttürürüm. Sonları yavaşlamayan görkemli düdükler. Arkadaşlarım cevaplar uzaklardan. Onlarınki bir tüyaf gelir kulağıma. Hasta hırıltısı gibi. Hep söylerim, ızıcık canlı üfürün diye. Onlara inat, göğü yırtarak gönderirim annacını. Düdük sesleriyle anlaşırık uzaktan uzağa. Tren yolu memurlarının tık tıklarla anlaşmaları gibi, uzunlu kısalı öttürüşlerle. Verdiğimiz işaretlerle sabahçı kahvelerinde toplanır, sıcak çaylarımız için pişbirik, altmış altı oynarız. Sonra kendi bölgelerimize dağılırız sessizce. Yeniden başlarız düdük-

lerimizi üfürmeye. Sabahlara kadar, soluklanmadan. Gece bitti mi üfürmelerimiz de biter, isterse içinde hava dolu olsun. Benim havam hep artmıştır. Bazılarınınki gibi yarı geceden bittiğini hiç hatırlamam. Koca kavalın yanında ne ki düdük. Küçük nohudunu bilmem nereme dayasam döndürürüm. Kavala ayarlı benim nefesim.

Gündüzün yorgunluğundan, kalabalığından arınan caddeler akşamları ölü toprağı ekilmiş gibi ıssızlaşır. İnsan bayağı korkar. Dağlardan daha sessiz gelir bana koca caddeler. Orada bir yel eser, bir kuş öter. Bir ağaç, çalı hışırdasa cançenliği bulmuş gibi olur insan. Yalnızlığını unutur gider. Tabiatın sesi kesilmez hiç. En azından soluk alıp verir bir yanından. Caddelerin sessizliğini postallarımın sesiyle bozarım. Gabaraların sesine, düdüğümün sesine alıştım sayılır. Parlak urubalarımla kendimi vitrinlerin camekânında seyrederim. Malları iyi görünsün diye gündüzden parlattıklarından, ayna gibi gösterir tavsırımı. Apoletli, demir düğmeli, dabançalı görüntümle Osman Paşa'ya, Karabekir Paşa'ya benzetirim kendimi. Caddelerin tek komutanı gibi olurum. Sokakların ıssızlığı sanki benim geçmem için boşaltılmış gibi gelir. Bir uçtan bir uca uygunadım yaparım. Dönerim, yeni baştan uygunadım. Potinlerimin gabara sesleriyle düdüğümün sesi yankılanır caddelerde. Asvalta gece nennisi söyler gibi gelir bana. Yayladaki yelin, ağaçların hışırdamasına sayarım. Böyle avuturum kendimi.

Dükkânlar, evler bana teslim karanlıklar boyu. Löbetim başlar başlamaz dükkânların kapılarını kontrol ederim. İyice kilitlenip kilitlenmediklerine bakarım. Bazen tam kilitlenmemiş, açık dükkânlar bulurum. Sabaha kadar kapısında bekler, sahibine eksiksiz teslim ederim. İki defa oldu bu. Sahiplerinden hedâyeler aldım. Müdürüm de memnun oldu. Mesleğe girerkeneverilen öğüt hiç kulağımdan gitmez. «Bekçi, ak urubalarla kömür ocaklarında çalışan işçi gibidir. En ziftli kömürleri sırtında taşıyacak, kucağında taşıyacak, ak urubalarını killendirmiyecek.» Yani kömür dimek, kirli işler dimek. Hemen anlamıştım o zaman. Hep çınlar bu ses kulağımda. Dimek çok sevmişim ki iyi bellemişim. Mesleğimin onurunu korurum. Ak urubalarımı pislendirmeyeyim derim. Düşecek lekenin yalnız benim değil, tüm bekçilerin urubalarını kirleteceğini, onun da devlet dimek olduğunu bilirim. Bir dana bir sığırı boklar. Niye benim annacımda koca bir devlet boklansın? Ciğer teslim idilen kedi olmak istemem. Onun için kiki gibi beklerim. Hemi ne diye tenezzül edeyim? Allah devlete zaval vermesin. Bileğini kuvvetli, kılıcını keskin etsin. Urubalarımı, potinimi, gömleğimi, şapkamı, çorablarımı, gıravatımı tekmil veriyor. Eksiksiz, tamam. Hem de yazlık ve kışlık ayrı. yazınki yellendirsin, kışınki mukkem tutsun diye. Kanaatsizliğin lüzumu

yok. Maaşım iyi sayılır. Katsayıları indir indir, kaldır kaldır. Herkesle bir. Emekliliğim, hastalıkta bakımım var. Bir mahalle bekçisi dimek, doktor, müyendiz dimek değil. Benimki en çok düdük üfürüp cop sallamak. Dabança işi az olur. Köyüme gittiğimde tümü bana hasetleniyor. Geçenlerde Dilâver Emmi; «ekmek hızırın, su Bedir'in, yiyin için kudurun» diyor. Anladım hasedini hemen. Anladım da yüzüne gelmedim. Tabii, benim urubalardan kimse giyemedi daha. Kimsenin ayağı potin, boynu gıravat görmedi. Tüm köyün cebini toplasan benim maaşı bulur mu bilmem? Devlet baba düdüğümden palaskama kadar düşünmüş. Tepemden tırnağıma donandırıp vazife selâhiyet vermiş. Demirini Divriği'den söktürüp Kırıkkale'de döktürdüğü en has dabançasını bir böğrüme, Amerika'dan getirttiği copunu öbür böğrüme asmış. Koca şehrin en zengin bölgesini bana güvenmiş. Her bekçiye löbet tutturmazlar burada. Şehrin kıyıcığına atarlar kötü adamı. O zaman kaliten düşük olur. Bahşiş görmez elin. Üçüncü sınıf adamların üçüncü sınıf bekçisi olursun. Her şeyin birincisi, ikincisi, üçüncüsü olur da bekçinin olmaz mı?

Zengin ağalarla, beylerle konuşurum, selâmlaşırım. Tümü tanır ve sever beni. Çaylarını, kayfelerini içerim. Hatırlı olduğumu bildikleri için tüm köylüm işleri düştüğünde gelip beni bulurlar. Benden habersiz tek sacağı bile alamazlar. Tohdura götürürüm. Hastaneye götürürüm. Şehrin dilini benim kadar hiç biri konuşamaz. Dilleri peltekleşir. Yavu, biraz dil kırın derim, becertemem bir türlü. Daha bir maskara olurlar. Köylümün derdini, ne dimek istediklerini bildiğim için ırahat konuşurum hükümet dairesinde. İkisi arasında bir nevi tercümanlık yaparım. Serbesce girerim oralara. Her memurun tabiyatını bilirim hemen hemen. Kimden kime selâm gider, hangi memur hangisinden hoşlanmaz, anlarım. Giremiyeceğim yere köylüleri sokarım. Nasıl konuşulacağını kapının eşiğinde tembihlerim. Hazlanacakları lafları bir bir belletmeden içeri katmam. Köylülerimin siyaset yapmalarına izin vermem. Bir keresinde mıhdarla yolumuzun yapılması için nafıa müdürüne çıktığımızda; «şehirlinin yolunu bedava, köylülerinkini kendilerini çalıştırarak yaptırırsınız» demişti. Demişdi de fena kızdırmıştı müdür beyi. breh, breh..... Ne sinir varmış herifte. «Sen de mi öğrendin bu ağızları?» diye koğdu mıhdarı. O zaman ben de anlamamıştım. Halbuysam şehirlinin dilini anladığımı sanardım. Mıhdarın söyledikleri anarşist konuşuğuymuş. Benim burada öğrenemediğimi köyün başında nasıl öğrenmiş Haceli? Ben de kızdım anlayınca. «Ulan yakalar götürürüm seni» didim. «Kendi elimle teslim ederim anam avradım olsun. Dabancam üstüne yeminliyim» didim. Daha duymadım onun ağzından böyle konuşuk. Ne oldu? Grayderleri, boldizerleri virmediler bizim köye. Hep o bir çift laf yüzünden. Başka köyler yaptırdı bizim yerimize. Köylülere anlattım da cümlesi kızdı.

Mıhdara; «çalışacak bizik, sana ne oluyor? Yapılacak yolumuzu engelleyince iyi mi ettin?» dediler. Memurun karşısında nasıl laf konuşulacağını bildin mi yaptırmayacak iş yok. Yımırtlacı tavuk gibidir onlar. Kim iyi gagalarsa onun folluğuna bırakır. Aykırı laf etmemesini bileceksin. «Sen bilirsin beyefendi. bizim menfatımızı bizden iyi bilirsin» diyeceksin. Tumardan çok hoşlanır onlar. Tüyüne göre vuracaksın tarağı. Cızıdan dışarı, çizmeden yukarı çıkmıyacaksın. Ne bileyim, baltayı taşa vurmayacaksın işte. Laf yapayım derken kızdırırsın onları. Olacak işleri olmazlık edersin. Şehirlinin edebiyatını bildin mi kolaylaştırırsın işleri. Sonracıma, lafını ağzından kapmıyacaksın. Az ve öz konuşacaksın. Mahkemede ifâde verir gibi. Kırk kere yutkunup bir kere söyleyeceksin. O zaman külünü tepeye yığmaz memur.

Köylülerim «gel seni mıhdar edelim» diyorlar. Gitmem hele. Emekli olduktan kelli giderim. Mesleğimden ne şikâyetim var? Yarın emekli olacağım. Çıtır çıtır maaş. Bir de mıhdarlıktan. Ozaman gel keyfim gel. Gel ki gel... Bak gör hasedi ozaman. Ama onlar korkar paralıdan. Hem haset eder hem korkar.

Kaç kişi istedi ki bekçiliğe beni de aldır diye. Yalan olmasın, istetemedim. Ektim başımdan. Köylülerle arada mesafe bırakmak gerek. Adamı lekelerler. Amirinin gözünden düşürürler. Aralık durmak daha iyi.

Mıhdar olacağım zaman da gelecek. Ama şimdilik erken. İşimden olmama gerek yok. Plânlı hareket etmem gerek. Plânsız olur mu? Koca hükümet bile plânlıyor işlerini. Mevzuat da biliyorum şimdiden. Bekçilikle mıhdarlığın yasaları hemen hemen aynı. Birinde şehirlinin, öbüründe köylünün mefatını kolluyacaksın. Ama şehirlinin düzeni daha ince fenne dayanıyor. Daha bir dikkat istiyor. İnce iş. İnce ki ince. Yoncalık beklenir gibi beklenmiyor şehirlininki.

Bugünkü seviyeye gelmesem kim düşünürdü benim mıhdarlığımı. Şehirlinin nohutlu düdüğünü köylünün koca kavalına yeğ tutuyorlar işte. Beni hâlâ çoban görmek isteyenler de var. Hasetlerinden tabii. Kıymatımı mesleğime, urubalarıma borçluyum. Devlet kazanının bir kulpundan da sen tutacaksın bu devirde. Aç, açık koymaz. Ele muhtaç etmez. Maaşı var, ikramiyesi var, emekliliği var. Var oğlu var. Kat sayılar yine görüşülecekmiş mecliste. Yıl dediğin ne ki? Dolanıp geliyor işte. Adamın cebinde para, kıçında fistan oldu mu; ağzı laf etmesini, ayakları yörümesini biliyor. Geçenlerde bir dükkânda Celâl Emmi'nin dili dolaşır. Vay Celâl Emmi vay. Vay ki vay. Ben bildim niye dolaşır. Köyde hiç dolaşır mı dilin? Vay Celâl Emmi vay. Şehir para ister. Cebin dolu olacak. Yoksa dolaşır dilin öyle. Ben nasıl öğrendim konuşmayı? Ce-

bimde az çok param vardı. Dilimin döndüğü ondandır işte. Hükümet dairelerine nasıl girilip çıkılacağını, nasıl konuşulacağını onun için bilirim. Onun için yalınız bırakmam sizleri. Yarın mıhdar olduğumda da ırahat konuşacağım. Sonra, şu müdürü, şu daireyi nerede bulurum diye kimseye sormuyacağım. Elimle koymuş gibi bulacağım tümünü. Beni mıhdar görünce şaşıracaklar. Tanışıklığımızdan dolayı benim işimi öbür mıhdarlara göre çabuk bitirecekler. Cızıdan dışarı, çizmeden yukarı çıkmadan bir bir konuşacağım. Çam devirmeden, usulü gaydesini bozmadan anlatırım. Grayderler, boldüzerler bizim köyde çalışır. Valiyi, dayra müdürlerini baharlarda bizim köye davetlerim. Köyü temsilen ırakı ayran içirir, sufralarında kadeh çınlatırım. Mıhdarlık nasıl olur, belletirim yöreye.

Geçen Selma'ya; köylü beni istiyor, «emiyarar kimse yok, gel seni mıhtar yapalım» diyorlar dedim. Rıza göstermedi. «Sana dayanamam, sensiz edemem» diyor. «Gelir görürüm» dedim. Kabul etmedi. «Büyük adam olunca burnun büyür, beni unutursun» diyor. «Sen unutulacak avrat mısın» dedim. Burada güveni benim sayemde buluyor. Kimse ilenip dokunamıyor. Kocası Almanya'ya gitmiş. Gidiş o gidiş. Ne para, ne haber. Avrat kısır olduğu için bakmamış yüzüne. Ulan enayi, avrat olarak da sev, çocuk olarak da. Yılkı atı gibi. Atla bin sırtına, bana mısın demez. Ataş dolu içi. Sönecek gibi değil .Kok kömürüyle dolmuş farlı soba gibi. Yalım dolu. İki gün gitmesem el vurulmayacak demir gibi kızgınlaşır.

Düdüğümün sesinden tanır. Açar kapıyı. Ayrı bir havayla çalarım ona giderken. İzin verseler de kavalımı çalarak gitsem. Bak nasıl çalınırmış? O zaman kendi avratları da açar kapılarını. Onun için çaldırmazlar ya zaten. Selma, «senden gür, senden kesintisiz düdük çalan yok» der. Bir nohutu döndüremiyecek erkekleri o da erkekten saymaz. Nefesimin bolluğuna o da şaşar. «Bitirirsen sen bitirirsen soluğumu» derim. Körük gibi dolu nefesime onun sevdiği türküleri dolarım. Bayağı hava döndürür düdük. Hemen anlamış, kapıyı açmıştır. Kocaman kocaman göğüslerinin arasına üşüyen kafamı, ellerimi atarım. Sobaya girmiş gibi ısınırım. Ak gerdandan, ak omuzlardan öperim gecenin karanlığında. Çobanlığımda içtiğim yayla pınarları gibi kandırır beni. İçtikçe içilen sular gibidir. Susar kanarım, susar kanarım. Tıpkı tuz verilmiş davar gibi içim yanar iki gün gitmesem. Benden birşeyler var onda. Her gittiğimde yeni bir şeyimi tamam etmiş gibi olurum.

Selma'yı tanıdıktan sonra gecelerim daha anlamlı, işim daha sevilir oldu. Şimdi daha görkemli düdükler öttürüyorum. O istediği için değil, içimden geliyor. Benim arkanlarımın düdüklerinin sonları hırıltılarla

kesik kesik biterken, benimki başladığı gibi son buluyor. Üzerine yemin ettiğim dabançam benim için düdükten sonra gelir. Çobanın elindeki deynek gibi. Demirbaşımın ilki düdüğümdür. Adımlarıma komut verir, türkülerimin kavalıdır. Kumandanların askerlere uygun adım verdiği gibi, ben de kendime veririm. Komutları düdükle yaparım. Bunu da kaval yapamaz işte. Böylece mıhdarlığa alışırım. Kendimi köylülerin yerine korum. Bir iken iki olurum. İçimden bir kişi daha çıkar. O asıl bendir, kalıbım köylüler. Düdük içimden çıkan görünmeyen benin ağzında, görünen bana komut verir, talim yaptırır, koşturur, durdurur, yatıp kaldırır. Buyruklarına uymadığı, ya da şaşırdığı zaman elindeki copu kafasınaindirir. Kürsüye çıkıp nutuk atar. Bazen «ordular, ilk hedefiniz» diyecek kelli ileri giderim. «Ulan, şimdi ben Atatürk mü oldum yoksa» derim. Dalarım, kendimden geçerim. Sesimi hep kalınlaştırmaya çalışırım. Boğazım ağrıdığı bile olur. Saatleri böyle oyunlarla geçiririm. Yoksa bitmez geceler. Sabahlar olmaz.

Biz bekçilerin bir de pencere sefası vardır. Onun da ayrı bir keyfi olur. Sık sık raslar keyf ederiz. Bazı evlerin sırası bellidir. Hemen hemen hiç şaşamz. Günü saati geldi mi, ben de o pencerenin dibine damlarım. Bazılarını gözümle görmem ama, kulağımla duyarım. Kulak sefası başka olur. HEM göz, hem kulak sefası daha başka olur. Onun tadına doyum olmaz işte. Kulak sefası biraz zayıfı. Şekeri camdan yalamak gibi bir şey. İçi onların, dışı senin. Ama gene de zevkli. «Bu gün perşembe, sıra filan evde, yarın cuma, sıra şunda» derim. Şaşmam hemen hemen. Bazen bahtımıza kavganın çıktığı da olur. Ama sabredeceksin. Kavgaların çoğu yine aynı sonucu verir. İşte onların tadı daha bir başka olur. Erkeğini yiyen dişi örümcek gibi sevişir en kötü avrat. Breh, breh, breh, breh..... İnsan kendinden korkar. Bir yeri yenip tükeniyor gibi gelir. O zaman sık sık kendini kontrol edeceksin. Yoksa tükeniyorum zannedersin de, tutunduğun yerden bırakırsın elini. Bir arkadaş öyle olmuş. Elini ayağını yoklamayı unutmuş. Ondan sonra direkten aşağıya..... Engi geldi bir tarafına.

Sinemadan, misafirlik ve düğünden dönenler hiç sapıtmazlar hele. Düğün evinden çıkanların arkasına düşüp gideceksin. Elin boş dönmez. Anadan üryanlar, geziciler, ayakçılar..... Türlü çeşitli muamele..... İnce perdenin ardında daha bir dolgun gözükür bedenleri. Esmerleri, sarışınları, hem esmer hem sarışınları. Ben sarışın şişmanları severim. Çok şişmandan az çekerek olacak. Firtik bir delik buldun mu gözünü ayırmayacaksın ordan. Bir görünür, bir kaybolurlar. Gözlerin keskin oldu mu, düldül deliği gibi çeker içeriyi. Bazen görür duymayız, duyarız görmeyiz. Tüyaf bir oyun sürer gider. Yine de içerde gibi oluruz. Daha bir

başka, daha bir gıdıklayıcı. İnsanın içi kazınır sanki. Gövdende tırtıllar dolaşıyor gibi olur. Çıplak zanneder o anda insan kendini. Bazen de erkek mi kadın mı olduğunu bile unutturur. Elini ayağını unuttuğun gibi. Kaçayım dersin kaçamazsın. Bazen sabahladığın da olur. Anlıyın çatına gün vurunca kendine gelirsin. Odanın içide mi, dışında mı olduğunu anlıyamazsın. Damarlarındaki kan tersine akıyor gibi olur. Onlarla beraber boşandığın da olur. Irahatlıyamazsam Selma'ya giderim. Selma'nın yanından evimden çıkar gibi çıkarım da, nedense bu işin sonunda öyle olmam. Sanki sinemayı yarıda terketmiş, ya da bir mağza soymuş gibi olurum. Uyur-gezer gibi zor ayıkırım. Seyirciliğimin mebali çöker üstüme şimdi de. Bir günâh gelip oturur içime. Sonra derim ki, «niye onların avradı görkem, karyolaları yaylı. Danslar, balolar, her akşam yatmadan kokulu sular. Bir cam aralığı da bizim hakkımız. Varsılların üzüm bağında yoksulların göz hakkı yok mu? Bunu düşündüm mü yine giderim. Biraz da intikam için. Şişman avratlarda, yaylı karyolalarda biraz da hakkımın olduğunu düşünerek. Dalımın öbür tarafına günâh yapışır. Ben gitmesem de ayaklarım alır götürür devrisi gün.

Polislere kızıyorum en çok. Bizleri adam yerine komak istemiyorlar. Bir çalım, bir gurur tümünde. Biz bekçi, onlar paşa mübarekler. Hele trafikçiler, bir âlem. Fırt tomofil, fırt düdük. Fırt düdük., fırt tomofil. Biz de devlet memuruyuz. Biz de asayiş amiriyiz. Sizlerinki ünüforma da bizlerinki çul mu? Kimin yanına varsam emrediyor. «Şunu yap, bunu getir». Haraççı, rüşvetçi az değil içlerinde. Tesbit edebilsem ben şikâyetleneceğim. «Devletin urubaları sırtında killenmiyecek» diyordu amir. Bu nutku onlara çekmeli, ama her gün. Belki bu da yetmez? Bir kısmının urubaları çoktan killendi. Hem de kömür gibi. Ak giysileri kara işler killendirmez mi? Bu karalıklar çıkacak. Er ya da geç. Çıkacak ama. Burdan umutsuzum şimdilik. Öbüründe. Öbür dünyada. Büyük bekçi düdüğünü öttürecek. Böyle boktan nohut düdüğü değil. Sur düdüğünü kara herkteki kara karınca bile duyacak. Titreyip kendine gelecek. Tekmil isteyecek sıradan. «Ben polis değildim, bekçiydim»de. «Benim urubam killi değildi» de. De bakalım. De bakalım trafikçi Cafer. De bakalım karakolcu Mitat. «Ben yapmadım» de. Kara karıncaya defter açan Allahımdan adını kaçır bakalım?

Küççük oğluma şapkam güzel yakışıyor. Dabança bile kuşanıyor kerata. Onu subay mektebine göndereceğim. Selâm alanlardan olsun. Bizim gibi herkese önce o selâm vermesin. Omuzlarında demir düğmeler yerine yıldız dursun. Bir, iki, üç, beş yıldız. Eli çok para görsün. Bizim gibi ay başlarını ay sonuna ulamasın. Forsu yüksek olsun. Benim

gibi bir mahalleye değil, tabura, alaya, orduya buyruklar çıkarsın. Babasının hınçlarını polisten o alsın.

Ortancılla anlaşamıyoruz. «Sen anlamazsın bu işlerden» diyor. Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı. «Oğlum, maaşını biriktir, çarçur etme» diyorum. Hayırı şerden biliyor. Aldığı kitaba, aldığı kitaba. Gazete, dergi, kitap..... Bazen üçünü birden getirir. Bari birini al. Okumak herkese iyilik getirmiyor. Aklı evvellerden birisi. Onun için küçüğü subay okuluna göndereceğim. Askeriyede seyipçe büyüyemez. Örkü kadar yer yayılır. İleri gidenin burnuna, geride kalanın götüne vururlar. Cızıdan dışarı çıkarmazlar adamı. Neymiş, bakır düğmelerle, oyuncak dabançalarla kandırılıyormuşum. Ben çocukmuyum? Neymiş, maaşım azmış, eziliyormuşum. Ben kurmay başkanının maaşını alacak değilim ya. Bu devirde ezilmeyeni göster. Her şey ateş pahası. Dokunduğun elini yakıyor. Neymiş, benden çaldıklarını yine bana bekletiyorlarmış. Götürüp teslim edeyim elimle dedim. Her hafta kurs veriyorlar. «bulduğunuzu yakalayıp getirin» diye. Çok para da veriyorlar adama. Polisliğe yükseltilenler de oluyormuş. Şarkışla'da bir bekçiyi kırk yaşından sonra polis etmişler. Ne lüzumu var gece gündüz bir motorsikletli beklemeye? Herkesin kısmeti ayağına gelmez ya. Benimki gelmiş işte. Nasıl olsa bizimkini de yakalayacaklar. Her tarafa kurulan tuzağın bir tarafına da o düşecek. En iyisi ele ben vereyim. Ömrümün son günlerinde ırahat edeyim diyorum. Bir kalemde borçlar da kapanır dertler de. Ele karşı ar ediyorum. «Para için evlâdını muhbirledi» diyecekler. Benim öğütlerimle yola gelmiyor. Omuzu doğrultusuna gidiyor. «Çengi ölüsü çalgı ile kalkarmış.» Onların eline düşerse iki günde akıllandırırlar. Verdiler mi ceryanlıya, saydılar mı otuz sopa..... Ya da biraz hava pompaladılar mı, bak nasıl tanıyor ana babayı. Ya da bir gece yakmalı kitaplarını, dergilerini. Ya da götürüp satmalı eski kitapçılara Ama bu günlerde para veren çıkar mı? Zararını bana da bulaştıracak. Hatta kardeşine de. Askeriyeye aldırmaz edecek. İki başı boklu değnek. Kavuncunun kızı karpuz tutmuş, dikeni eline batmış. Bizimki de ona döndü. Bir bekçilik elimize ayağımıza dolanacak. Köylünün hasedi tuttu. Bet bereket de kalmadı evde. Her geçen gün delik büyüdü, yama küçüldü.

Geçen gece saçlı sakallı birini yakaladım. Üstünde parka, altında kot. Gazetede resmi çıkanların aynısı. Motorsikletinin tekerine ateş ettim. Öksürüğü tıkanıp kaldı boğazına. Ürkek ve korkaktı. Çalıya düşen kuş gibi çırpınıyordu. Yüreği dışarı çıkacak gibi elimin altında gürp gürp vuruyor. «İşte bu da onlardandır» dedim. Kalbimdeki gumanı atarak iyice sarıldım. «Güzel Rabbim o kısmeti bize de çıkardı» diyordum. «Zengin oldum. Borçlar. dertler bir kalemde kapandı. Artık ne perso-

neli, ne emekliliğini beklemeye gerek var. Polisliğe yükseltilirsem belk çalışırım. Bizim oltaya da neticede balık takıldı» diye içimden geçiriyo· dum. Mıhdarlıkta da şansımın artacağı aklıma geliyordu. Verilecek paralarla hemen şehirden kat alacağımı düşünüyordum. Belki de hisse senedi alacaktım. Saatlerce yakasını bırakmadım. Bir şey yapar diye de çok korkuyordum. «Onlar yoksula kurşun sıkmaz» diye lâf duymuştum birinden. Onu hatırlayınca içim rahatladı. Korkum dağıldı biraz. Bir ara hiç bir şeyimin olmadığını söylemek içimden geçti. Evimin olmadığını, hatta borçlarımın bulunduğunu anlatacaktım. Farkettirmeden yavaş yavaş anlatacaktım. Dilimin ucundan döndürdüm birkaç kez. Gururuma yediremedim. Belki daha da kızdırırım diye de korktum. Bu andan itibaren ben bir kahraman oluyordum artık. Biraz sonra polisler gelecek teslim alacak, gazeteciler tavsırlarımı çekip yayımlayacaktı. Belki radyo ve televizyonda da çıkacaktım. Hedayeler yağacak, birden kahraman olacaktım. Kendimi Karabekir Paşa zannettiğim geceler aklıma geldi. Coşkum büyüdü. Tüm cesaretimi kuşanıp daha mukkem tuttum. Tırnaklarımı sökülecek gibi yakasına, etine geçirdim. Gövel gözlerinin içine içine baktım. Belki üç çeyrek sürdü bu. Piyango tutmadı. Amorti bile çıkmadı. Nerede o talih bende. Nerde o talih. Nerede o. Nerede.....

Selma'yı kocası alıp götürdü. «Senin tadını hiç bir Alaman kızında duymadım» demiş enayı. Son zamanlarda sokaklar yabancılaştı bana. Ya da ben ona. Apartmanlar kocaman gözleriyle hayâlet gibi bakıyorlar sanki. Hepsi soğuk bir beton yığını. Eski bildiklik kalmadı nedense? Gabaramla asvalt küsüştü sanki. Bana kumanda veren içimdeki ikinci beni yitirdim. Üstümde sallanan kalıbımla eski oyunların tümünü unuttum. Urubalarımın ilk günlerdeki aklığını benden başka bilen kimse yok. Killi elbiseler daha da itibarda üstelik. Destiyi kıran da bir dolduran da. «Bakır düğmeler, oyuncak dabançalarla aldatıldığım» doğru belki de..... Ata binmeden ayak sallamışım meğer..... Şimdiye değin motorsikletliyi caddelerde boşuna beklemişim. Asıl parkalı motorsikletliler başkasıymış. İşte onları şikâyetlenecek makam bulamıyorum. Hep tazıya kaç, tavşana tut oynamışım. Özü boşalmış mermi kovanı gibiyim. Has barutlarla doldurup tüfeğe sürülsem yeniden atarım belki. Az bir barutla da olsa tetik düşüp horoz vurmalı insana. Yoksa kötü herşey, İçimin közü odununu tümden yakıp bitirmedi. Farlandıracak yel esmezse yümden sönecek gibiyim.

Her şeyimi Selma mı götürdü yoksam? Yelpikli de değilim. Dağların ve serin gecelerin bitmeyen soluğu yine içimde. Yine demirci körüğü gibi şişirebilirim göğsümü. Özümü içimde duyuyorum da kesintisiz düdükler öttüremiyorum nedense? İlkin gür çıkan düdüğümün seni sonları bir hırıltıyla bitiyor. Nezleye yakalanmış gibi.....